

Міністерство освіти і науки України

**Український державний університет
імені Михайла Драгоманова**

Факультет психології

Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації

Кафедра політичної психології та міжнародних відносин

ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Факультет психології

*Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
Кафедра політичної психології та міжнародних відносин*

ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійної програми «Психологія»**

Київ-2023

УДК: 378.22. 091.33-027.22:159.9
П86

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 2 від 26 січня 2023 р.)*

Рецензенти:

Ставицька Світлана Олексіївна - доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Лапченко Інна Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

Психологічна практика: методичні рекомендації (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, освітньо-професійної програми «Психологія») / Укладачі: Андрущенко Т. В., Мозгова Г. П., Ханецька Т. І., Федоренко А. Ф., Вольнова Л. М., Поліщук С. П., Федоренко Л. П. - К.: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 129 с.

Методичні рекомендації містять комплекс програм з психологічних практик для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія; зміст, мету та основні завдання; особливості та вимоги до організації й проходження виробничих психологічних практик; форми звітних матеріалів.

Посібник розроблено з урахуванням Закону України «Про вищу освіту»; стандарту вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, освітньо-професійної програми «Психологія» для здобувачів вищої освіти денної, заочної та дистанційної форм навчання; Положення про організацію та проведення практик студентів УДУ імені Михайла Драгоманова.

©Колектив авторів, 2023
© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧА ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
1.1. МІСЦЕ ПРАКТИКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	6
1.2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	8
• Види та терміни проходження практик	8
• Порядок проходження практики	9
• Базы проведення психологічних практик	10
• Керівництво практикою	12
• Підведення підсумків практик	14
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ОС «МАГІСТР»	16
2.1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	16
• Опис науково-дослідницької практики	16
• Мета та завдання науково-дослідницької практики	16
• Програма науково-дослідницької практики	19
• Форми та методи контролю науково-дослідницької практики	23
• Вимоги до звітної документації	23
• Розподіл балів, які отримують студенти	24
• Критерії оцінювання результатів проходження науково-дослідницької практики	26
• Навчально-методична карта науково-дослідницької практики	27
2.2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	28
• Опис науково-педагогічної практики	28
• Мета та завдання науково-педагогічної практики	28
• Програма науково-педагогічної практики	30
• Форми та методи контролю науково-педагогічної практики	32
• Вимоги до звітної документації	33
• Розподіл балів, які отримують студенти	33
• Критерії оцінювання результатів проходження науково-	35

дослідницької практики	
2.3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	37
• Опис виробничої практики	37
• Мета та завдання виробничої практики	37
• Програма виробничої практики	40
• Форми та методи контролю виробничої практики	49
• Вимоги до звітної документації	50
• Розподіл балів, які отримують студенти	51
• Критерії оцінювання результатів проходження виробничої практики	53
• Навчально-методична карта виробничої практики	54
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	55
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	58
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	61
ДОДАТКИ ДО ВИРОБНИЧОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	67
ДОДАТКИ ДО ВИРОБНИЧОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	84
ДОДАТКИ ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	107

ПЕРЕДМОВА

Практика у системі професійної підготовки здобувачів другого (магістрського) рівня вищої освіти – майбутніх психологів є важливою складовою освітнього процесу та невіддільною умовою становлення висококваліфікованого фахівця-психолога в університеті. Вона дозволяє здобувачам вищої освіти освітнього ступеня «Магістр» набути досвіду в ролі психолога-практика, психолога-дослідника та викладача психології, створює можливості для проживання нової соціальної ролі, адаптації до виробничого колективу, відпрацювання навичок самостійної роботи в сфері психології, необхідних у подальшій професійній діяльності, загалом допомагає закріпити та використати теоретичні знання, здобуті в університеті.

Практична підготовка є з'єднувальною ланкою між теоретичною підготовкою майбутніх психологів та їх самостійною роботою в різних установах у рамках обраної професії. Під час проходження практики здобувачі вищої освіти повинні відпрацювати та закріпити на практиці професійно важливі знання, уміння та навички, які вони отримали під час навчання у закладі вищої освіти. В основу концептуальної структури практики покладено ідею системності та узгодженості змісту підготовки здобувачів освітнього ступеня «Магістр» спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія».

Методичні рекомендації розроблено з урахуванням Закону України «Про вищу освіту», Стандартів вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, «Положення про організацію освітнього процесу в НПУ імені М. П. Драгоманова для здобувачів вищої освіти денної, заочної та дистанційної форм навчання», «Положення про організацію та проведення практик студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова».

Методичні рекомендації є своєрідним керівництвом для здобувача-практиканта та охоплюють такі розділи: основні вимоги до організації практики; опис окремих видів практики, їх мету, завдання та основні програмні результати навчання і компетентності, які будуть сформовані; зміст роботи, форми та методи контролю; вимоги до звітної документації та норми оцінювання роботи, список рекомендованих джерел, а також зразки оформлення окремих видів звітної документації.

Матеріали, зібрані здобувачами вищої освіти в ході практик, можуть слугувати основою для підготовки випускної кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧА ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 МІСЦЕ ПРАКТИКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Практика є однією з основних складових практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Практична підготовка є одним із найскладніших видів навчальної роботи студентів, підготовки їх до виробничої діяльності, до науково-дослідної роботи в галузі психології.

Практика передбачає розвиток професійних компетентностей, здібностей проведення науково-дослідницької діяльності; психодіагностичного обстеження, психокорекційної, психопрофілактичної, психоконсультативної діяльності; забезпечення якісного викладання психологічних дисциплін у ЗВО і, у такий спосіб, досягнення результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою «Психологія».

Професія психолога вимагає від нього знань та умінь роботи з людьми різного віку та соціального статусу, тому метою різних видів психологічної практики є засвоєння, закріплення, поглиблення, творче використання теоретичних і методичних знань, оволодіння здобувачами вищої освіти практичними вміннями та основними навичками практичної психологічної діяльності в закладах різного типу, в яких працюють фахівці з психології (школи, гімназії, ліцеї, коледжі, заклади вищої освіти), психологічні центри, соціальні служби, центри зайнятості та ін.

Практика виконується здобувачами вищої освіти самостійно за спрямування наукового керівника – досвідченого викладача психологічної кафедри. Вона покликана виявити вміння здобувачів вищої освіти організовувати й планувати роботу, рівень оволодіння ними основами теоретичних і практичних знань із дисциплін циклу загальної підготовки (філософія освіти, освітня політика та лідерство, психолого-педагогічні технології, організація наукових досліджень) й циклу професійної підготовки (професійна етика, методика викладання психології у ЗВО, методологія наукових психологічних досліджень, психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій, психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті, сучасні технології психологічної допомоги), а також рівень оволодіння студентами методами й технологіями різних напрямів роботи сучасного психолога.

Основна спрямованість практичної підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Магістр» під час їх навчання у ЗВО полягає у виявленні вміння застосовувати теоретичні знання на практиці, ставити та вирішувати практичні завдання. Виконуючи завдання різних видів психологічної практики, здобувачі вищої освіти вчаться проведенню наукового практично спрямованого дослідження, систематизації й оформлення отриманих психологічних результатів, дотримуючись правил Етичного кодексу психолога.

Всі види практики тісно пов'язані між собою, реалізують принцип поступовості у набутті практично-спрямованих умінь та навичок (науково-дослідницьких, системних, психодіагностичних, прогностичних, психоконсультативних, психокорекційних, викладацьких).

Метою практичної підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Магістр» є оволодіння здобувачами вищої освіти практичними вміннями та основними навичками психологічної роботи в закладах та установах різного типу, в яких працюють фахівці з психології.

Основними завданнями практичної підготовки здобувачів вищої освіти є:

- засвоєння, поглиблення та застосування здобувачами в практичній діяльності теоретичних знань із загальної, вікової, педагогічної психології, психодіагностики, експериментальної психології, психоконсультування, психокорекції, методики викладання психології у ЗВО, методології наукових психологічних досліджень та інших фахових дисциплін;
- планування та проведення психологічного дослідження;
- проведення психодіагностичного обстеження особистості клієнта; здійснення психологічного аналізу та формулювання запитів клієнта;
- розпізнавання наявності різних видів психологічних негараздів – дезадаптації, внутрішніх та міжособистісних конфліктів, тривожності, страхів, фрустраційних реакцій тощо та впровадження психологічних прийомів та методів щодо їх усунення та попередження;
- систематизація та оформлення психологічного матеріалу, одержаного емпіричним шляхом, формулювання психологічних висновків та рекомендацій;
- складання конспектів лекцій, практичних, семінарських з психологічних дисциплін та проведення відповідних типів занять;
- регулювання професійного спілкування.

1.2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Види та терміни проходження практик

Виробнича практика – це вид практики, під час якої діяльність студента з набуття професійного досвіду здійснюється безпосередньо на робочому місці в умовах реального виробництва (психоконсультація, психокорекція, викладання тощо).

Практична підготовка здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти охоплює три види виробничої практики, що логічно розподілені на весь термін їх навчання (табл. 1-2).

Таблиця 1

Види практичної підготовки здобувачів освітнього ступеня «Магістр» (термін підготовки 1 рік і 4 місяці¹)

№ з/п	Вид практики	Назва практики	Кількість тижнів	К-ть кредитів ЄКТС	Семестр	Орієнтовні терміни проведення
1.	Виробнича	<i>Науково-дослідницька практика</i>	4	6	1	листопад
2.	Виробнича	<i>Виробнича</i>	4	6	2	березень - квітень
3.	Виробнича	<i>Науково-педагогічна</i>	4	6	3	жовтень

Таблиця 2

Види практичної підготовки здобувачів освітнього ступеня «Магістр» (термін підготовки 1 рік і 10 місяців²)

№ з/п	Вид практики	Назва практики	Кількість тижнів	К-ть кредитів ЄКТС	Семестр	Орієнтовні терміни проведення
1.	Виробнича	<i>Науково-дослідницька практика</i>	2	3	2	березень - квітень
2.	Виробнича	<i>Науково-педагогічна</i>	6	9	3	жовтень-листопад
3.	Виробнича	<i>Виробнича</i>	12	18	4	лютий-квітень

¹ На базі освітнього ступеня «Бакалавр психології»

² На базі вищої освіти за іншою спеціальністю

Порядок проходження практики

Практика організовується випусковими кафедрами, які за погодженням із адміністрацією факультету психології та відділом практики УДУ імені Михайла Драгоманова здійснюють розподіл здобувачів вищої освіти на бази практик, визначають терміни проходження практик та подачі звітної документації керівникам практики за кафедрами згідно з навчальними планами освітньо-професійної програми «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія» освітнього ступеня «Магістр».

1. *Настановча конференція.* Ознайомлення з термінами практики, її метою, завданнями, змістом, програмою, порядком проходження, способами перевірки рівня досягнутих за час практики знань, умінь, навичок, а також критеріями оцінювання діяльності студентів-практикантів та вимогами до оформлення звітної документації.

2. *Проходження здобувачами вищої освіти практики у визначених установах, закладах:*

- самостійне виконання встановлених календарним планом загальних та індивідуальних завдань на конкретному робочому місці;
- проведення дослідницьких, навчальних, психодіагностичних, прогностичних, психоконсультативних, розвивальних, психокорекційних занять під керівництвом відповідального фахівця від організації;

3. *Оформлення звітної документації.*

• Індивідуальний план роботи здобувача-практиканта, в якому зазначаються основні етапи проходження практики.

• Щоденник – основний документ здобувача вищої освіти під час проходження практики, в якому він щодня коротко записує, що зроблено ним для виконання календарного графіка проходження практики. Не рідше як раз на тиждень студент зобов'язаний подавати щоденник керівникам від бази практики, які перевіряють записи студента й підписують їх, вносять письмові зауваження та додаткові завдання. Після закінчення практики щоденник здобувача вищої освіти переглядається керівником практики від бази практики, відповідним чином затверджується.

• Протоколи обговорення аудиторних занять (науково-педагогічна практика); протоколи психодіагностичних обстежень клієнта / клієнтів (виробнича практика);

• Загальний звіт про практику із зазначенням обсягу виконаної роботи, її результатів, труднощів, які, можливо, виникли в ході практики та рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

- Звітна документація надається керівнику практики від психологічної кафедри на перевірку.

- Звітна документація зберігається на кафедрі упродовж трьох років.

4. *Підсумкова конференція.* Здійснюється обговорення особливостей проходження практики здобувачами вищої освіти, труднощів, які у них виникали під час практики; проводиться аналіз якості виконання завдань практики й оформлення звітної документації; повідомляються підсумкові оцінки. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання підсумкова конференція проводиться не пізніше, як через 10 днів після завершення практики. Для студентів заочної форми навчання підсумкова конференція проводиться під час заліково-екзаменаційної сесії.

Здобувач вищої освіти упродовж психологічної практики організовує свою діяльність відповідно до вимог Статуту університету, виконує правила внутрішнього розпорядку бази практики, розпорядження адміністрації та керівників практики у частині здійснення завдань практики.

В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу (карантин та ін.) проведення психологічних практик може бути організовано з використанням засобів дистанційних технологій.

Бази проведення психологічних практик

База практики – це установа, підприємство, організація, до якої для проходження практики направляється група студентів. Бази психологічної практики відповідають меті, завданням, змісту конкретного виду виробничої практики.

База практики створює необхідні умови для проходження практики студентами університету та забезпечує повне виконання програми практики. Кожній базі практики відповідає певна програма практики з визначенням мети, завдань практики, встановленням переліку знань, умінь та навичок, якими повинен оволодіти студент.

За наявності в університеті замовлень на підготовку фахівців, базою практики можуть бути ті організації та установи, які подавали відповідні замовлення.

Направлення студентів на практику здійснюється відповідно до угод, укладених університетом з установою, і оформлюється наказом по університету.

Виробничу науково-дослідницьку практику студенти проходять індивідуально у таких базових установах:

- Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
- Бібліотека імені А.Ф. Залевської Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

- Бібліотека Інституту соціальної та політичної психології.
- Бібліотека Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України.
- Бібліотека асоціації психіатрів України.
- Бібліотека Київського інституту сучасної психології та психотерапії.
- Бібліотека УДУ імені Миихайла Драгоманова.
- Наукова бібліотека факультету психології УДУ імені Миихайла Драгоманова.
- Бібліотека факультету психології Національного університету імені Тараса Шевченка.

Виробничу практику здобувачі вищої освіти проходять у таких установах:

- державні та громадські установи і організації (психологічні центри, центри соціальних служб, палаци дітей та юнацтва, служби у справах дітей районних держадміністрацій, реабілітаційні заклади державної та приватної форм власності);
- освітні заклади (заклади загальної середньої освіти (школи, ліцеї, гімназії, коледжі), заклади дошкільної освіти, спеціальні заклади освіти для дітей з особливими освітніми потребами, заклади позашкільної освіти, заклади вищої освіти);
- науково-дослідницькі установи та ін.

Факультетом психології укладені угоди з такими базовими установами:

Соціально-психологічні центри:

- Шевченківський районний в м. Києві. Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.
- Дитячий оздоровчий комплекс «Джерело» КП «Київжитлоспецексплуатація».
- Київський міський центр зайнятості.
- Київський міський центр сім'ї «Родинний дім».

Реабілітаційні заклади:

- Центр психологічної допомоги «Пелюстки».
- ТОВ Центр адиктології «Нове життя».
- ДУ «Науково-практичний медичний центр дитячої кардіології та кардіохірургії».

Заклади освіти:

- Навчально-виховний комплекс «Гармонія».
- Ліцей-інтернат №23 «Кадетський корпус».
- ВСП «Дитяча інженерна академія» НПУ ім. М.П. Драгоманова.

- Слов'янська гімназія.
- Скандинавська гімназія.
- Гімназія УДУ імені Миихайла Драгоманова.
- Київський палац дітей та юнацтва.

Громадські організації та установи:

- ГО «Фундація «Гармонізоване суспільство».
- ГО «Могутня нація».
- Філія ДОК.

Для проходження *виробничої науково-педагогічної практики* здобувачі вищої освіти розподіляються за кафедрами факультету психології.

Керівництво практикою

На час проходження практики здобувач вищої освіти має двох керівників:

- від закладу вищої освіти, що призначається наказом по університету (викладач психологічної кафедри);
- від організації – висококваліфікований фахівець-психолог від бази практики, призначений наказом керівника закладу, установи, підприємства.

Всі студентські групи закріплюються у відповідності із запланованим навчальним навантаженням з керівництва практикою викладачів кафедри.

Керівник практики від фахової кафедри:

- перед початком практики контролює підготовленість бази практики до проведення практики та в разі необхідності вживає відповідних заходів;
- встановлює зв'язок з керівниками практики від бази практики, узгоджує з ними умови належного виконання робочої програми практики та порядок її проходження;
- бере участь в розподілі здобувачів вищої освіти на робочі місця та переміщення їх за видами робіт;
- здійснює контроль за доцільністю залучення здобувачів вищої освіти в період практики до різних видів роботи та не дозволяє виконання завдань, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності;
- затверджує індивідуальні плани практики для здобувачів вищої освіти;
- забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед виходом здобувачів вищої освіти на практику: інструктаж про порядок проходження практики, надання здобувачам-практикантам необхідних документів (направлення або витяг з наказу, програма практики, щоденник, графік практики, індивідуальний план, методичні рекомендації та ін.), перелік яких встановлює кафедра;

- повідомляє здобувачам про систему звітності з практики, прийняту на кафедрі;
- надає методичну допомогу здобувачам вищої освіти при виконанні ними індивідуальних завдань та підготовці матеріалів до дипломного проєкту;
- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження здобувачами вищої освіти згідно з програмою;
- контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту здобувачів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
- контролює виконання здобувачами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку, веде облік відвідування студентами бази практики;
- контролює ведення щоденників, підготовку звітів здобувачів-практикантів;
- у складі комісії приймає рішення про оцінювання діяльності здобувача вищої освіти під час практики;
- перевіряє та оцінює звітну документацію з практики здобувача вищої освіти;
- бере участь в підготовці підсумкових конференцій за результатами практики;
- подає завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями та пропозиціями щодо поліпшення практики здобувачів вищої освіти.

Керівник практики від бази практики:

- організовує проходження виробничої практики здобувачами вищої освіти, закріпленими за ним, в тісному контакті з керівниками практики від фахових кафедр;
- знайомить здобувачів вищої освіти з організацією роботи на конкретному робочому місці, методологічними та організаційно-правовими аспектами діяльності, з технічним обладнанням та правилами їх експлуатації, охороною праці та ін.;
- здійснює постійний контроль за виробничою діяльністю практикантів, надає допомогу при реалізації завдань практики, знайомить з передовими методами роботи та консультує з виробничих питань;
- складає характеристики здобувачів вищої освіти, в яких зазначає рівень їхньої підготовленості, якість виконання програми практики та індивідуальних завдань, рекомендації щодо оцінювання практики.

Здобувачі вищої освіти при проходженні практики зобов'язані:

- бути присутніми на настановчій конференції та від відповідального за організацію практики отримати інформацію щодо бази практики, завдань

практики, термінів проходження практики та вимог щодо оформлення звітної документації;

- своєчасно прибути на базу практики;
- вивчити і суворо дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, що діють на підприємстві (в організації, установі), правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики;
- виявляти високу відповідальність, старанність, творчу ініціативу, наполегливість, організованість, дисциплінованість, педагогічний такт і гуманність;
- нести відповідальність за виконану роботу та її результати нарівні із штатними працівниками;
- систематично вести щоденник практики;
- збирати практичний матеріал для написання дипломного проєкту;
- своєчасно оформити та подати керівнику практики на перевірку звітну документацію з практики.

Підведення підсумків практик

Формою підсумкового контролю з виробничих практик є диференційований залік. Практика здобувачів вищої освіти оцінюється за 100-бальною шкалою університету, яка відповідно переводиться в національну шкалу та шкалу ECTS.

Після завершення терміну проходження практики здобувачі вищої освіти подають керівнику практики по кафедрі письмові матеріали за результатами виконання обраних і узгоджених із керівником практики завдань. Щоденник здобувача вищої освіти з практики разом зі звітом, підписаним і оціненим безпосередньо керівником від бази практики, та інші документи, встановлені фаховою кафедрою, подаються на рецензування керівнику практики від фахової кафедри.

Результати роботи здобувача під час практики вносяться до Щоденника з практики і є підставою для формування загальної оцінки з практики.

Усі звітні матеріали практики (щоденники, звіти здобувачів-практикантів, характеристики керівників з бази практики щодо оцінювання роботи здобувачів вищої освіти тощо) зберігаються на фаховій кафедрі протягом трьох років.

Після перевірки і оцінювання представлених матеріалів практики проводиться підсумкова конференція. Підсумкова оцінка за практику вноситься у відомість обліку успішності та в залікову книжку здобувача вищої освіти за підписом керівника практики від фахової кафедри. Здобувач вищої освіти має право одержати від керівника практики роз'яснення стосовно результатів оцінювання його практики.

Здобувачу вищої освіти, який не пройшов практику або частину практики з поважних причин (що підтверджено відповідними документами), рішенням Вченої ради факультету надається право на її проходження індивідуально без відриву від навчальних занять. Організація індивідуального проходження практики таким здобувачем покладається на фахову кафедру.

У випадку невиконання обов'язків здобувача-практиканта, на підставі доповідної записки керівника практики від фахової кафедри, він може бути відсторонений від проходження практики або його робота може визнатися незадовільною. У цьому випадку рішенням Вченої ради факультету може бути призначене повторне проходження практики без відриву від навчальних занять в університеті. Здобувач вищої освіти, який після повторного проходження практики отримав негативну оцінку, наказом ректора відраховується з університету.

Організаційні питання практики, її хід, підсумки та можливості удосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти періодично обговорюються на підсумкових конференціях, на засіданнях кафедр, а загальні підсумки практик заслуховуються на засіданнях Вченої ради факультету.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ОС «МАГІСТР»

2.1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Опис науково-дослідницької практики

Науково-дослідницька практика для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» запланована на 1-й рік підготовки. Однак здобувачі освіти терміном навчання 1 рік і 4 місяці проходять її у 1-му семестрі, а здобувачі освіти терміном навчання 1 рік і 10 місяців – у 2-му семестрі. Її тривалість передбачена відповідно 4 тижні (6 кредитів ECTS) та 2 тижні (3 кредити ECTS).

Вид контролю – диференційований залік.

Мета та завдання науково-дослідницької практики

Мета виробничої науково-дослідницької практики полягає в систематизації, розширенні та закріпленні здобувачами вищої освіти професійних навичок і вмінь, формування базової компетенції ведення самостійної наукової роботи, дослідження та експериментування в межах теми магістерського наукового дослідження.

Основними завданнями виробничої науково-дослідницької практики є:

1. Закріплення теоретичних знань, одержаних здобувачами під час навчання, набуття і удосконалення практичних навичок і умінь у процесі професійної діяльності, розвиток у здобувачів здатності компетентного прийняття рішень у виробничих ситуаціях, оволодіння сучасними методами та формами науково-дослідницької діяльності.

2. Формування та удосконалення науково-дослідницьких умінь та навичок:

- виявляти й окреслювати наукові проблеми для проведення наукового дослідження;
- використовувати сучасну методологію і методи наукового дослідження; сучасні методи збору, аналізу та оброблення наукової інформації;
- систематизувати, узагальнювати, виокремлювати власні критерії наукового аналізу дослідження;
- викладати здобуті результати у вигляді звітів, публікацій, доповідей.

3. Формування наукового світогляду студентів, сприяння набуттю професійних якостей майбутнього психолога-практика і дослідника, що відповідають вимогам сучасного суспільства, а також якостей зрілої особистості та особистісних якостей фахівця.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- державні нормативні документи, що регламентують розвиток психологічної діяльності в Україні;
- правила академічної доброчесності, запобігання та виявлення академічного плагіату, захисту інтелектуальної власності;
- методологію та методи науково-психологічних досліджень.
- етапи проведення психодіагностичного дослідження;
- вимоги до роботи з літературою, оформлення бібліографії;
- особливості доказів достовірності результатів дослідження; принципи формування висновків і рекомендацій.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні вміти:

- скласти індивідуальний план роботи;
- обґрунтовувати тему дослідження; визначати актуальність дослідження;
- виявити теоретичні аспекти досліджуваної проблеми: суть явища (проблеми), його основні елементи, системотворчі чинники;
- скласти список літературних джерел за обраним напрямом дослідження;
- здійснити вивчення вітчизняних та іноземних наукових та спеціальних літературних джерел з метою визначення стану розробки питань обраної наукової проблеми;
- розробити програму емпіричного дослідження за обраною темою;
- підібрати методи та методики, адекватні завданням дослідження та описати їх;
- здійснити збір, обробку, аналіз, інтерпретацію матеріалу за темою дослідження; описати результати дослідження та надати висновки;
- написати тези/наукову статтю (де розкривається актуальність обраної наукової проблеми дослідження або здійснено аналітичний огляд джерел з проблеми);
- брати участь у формуванні висновків і рекомендацій та у захисті-презентації первинного варіанту тез доповіді/наукової статті за обраним напрямом дослідження під час підсумкової конференції.

Основні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог
2	ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3	ПРН10 Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
4	ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.	ФК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.
5	ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість. ПРН14. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ФК11. Здатність до формування глибоких об'єктивних знань з найбільш актуальних проблем у галузі традиційних й інноваційних технологій та методів забезпечення ефективності психолого-педагогічної діяльності; навичок і методик майстерного викладання з урахуванням потреб сучасного ринку праці, стейкхолдерів, споживачів освітніх послуг.

Програма науково-дослідницької практики

Науково-дослідницька робота студентів-практикантів проводиться за такими *етапами*:

Змістовий модуль 1. Настановчо-організаційний

Тривалість зазначеного етапу – 1 тиждень.

Основними *напрямами роботи* на настановчо-організаційному етапі є:

- ознайомитися з умовами роботи базової організації;
- пройти інструктаж з техніки безпеки та правил роботи з інформаційними джерелами на базі практики;
- сумісно з керівником скласти план своєї індивідуальної роботи на весь період практики;
- вивчити літературу з методики наукового дослідження; ознайомитися з правилами цитувань, посилань та контролю плагіату в тексті роботи;
- спланувати науково-дослідницьку роботу.

Індивідуальними завданнями на цьому етапі науково-дослідницької практики є:

- ознайомлення із загальним планом практики та її основними завданнями, документацією, яку вони повинні подати до завершення практики, вимогами до її оформлення;
- засвоєння способів організації та контролю самостійної пошукової роботи;
- опанування методики підготовки до виконання дослідницької роботи; самостійної роботи з науковою літературою;
- розробка плану дослідницької роботи;
- занесення результатів першого етапу роботи до щоденника практики.

Змістовий модуль 2. Прогностично-пошуковий етап

Тривалість зазначеного етапу – 2 тижні.

Основними *напрямами роботи* на прогностично-пошуковому етапі (залежно від обраного напрямку та варіанту науково-дослідницької роботи) є:

- визначити дослідницькі інтереси, узгодити їх з можливостями бази практики, сформулювати тему практичної (дослідницької) роботи;
- розробити методологічний апарат для виконання роботи, що охоплює визначення об'єкта та предмета дослідження, його завдань;
- організувати та провести дослідницькі процедури, пов'язані із пошуком, відбором та обробкою наукової інформації, збором та аналізом теоретичних даних, практичного досвіду, представленого у літературних джерелах;
- за результати теоретичних пошуків окреслити актуальні проблеми вибраної практичної (дослідницької) роботи,

- підготувати тези для виступу на науковій конференції за обраним напрямом дослідження;
- підібрати адекватні методи та методик дослідження, які допоможуть емпірично вивчити стан проблеми.

Індивідуальними завданнями на цьому етапі науково-дослідницької практики є:

- ознайомлення з науково-інформаційними джерелами за обраним напрямом дослідження;
- опрацювання наукових матеріалів (статей, монографій, публіцистичних матеріалів, періодичних видань тощо) з вибраної теми, що містяться у бібліотечних фондах; формування бібліографії;
- визначення об'єкту, предмету, мети та завдань у руслі теми дослідження;
- окреслення дослідницького інструментарію для емпіричного етапу за темою дослідження;
- оформлення тексту доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи;
- занесення результатів даного етапу роботи у щоденник та у звіт з виробничої науково-дослідницької практики.

Орієнтовні варіанти психологічних завдань для виконання під час проходження науково-дослідницької практики

Студенти мають право обирати один із наведених нижче варіантів завдань, які необхідно виконати під час практики і подати відповідну звітну документацію, відповідно до вибіркового блоку освітньо-професійної програми.

Соціальна та сімейна психологія

1. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості та психологічної готовності до материнства.
2. Взаємозв'язок внутрішньо-сімейних відносин та життєвих позицій підлітків.
3. Взаємозв'язок типів сімейного виховання із формуванням особистісних (емоційних, комунікативних) особливостей дітей дошкільного віку.
4. Вплив внутрішньосімейних відносин на процес соціалізації молодшого школяра (підлітка).
5. Вплив кризових станів у сім'ї на стосунки між подружжям.
6. Вплив психологічного благополуччя студентської молоді на готовність до укладання шлюбу.
7. Насилля в сім'ї: причини виникнення та шляхи подолання.
8. Особливості задоволеності шлюбом та міжособистісними відносинами подружжя в ситуації з дитиною з особливими потребами.

9. Подружні дисгармонії у молодих сім'ях: профілактика та психокорекція.

10. Психологічні особливості адаптації першокурсників до студентського колективу.

11. Психологічні особливості амбівалентності соціальних установок у молоді.

12. Психологічні особливості співзалежних парних стосунків у жінок.

13. Психологічні особливості формування образу власної сім'ї у дітей розлучених батьків.

14. Чинники та особливості етнокультурної ідентичності молоді в сучасному українському суспільстві.

15. Чинники та особливості міграційних намірів молоді в сучасній Україні.

Психосоматика та психологія здоров'я

1. Вплив хронічного стресу на життєдіяльність особистості періоду ранньої (середньої, пізньої) дорослості.

2. Деадаптивні когніції особистості та їх вплив на міжособистісні стосунки.

3. Психологічні чинники виникнення психовегетативного синдрому в юнацькому віці.

4. Індивідуально-особистісні предиктори запобігання стресу у чоловіків та жінок.

5. Психологічні особливості взаємозв'язку акцентуацій характеру та рівня невротизації у підлітковому віці.

6. Психологічні особливості відхилень у сексуальному розвитку та статевій поведінці школярів.

7. Особливості профілактики навчального стресу в юнацькому віці.

8. Особливості профілактики синдрому "професійного вигорання" у педагогів.

9. Особливості психокорекції емоційної сфери молодшого школяра засобами арт-терапії (казкотерапії).

10. Особливості психологічних захисних механізмів у дошкільному (молодшому шкільному) віці.

11. Психологічна корекція емоційних порушень дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

12. Психологічна специфіка агресивної поведінки школярів та її психокорекція.

13. Психологічні детермінанти та психокорекція раннього дитячого аутизму.

14. Психологічні особливості та психопрофілактика суїцидальних думок в юнацькому віці.

15. Соціально-психологічні чинники збереження психічного здоров'я практикуючого психолога.

16. Чинники адаптації молодших школярів до інклюзивного навчання.

17. Чинники емоційних (мовленнєвих, комунікативних) порушень дітей старшого дошкільного віку та їх корекція (профілактика) у процесі ігрових занять (або засобами арт-терапії).

18. Чинники страхів (тривожності, порушення самооцінки) у дошкільному (молодшому шкільному) віці та їх подолання методами ігрової терапії.

Політична психологія, коучинг

1. Психологічні особливості формування іміджу жінки-політичного лідера.

2. Психологічні особливості медіакомунікативної поведінки особистості.

3. Вплив ідеологічних стереотипів на політичну участь особистості

4. Вплив освіти на політичну соціалізацію особистості

5. Вплив соціальних мереж на становлення політичної свідомості студентів.

6. Гендерні особливості політичної активності молоді.

7. Когнітивні чинники сприйняття студентством політичної реклами.

8. Образ політичної влади у свідомості юнаків.

9. Психологічні чинники політичної активності особистості

10. Психологічні чинники політичної орієнтації студентів.

11. Соціально-психологічні умови формування уявлень про політичний ідеал в юнацькому віці.

12. Особливості впливу медіа на політичний вибір особистості дорослого віку.

13. Особливості етнічної і мовної самоідентифікації в полікультурному просторі України.

14. Особливості уявлень молоді про суспільно-політичну ситуацію в Україні.

15. Особливості структурування ціннісної складової політичної картини світу студентської молоді.

16. Особливості уявлень сучасних жінок та чоловіків про власну успішність в житті.

17. Психологічна готовність особистості до політичного вибору.

18. Психологічні механізми політико-ідеологічного самовизначення молоді.

Змістовий модуль 3. Аналітико-систематизуючий етап

Тривалість зазначеного етапу – 1 тиждень.

Основними *напрямами роботи* на аналітико-систематизуючому етапі є:

- узгодити з керівником чорновий варіант тез доповіді за обраним напрямом досліджень;

- оформити текст доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи;

- уточнити діагностичний інструментарій для проведення емпіричного дослідження;

- підготувати та представити звіт про проведену роботу.

Індивідуальними завданнями на цьому етапі науково-дослідницької практики є:

- занесення результатів даного етапу у щоденник та у звіт з виробничої науково-дослідницької практики;
- подання звітних матеріалів з практики протягом тижня після закінчення терміну практики керівнику-методисту;
- захист результатів виробничої науково-дослідницької практики на підсумковій конференції.

Форми та методи контролю науково-дослідницької практики

Поточний контроль здійснюється керівником практики від фахової кафедри впродовж її строку і стосується якості та ретельності виконання завдань, своєчасності виконання індивідуального плану практики та оформлення документів з практики. Виконання кожного розділу практики і достовірність викладеної у звіті інформації засвідчується підписом керівників практики.

Підсумковий контроль проводиться по закінченню проведення практики. Формою підсумкового контролю з виробничої науково-дослідницької практики є *диференційований залік*.

Практика студентів оцінюється за 100-баловою шкалою університету, яка відповідно переводиться в національну шкалу та шкалу ECTS.

Результати роботи студента під час практики вносяться до Щоденника з практики і є підставою для формування загальної оцінки з практики.

Вимоги до звітної документації

Кожен студент після закінчення виробничої науково-дослідницької практики повинен здати таку звітну документацію:

- *Індивідуальний план роботи* студента-практиканта, підписаний керівниками практик.
- *Щоденник* науково-дослідницької практики (додаток А).
- *Понятійно-категоріальний апарат дослідження* (додаток Б):
  - а) актуальність вибраної теми;
  - б) мету дослідження;
  - в) завдання дослідження;
  - г) об'єкт дослідження;
  - д) предмет дослідження;
  - е) методи дослідження.
- *Літературний огляд з теми дослідження* (додаток В). Аналіз та оцінка стану об'єкту дослідження на основі зібрання фактологічного, статистичного та фактичного матеріалу (стислий аналіз науково-інформаційних джерел – не

менше 30, проаналізованих практикантом та відібраних для написання наукової роботи). Обсяг – до 5 сторінок.

- *Текст виступу або доповіді* на науковій конференції (додаток Д). Обсяг – 2 сторінки.
- *Звіт студента про пройдену практику*. Обсяг – 1 сторінка.

Розподіл балів, які отримують студенти

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Настановчо-організаційний		15
1.	Ознайомлення із загальним планом практики, її основними завданнями. Розробка плану дослідницької роботи <i>Форма звітності:</i> індивідуальний план роботи	0-15
Змістовий модуль 2. Прогностично-пошуковий етап		75
2.	Окреслення основних напрямів теоретичних пошуків (проблемні питання у руслі теми дослідження), формування бібліографії (не менше 30 джерел) <i>Форма звітності:</i> літературний огляд з теми дослідження (обсяг – до 5 сторінок)	0-25
3.	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань науково-дослідницької роботи; Окреслення дослідницького інструментарію <i>Форма звітності:</i> понятійно-категоріальний апарат дослідження (обсяг – до 5 сторінок)	0-15 0-15
4.	Оформлення тексту доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи <i>Форма звітності:</i> текст виступу або доповіді на науковій конференції (обсяг – 2 сторінки)	0-20
Змістовий модуль 3. Аналітико-систематизуючий		10
5.	Узагальнення та впорядкування результатів науково-дослідницької практики. <i>Форма звітності:</i> щоденник науково-дослідницької практики та звіт студента про пройдену практику (обсяг – 1 сторінка)	0-10
Всього		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання результатів проходження науково-дослідницької практики

Нац. Шкала	«3» задовільно					«2» Незадовільно	
	«5» Відмінно	«4» Добре	4	5	6	7	8
шкала універс.	90-100	80-89	70-79	69-65	60-64	35-59	34-0
шкала ECTS	A	B	C	D	E	FX (з можливістю повторного складання)	F (з неможливістю повторного складання)
Зміст критеріїв оцінки	<p>всі завдання науково-дослідницької практики виконано в повному обсязі, магістрант вміє застосовувати і творчо використовувати психологічні та інструментальні знання, пов'язані з особливостями організації та проведення наукового дослідження; правильно вибудовує організаційну структуру проведення дослідження; структуру програми дослідження; працювати з літературою, виокремлювати ключові проблеми дослідження. Під час доповіді вміло використовувує презентацію, впевнено і докладно відповідає на поставлені запитання. Звітні матеріали подано у встановлений термін, вони містять всі структурні елементи.</p>	<p>завдання, передбачені програмою практики виконані правильно, але недостатньо повно. Виявлено вміня застосовувати організаційні та методичні вміня щодо змісту практики, пов'язані з особливостями наукового дослідження. Робота носить дослідницький характер, оформлена за вимогами. Під час доповіді вміло використовувє презентацію, без особливих труднощів відповідає на поставлені запитання. Звітні матеріали подано у встановлений термін, вони містять всі структурні елементи.</p>	<p>завдання практики виконано не в повному обсязі, в ході виконання завдань допускалися помилки. Недостатньо обґрунтовано вибирав методи та форми організації дослідження та представлення його результатів. Допускав помилки під час аналізу та інтерпретації даних. Робота носить дослідницький характер, але має поверхневий аналіз, матеріал викладено непослідовно та необґрунтовано. Підготовлена презентація доповіді, але наочна інформація не коментується. Основні тези роботи розкриті, але недостатньо обґрунтовані. Документація оформлена з помилками. Щоденник оформлено</p>	<p>завдання практики виконувалися, але допущені неточності. Проведено недостатньо критичний аналіз, матеріал викладено непослідовно та необґрунтовано. До захисту підготовлена презентація доповіді, але наочна інформація не коментується. Основні тези роботи розкриті, але недостатньо обґрунтовані. Документація оформлена з помилками. Щоденник оформлено</p>	<p>Виявлені проблеми встановлення контакту, не сформовані вміня проводити відповідні види науково-дослідницької діяльності. Робота не носить дослідницького характеру, не має аналізу і не відповідає вимогам. У роботі немає висновків або вони носять декларативний характер. До захисту не підготовлена презентація доповіді. Звітна документація оформлена з помилками. Відсутній щоденник</p>	<p>Студент не виконав запланованих завдань практики і виявив повну неточність до науково-дослідницької діяльності. Звітна документація відсутня</p>	

Навчально-методична карта науково-дослідницької практики

Тиждень	I	II- III	IV
Модулі	Модуль 1. Наставовчо-організаційний	Модуль 2. Прогностично-пошуковий етап	Модуль 3. Аналітико-систематизуючий етап
Самостійна робота	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомитися з умовами роботи базової організації; • пройти інструктаж з техніки безпеки та правил роботи з інформаційними джерелами на базі практики; • сумісно з керівником скласти план своєї індивідуальної роботи на весь період практики; • вивчити літературу з методики наукового дослідження; ознайомитися з правилами цитувань, посилянь та контролю плагіату в тексті роботи; • спланувати науково-дослідницьку роботу 	<ul style="list-style-type: none"> • визначити дослідницькі інтереси, узгодити їх з можливостями бази практики, сформулювати тему практичної (дослідницької) роботи; • розробити методологічний апарат для виконання роботи, що охоплює визначення об'єкта та предмета дослідження, його завдань; • організувати та провести дослідницькі процедури, пов'язані із пошуком, відбором та обробкою наукової інформації, збором та аналізом теоретичних даних, практичного досвіду, представленою у літературних джерелах; • за результати теоретичних пошуків окреслити актуальні проблеми вибраної практичної (дослідницької) роботи, • підготувати тези для виступу на науковій конференції за обраним напрямом дослідження; • підібрати адекватні методи та методик дослідження, які допоможуть емпірично вивчити стан проблеми 	<ul style="list-style-type: none"> • узгодити з керівником чорновий варіант тез доповіді за обраним напрямом досліджень; • оформити текст доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи; • уточнити діагностичний інструментарій для проведення емпіричного дослідження; • підготувати та представити звіт про проведену роботу
Види контролю	<p>Розробка плану дослідницької роботи</p> <p>Занесення результатів першого етапу роботи до щоденника практики</p>	<p>Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань у руслі теми дослідження;</p> <p>Окреслення дослідницького інструментарію для емпіричного етапу за темою дослідження;</p> <p>Оформлення тексту доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи</p> <p>Занесення результатів даного етапу роботи у щоденник та у звіт з виробничої науково-дослідницької практики</p>	<p>Занесення результатів даного етапу у щоденник та у звіт з виробничої науково-дослідницької практики.</p> <p>Подання звітних матеріалів з практики протягом тижня після закінчення терміну практики керівнику-методисту.</p> <p>Захист результатів виробничої науково-дослідницької практики на підсумковій конференції</p>

2.2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Опис науково-педагогічної практики

Науково-педагогічна практика для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» запланована на 2-й рік підготовки та відбувається у 3-му семестрі. При цьому для здобувачів освіти терміном навчання 1 рік і 4 місяці передбачено її тривалість 4 тижні (6 кредитів ECTS), а для здобувачів освіти терміном навчання 1 рік і 10 місяців – 6 тижнів (9 кредитів ECTS).

Вид контролю – диференційований залік.

Мета та завдання науково-педагогічної практики

Мета науково-педагогічної практики: сформувати у магістрантів практичні вміння та навички роботи викладача психології закладу вищої освіти, забезпечити якісну фахову підготовку, ознайомити з різними напрямками і формами професійної роботи професорсько-викладацького складу психологічних кафедр.

Професія психолога вимагає від магістра знань та умінь роботи з людьми різного віку та соціального статусу, тому метою науково-педагогічної практики є засвоєння, закріплення, поглиблення, творче використання теоретичних та методичних знань, оволодіння студентами практичними вміннями та основними навичками прикладної психологічної діяльності в закладах різного типу, в яких працюють фахівці з психології: школи, гімназії, ліцеї, коледжі, заклади вищої освіти та науково-дослідні організації, центри психологічних соціальних служб для молоді, центри зайнятості тощо.

Завдання науково-педагогічної практики:

1. Закріпити та поглибити професійні знання та уміння студентів у відповідності до змісту програм навчальних дисциплін, забезпечити якісне викладання психологічних дисциплін у ЗВО 3 і 4 рівня акредитації відповідно до навчальних планів.

2. Закріплювати вміння структурувати навчальний матеріал, створювати оптимальні моделі навчання студентів педагогічних ЗВО у процесі проведення теоретичних і практичних занять з психологічних дисциплін, керівництва самостійною роботою та психологічною практикою студентів.

3. Формувати вміння проводити навчально-виховну роботу у ЗВО, враховуючи особливості організацій різних форм та видів навчальної діяльності студентів; використовувати сучасні надбаня методики викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого–педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.

4. Формувати вміння вести спостереження та аналізувати навчально-виховну роботу у ЗВО.

5. Використовувати у педагогічному процесі різні види контролю знань, рівня сформованості вмінь та навичок студентів у процесі викладання психологічної дисципліни.

6. Готувати та забезпечувати якісне проведення виховних заходів, використовуючи різноманітні форми виховної роботи зі студентами.

7. Формувати вміння по організації та керівництву студентською науковою роботою.

8. Поглибити у студентів любов до професії психолога, прагнення поповнювати психологічні знання, бути ініціативними та творчими фахівцями, активно впроваджувати в життя творчі пошуки щодо організації та розвитку психології в країні та технології викладання у ЗВО освіти.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми «Психологія»:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог
2	ПРН10 Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності. ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
3	ПРН10 Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
5	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері

		психології.
6	<p>ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.</p> <p>ПРН14. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.</p>	<p>ФК11. Здатність до формування глибоких об'єктивних знань з найбільш актуальних проблем у галузі традиційних й інноваційних технологій та методів забезпечення ефективності психолого-педагогічної діяльності; навичок і методик майстерного викладання з урахуванням потреб сучасного ринку праці, стейкхолдерів, споживачів освітніх послуг.</p>

Програма науково-педагогічної практики

Науково-педагогічна робота студентів-практикантів проводиться за такими етапами:

Змістовий модуль 1. Організаційно – методична робота

Підготовчий етап: Магістранти знайомляться з матеріальною базою кафедри, функціональними обов'язками професорського-викладацького складу кафедри, вивчають та аналізують ділову документацію кафедри:

- плани роботи кафедри, звіти;
- плани навчальної та наукової роботи викладачів і результати наукової роботи, тощо; знайомляться з навчально-методичними та науковими розробками, публікаціями викладачів кафедри, відвідують засідання кафедри.

Основний етап: За дорученням завідувача кафедри кожен магістрант готує певну інформацію на засідання кафедри

Змістовий модуль 2. Навчальна робота

Організація та проведення навчальних занять

Підготовчий етап: На цьому етапі магістранти згідно розкладу відвідують по 2 заняття у викладачів, які керують їх практикою. Під час занять проводять спостереження і занотовують особливості організації викладачем освітнього процесу.

Після цього разом з керівником практики магістранти аналізують матеріали спостереження:

- організаційно-педагогічну та логіко-психологічну структуру різних форм занять зі студентами, доцільність змісту в залежності від поставленої мети;
- методику проведення занять в залежності від виду та форми навчальної діяльності;
- ефективність вибору методів і прийомів навчання, засобів навчання, шляхи активізації пізнавальної діяльності та навичок самостійної роботи студентів;

- ефективність унаочнення навчального процесу, рівень оволодіння студентами навчальним матеріалом.

Основний етап – магістранти оволодівають уміннями здійснювати різні форми освітньої роботи зі студентами, готують конспекти лекцій та конспекти семінарських і практичних занять, виготовляють наочні посібники (таблиці, схеми, роздатковий дидактичний матеріал, моделі тощо), розробляють тести, контрольні питання для проведення проміжного та рубіжного контролю.

Кожний магістрант проводить 6 занять із психологічних дисциплін: 2 лекції, 2 семінарських та 2 лабораторних заняття.

Всі заняття проводяться у присутності керівника практики та студентів практикантів. Після проведення заняття організовується його обговорення та аналіз, ведеться протокол обговорення, оцінка за проведення заняття заноситься в протокол.

Керівництво психологічною практикою студентів

Під час науково-педагогічної практики магістранти здійснюють керівництво психологічною практикою студентів.

На першому етапі: знайомляться з документацією по керівництву практикою; графіками та організацією різних видів практики, завданнями та програмами практики, особливостями керівництва психологічною практикою.

На другому етапі: разом з керівниками практики студенти-магістранти один раз на тиждень відвідують школи та інші установи, в яких проходить психологічна практика; надають допомогу викладачу в організації практики – перевіряють документацію та аналізують результати спостережень за проведенням і виконанням студентами завдань з психологічної практики.

Змістовий модуль 3. Виховна робота із студентами

Перший етап: Магістранти знайомляться з планами роботи кураторів академгруп. Відвідують по одному виховному заходу із студентами, який проводить куратор – викладач кафедри. Розробляють 1 конспект виховного заходу, який затверджує куратор групи та керівник практики.

Другий етап: Магістранти оволодівають вміннями проводити виховні заходи із студентами різних курсів. Проведення виховного заходу обговорюється, ведеться протокол обговорення, виставляється оцінка.

Змістовий модуль 4. Керівництво науковою роботою студентів

Магістри оволодівають навичками організації НТТСМ (науково-технічною творчістю студентської молоді).

На першому етапі: магістри беруть участь в організації наукової роботи студентів, знайомляться з планами кафедри по науковій роботі із студентами, відвідують засідання наукових гуртків та проблемних груп, вивчають організацію науково-дослідної роботи студентів ЗВО.

На другому етапі: самостійно проводять одне засідання проблемної групи, здійснюють консультування студентів з питань проведення наукових досліджень та написання курсових і дипломних робіт, готують студентів до

участі в наукових студентських олімпіадах, конференціях, конкурсах, перевіряють разом з викладачем підготовлені матеріали доповідей та повідомлень, наукових статей.

Змістовий модуль 5. Етап оформлення та узгодження звітної документації з науково-педагогічної практики.

Основними *напрямами роботи* на етапі оформлення та узгодження звітної документації з науково-педагогічної практики є:

- рефлексія результатів науково-педагогічної практики, що відображається у підсумковому звіті здобувача вищої освіти;
- підготовка звітної документації;
- отримання характеристики студента-практиканта від керівника з бази практики;
- участь у підсумковій конференції з науково-педагогічної практики.

Індивідуальними завданнями здобувача вищої освіти на цьому етапі науково-педагогічної практики є:

- оформлення звітної документації відповідно до зазначених у програмі вимог;
- написання підсумкового звіту про виконану роботу під час проходження науково-педагогічної практики;
- підготовку презентації за результатами практики до захисту (за бажанням здобувача вищої освіти).

Форми та методи контролю науково-педагогічної практики

Після завершення терміну проходження практики студенти подають керівнику практики по кафедрі письмові матеріали за результатами виконання обраних і узгоджених із керівником завдань. Підсумковий контроль здійснюється під час усного захисту, який проводиться керівником практики, за яким закріплений студент.

Після перевірки і захисту представлених матеріалів практики проводиться звітна конференція, на якій студентам повідомляються остаточні оцінки, здійснюється аналіз якості виконання завдань практики й оформлення звітної документації.

Методи роботи та функції студентів-практикантів зумовлюються типом установи, в якій вони працюють на практиці, та виконуються відповідно до завдань того чи іншого виду практики, передбачених програмою практики.

Формою підсумкового контролю з науково-педагогічної практики є диференційований залік. Практика студентів оцінюється за 100-бальною шкалою університету, яка відповідно переводиться в національну шкалу та шкалу ECTS.

Результати роботи студента під час практики вносяться до Щоденника з практики і є підставою для формування загальної оцінки з практики.

Студент має право одержати від керівників практики роз'яснення стосовно результатів його оцінювання.

Після закінчення практики студенти в установлений термін звітують про виконання програми практики. Щоденник студента з практики разом зі звітом, підписаним і оціненим безпосередньо керівником від бази практики та інші документи, встановлені фаховою кафедрою, подаються на рецензування керівнику практики від фахової кафедри.

Вимоги до звітної документації

Після проходження практики кожен магістрант повинен здати такі документи *форми звітності*:

1. *Щоденник студента*, де відображається робота протягом кожного дня практики (додаток В).

2. *План-конспект 2-х лекційних занять* (приклад наведено у дод. Д).

3. *План-конспект 2-х лабораторних занять*.

4. *План-конспект 2-х практичних/семінарських занять* (приклад наведено у дод. Е та Є).

5. *Протоколи обговорення* шести проведених аудиторних занять (приклад наведено у дод. Ж).

6. *Звіт про проведений виховний захід* (з планом-конспектом та протоколом його обговорення).

7. *Звіт про проведення одного засідання проблемної групи*, здійснення консультування студентів з питань проведення наукових досліджень (з планом-конспектом та протоколом обговорення). Допоміжна програми психологічного дослідження під час психологічної практики наведена у дод. Г.

8. *Загальний звіт про науково-педагогічну практику* із зазначенням обсягу виконаної роботи, її результатів, труднощів, які виникали в ході практики та пропозиціями щодо її організації.

Розподіл балів, які отримують студенти

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Організаційно – методична робота		10
1.	Ознайомлення із загальним планом практики та її основними завданнями. Складання індивідуального плану практики.	0-5
2.	Виступ на засіданні кафедри. Затвердження індивідуального плану практики.	0-5
Змістовий модуль 2. Навчальна робота		60
3.	Організація та проведення навчальних занять (2 лекції, 2 практичні, 2 лабораторні/семінарські)	0-10 за кожне
Змістовий модуль 3. Виховна робота із студентами		10

4.	Проведення виховного заходу зі студентами	0-10
Змістовий модуль 4. Керівництво науковою роботою студентів		10
5.	Проведення одного засідання проблемної групи, здійснення консультування студентів з питань проведення наукових досліджень.	0-10
Змістовий модуль 5. Етап оформлення та узгодження звітної документації з науково-педагогічної практики		10
6.	Підготовка та оформлення звітної документації науково-педагогічної практики.	0-10
Всього		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання результатів проходження науково-дослідницької практики

Відмінно	Добре			Задовільно		Незадовільно	
	3	4	5	6	7	8	
2 90-100	80-89	70-79	69-65	60-64	35-59	34-0	
A	B	C	D	E	EX	X	(з обов'язковим повторним курсом)
<p>Всі завдання науково-педагогічної практики виконано правильно і якісно, сформовані практичні вміння та навички роботи викладача психології вищого навчального закладу освіти. Виявлено професійні знання та уміння у відповідності до змісту програм навчальних дисциплін, якісне викладання психологічних дисциплін у вузах 3 і 4 рівня акредитації відповідно до навчальних планів. Формувати вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, враховуючи особливості організації різних форм та видів навчальної діяльності студентів; використовувати сучасні навчально-діяльністі студентів; використовувати сучасні методи викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін. Сформовано вміння вести спостереження та аналізувати</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконано правильно і якісно. Частково сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, враховуючи особливості організації різних форм та видів навчальної діяльності студентів; використовувати сучасні методи викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконано правильно і якісно. Частково сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, враховуючи особливості організації різних форм та видів навчальної діяльності студентів; використовувати сучасні методи викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконано майже правильно і не дуже якісно, сформовані практичні вміння та навички роботи викладача. Майже сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, враховуючи особливості організації різних форм та видів навчальної діяльності студентів; використовувати сучасні методи викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконані повністю, з численними помилками. Виявлені проблеми у формуванні практичних вмінь та навичок роботи викладача. Не виявлено знань та вмінь у відповідності до змісту програм навчальних дисциплін, Майже не сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, не використовувати сучасні надбання методики викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконані повністю, з численними помилками. Виявлені проблеми у формуванні практичних вмінь та навичок роботи викладача. Не виявлено знань та вмінь у відповідності до змісту програм навчальних дисциплін, Майже не сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, не використовувати сучасні надбання методики викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконані повністю, з численними помилками. Виявлені проблеми у формуванні практичних вмінь та навичок роботи викладача. Не виявлено знань та вмінь у відповідності до змісту програм навчальних дисциплін, Майже не сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, не використовувати сучасні надбання методики викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>	<p>Завдання науково-педагогічної практики виконані повністю, з численними помилками. Виявлені проблеми у формуванні практичних вмінь та навичок роботи викладача. Не виявлено знань та вмінь у відповідності до змісту програм навчальних дисциплін, Майже не сформовані вміння проводити навчально-виховну роботу у вузі, не використовувати сучасні надбання методики викладання у вищій школі; здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психологічних дисциплін.</p>

Психологічна практика: методичні рекомендації 2023

<p>навчально – виховну роботу у вузі.</p> <p>Вміння застосовувати в практичній діяльності теоретичних знань із загальної, вікової та педагогічної психології з урахуванням вимог та специфіки викладання у ВНЗ.</p> <p>Вміння проводити аналіз проведеної роботи та психологічно обґрунтовувати висновки, заповнювати звітну документації.</p>	<p>Сформовано вміння вести спостереження та аналізувати навчально – виховну роботу у вузі.</p> <p>Сформовані часткові вміння застосовувати в практичній діяльності теоретичних знань із загальної, вікової та педагогічної психології.</p> <p>Вміння проводити аналіз проведеної роботи та психологічно обґрунтовувати висновки, заповнювати звітну документацію.</p>	<p>досліджень для перетворення його в матеріал для викладання психолог. дисциплін.</p> <p>Вміння проводити аналіз проведеної роботи та психологічно обґрунтовувати висновки, заповнювати звітну документацію.</p>	<p>та психологічно обґрунтовувати висновки, заповнювати звітну документації.</p> <p>Звітна докумантacja здана у недостатньому обсязі або оформлена з допущенням помилок.</p>	<p>сформовані вміння вести спостереження та аналізувати навчально – виховну роботу у вузі. Не сформовані вміння проводити аналіз проведеної роботи та психологічно обґрунтовувати висновки.</p> <p>Звітна документація оформлена з неповно та з помилками.</p>	<p>аналізувати навчально – виховну роботу у вузі.</p> <p>Невміння застосовувати в практичній діяльності теоретичних знань із загальної, вікової та педагогічної психології.</p> <p>Звітна документація оформлена з помилками.</p>	<p>аналіз проведеної роботи та психологічно обґрунтовувати висновки, Звітна документація оформлена в неповному обсязі, з помилками, відсутні логічні висновки.</p>
--	---	---	--	--	---	--

2.3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Опис виробничої практики

Виробнича практика для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» терміном навчання 1 рік і 4 місяці запланована на 1-й рік підготовки та відбувається у 2-му семестрі. Її тривалість – 4 тижні (6 кредитів ECTS).

При цьому для здобувачів освіти терміном навчання 1 рік і 10 місяців така практика проходить на 2-му році навчання у 4-му семестрі. Її тривалість – 12 тижнів (18 кредитів ECTS).

Вид контролю – диференційований залік.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета виробничої практики полягає у оволодінні здобувачами вищої освіти практичними вміннями та основними навичками психологічної роботи в закладах та установах різного типу, в яких працюють фахівці з психології.

Основними завданнями виробничої практики є розвиток професійних здібностей, проведення психодіагностичного обстеження, психокорекційної, психопрофілактичної, психоконсультативної роботи та психологічного супроводу.

У процесі створення програми виробничої практики були сформовані основні *завдання*:

1. Застосування здобувачами вищої освіти в практичній діяльності теоретичних знань із загальної, вікової, соціальної психології, психодіагностики, психоконсультування, психопрофілактики та психотерапії.

2. Оволодіння здобувачами вищої освіти практичними вміннями проведення психодіагностичного обстеження клієнтів різних вікових груп та соціальних категорій.

3. Удосконалення практичних умінь проведення психопрофілактичної, розвивальної та психокорекційної роботи з клієнтами різного віку та з різними видами запитів.

4. Оволодіння здобувачами вищої освіти практичними вміннями проведення психоконсультативних бесід на основі психодіагностичного обстеження клієнтів з різною психологічною проблематикою.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- предмет, мету та завдання психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції, психоконсультування, психологічного супроводу як провідних напрямів практичної психології;

- принципи та етичні норми психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції, психоконсультації, психологічного супроводу;
- особливості психоконсультативного контакту та діалогічного спілкування в системі «психодог-клієнт»;
- професійні та особистісні вимоги до психолога;
- можливості та обмеження індивідуальної й групової психологічної роботи;
- особливості сучасних напрямів, можливості та техніки провідних напрямів психотерапії з метою їх ефективного застосування у виробничій практиці (трансактний аналіз, гештальттерапія, психосинтез, психодрама та ін.);
- особливості професійного спілкування.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні вміти:

- застосовувати теоретичні знання, засвоєні протягом навчання в різних видах психологічних практик;
- формулювати об'єкт, предмет, мету, завдання та гіпотези дослідження;
- проводити психологічне спостереження досліджуваних;
- підбирати методики для психодіагностичного обстеження клієнтів, проводити діагностичне диференціювання клієнтів-дітей у групі з факторами ризику порушення психологічного здоров'я;
- збирати та інтерпретувати матеріал для психологічного аналізу проблемної ситуації клієнта і формулювати психологічний запит;
- застосовувати теоретичні знання, засвоєні протягом навчання у різних видах професійної діяльності під час виконання завдань практичної підготовки;
- встановлювати діалогічні та емпатійні стосунки з клієнтами різних вікових категорій під час проходження виробничої практики;
- використовувати різні прийоми та методи психокорекції у процесі надання психологічної допомоги;
- проводити індивідуальну та групову роботу з клієнтами;
- володіти вміннями та практичними навичками проведення психодіагностичного обстеження, психопрофілактичної, розвивальної, психоконсультативної та психокорекційної роботи;
- володіти практичними вміннями проводити аналіз, робити психологічно обґрунтовані висновки та узагальнення результатів діяльності;
- закріплювати й поглиблювати професійні теоретичні знання та практичні уміння у відповідності до змісту навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Психологія»;
- узагальнювати отриманий матеріал протягом проходження практики і заповнювати звітну документацію.

Основні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ПК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог
2	ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3	ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів. ПРН3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.	ФК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
4	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
5	ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.	ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
6	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість. ПРН14. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміти вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ФК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Програма виробничої практики

Виробнича практика студентів-практикантів проводиться за наступними етапами:

Змістовий модуль 1. Організаційно-ознайомчий

Тривалість зазначеного етапу – 1 тиждень.

Основними *напрямами роботи* на організаційно-ознайомчому етапі є:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти із специфікою, правилами трудового розпорядку та режимом роботи бази практики;
- проходження інструктажів з охорони праці та техніки безпеки;
- ознайомлення з нормативними документами, які регламентують діяльність психолога на базі практики в організації / установі, посадовими інструкціями, календарним планом роботи, графіком роботи тощо;
- складання індивідуального плану роботи практиканта та узгодження його з керівником практики;
- використання професійних джерел для підбору банку психодіагностичних методик та психотехнологій;
- спостереження за діяльністю психолога базової організації, фіксування її основних елементів в щоденнику практики, відмічаючи специфіку та ситуативні нюанси.

Індивідуальними завданнями на цьому етапі виробничої практики є:

- включатися в роботу психолога базової організації в якості асистента;
- приймати участь у вирішенні конкретних практичних задач психологічної діяльності;
- ознайомлення з методами та інструментарієм роботи психолога;
- опанування методикою самостійної роботи з науковою літературою;
- розробка плану дослідницької роботи;
- занесення результатів першого етапу роботи до щоденника практики.

Змістовий модуль 2. Діагностичний етап

Тривалість зазначеного етапу – 4 тижні.

Основними *напрямами роботи* на діагностичному етапі (в залежності від обраного напрямку та варіанту науково-дослідницької роботи) є:

- визначення проблематики та аудиторії для проведення практичної роботи;
- підбір діагностичних методик для проведення дослідницької роботи;
- розробка анкет для проведення експериментальних досліджень;
- організація та проведення психодіагностичного обстеження із застосуванням валідних та надійних методик.
- здатність реалізувати професійні функції практичного психолога (психодіагностичну, психопрофілактичну, психологічну експертизу, прогностичну, психоконсультативну, психокорекційну, реабілітаційну,

професійно-освітню та ін.), взаємодіяти з клієнтами, виробляти стратегії взаємодії і пошуку шляхів розв'язання проблем.

Індивідуальними завданнями на цьому етапі виробничої практики є:

- аналізувати отримані результати;
- робити висновки щодо потреб у психологічних заходах на формуючому етапі;
- відпрацювати ключові навички індивідуального та групового психологічного консультування;
- аналізувати власні можливості, успіхи та недоліки, помилки та творчі знахідки при здійсненні професійної діяльності психолога;
- занесення результатів даного етапу роботи у щоденник та у звіт з виробничої практики.

Базові напрями виробничої роботи:

Завдання виробничої практики орієнтовані на такі базові напрями психологічної роботи:

1 напрям – психологічна робота з дітьми та дорослими по виявленню та усуненню вад психічного розвитку: негативних проявів особистісних новоутворень, межових психічних станів тощо.

2 напрям – психологічна робота з дітьми по виявленню, психологічної готовності до навчання та з дорослими по виявленню психологічної придатності до різних типів трудової діяльності; надання психологічної допомоги в цьому напрямі.

3 напрям – психологічна робота з дітьми та дорослими по виявленню різних типів міжособистісних стосунків, конфліктних ситуацій у групах і колективах та здійснення психологічних заходів щодо попередження їх виникнення.

Орієнтовні варіанти психологічних завдань для виконання під час проходження виробничої практики

Студенти мають право обрати один із наведених нижче варіантів завдань, які необхідно виконати під час практики і подати відповідну звітну документацію, відповідно до вибіркового блоку дисциплін освітньо-професійної програми «Психологія».

1. Вибірковий блок дисциплін «Соціальна та сімейна психологія»

Варіант I. Розробка стратегії визначення психологічних показників готовності до школи (оцінювання загального розумового розвитку дитини, її уявлень про довкілля, рівень сформованості розумових операцій і розвитку зв'язного мовлення; дослідження вміння дитини діяти за зразком; дослідження навченості дошкільника; оцінювання наочно-дійового мислення дитини; визначення словникового запасу дитини, комунікативних умінь; оцінювання логічного мислення дитини; оцінювання короткочасної слухової пам'яті

дитини, довільної образної пам'яті дитини; виявлення швидкості розподілу і переключення уваги, її обсягу і стійкості). Психодіагностування дорослих (самооцінювання, рівень інтелектуального розвитку, рівень емоційного вигорання, емпатійні здібності, соціально-психологічні настанови у мотиваційній сфері тощо).

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Експресдіагностика готовності дитини до навчання в школі.
- Оцінювання психосоціальної зрілості за тестовою бесідою (А. Керн – Я. Йєрасек).
- Методика «Графічний диктант» (Д. Ельконін).
- Методика «Зразок і правило» (А. Венгер).
- Методика «Так і ні».
- Методика «Чобітки» (за Н. Гуткіною).
- Тест «Обведи контур».
- Тест «Словниковий запас».
- Тест «Володіння зв'язним мовленням».
- Методика «Послідовність подій» (модифікація субтесту Векслера) (Л. Кондратенко, Л. Богуславська, С. Гончаренко).
- Тест «Виключення».
- Тест «Запам'ятовування 10 слів» (С. Рубінштейн).
- Тест для оцінювання довільної образної пам'яті.
- Тест «Склади казку».
- Тест «Коректурна проба» (Б. Бурдон).
- Методика «Інтелектуальна лабільність».
- Методика «Складні аналогії» та ін.

Варіант II. Розробка стратегії соціально-психологічної адаптації (Дослідження типу темпераменту дітей молодшого шкільного віку. Виявлення шкільної тривожності дітей молодшого шкільного віку. Вивчення статусу особистості в конкретному соціальному оточенні, кількості й характері її між особистісних зв'язків. Вивчення рівня шкільної й професійної адаптації Дослідження самооцінки особистості, рівня адаптованості до школи чи організації, шкільного чи професійного колективу. Дослідження процесу адаптації учнів до нових умов навчання в середній школі. Дослідження соціальнопсихологічної адаптованості підлітків чи молодих фахівців. Побудова особистісного профілю підлітка, фахівця). Діагностування спеціальних здібностей, а також інтелекту у зрілому віці.

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Опитувальник Г. Айзенка в адаптації О. Шмельова.
- Тест-опитувальник «Коло» за Г. Айзенком.
- Опитувальник «Психологічна характеристика темпераменту»

В.Русалова.

- Тест шкільної тривожності за Філіпсом.
- Методика виявлення соціометричного статусу особистості в групі.
- Методика «Школа звірів» (С. Панченко).
- Карта адаптації першокласників.
- Методика «Драбинка» (В.Г. Щур).
- Методика діагностики соціальнопсихологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда (адаптація Т.В. Снегір'євої).
- Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи» (В. Чирков, О. Соколова, О. Сорокіна).
- 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (HSPQ – варіант для підлітків) (модиф. О.М. Александровою, І.Н. Гільяшевою).
- Тест зростаючої складності Равена (оцінювання логічності мислення і невербального інтелекту).
- Тест механічної тямущості Беннета (діагностування здібності до техніки).
- Методика виділення істотних ознак (оцінювання логічного мислення).
- Культурно-вільний тест Кеттела (вимірювання рівня інтелектуального розвитку незалежно від впливу факторів навколишнього середовища (культури, освіти тощо). Придатний для індивідуального і групового обстеження.

Варіант III. Розробка стратегії міжособистісних стосунків та соціально-психологічного клімату у сім'ї чи соціальній групі (Виявлення батьківського ставлення в осіб, які звертаються за психологічною допомогою, з питань виховання дітей та спілкування ними. Оцінка загального емоційного та морально-психологічного стану дорослої людини, що може відобразитися у ставленні до дитини. Вивчення установки, поведінки й методів виховання в підлітковому віці. Вивчення особливостей батьківського виховання дозволяє вивчати установки батьків на виховання дитини апріорно, що необхідно в практиці всиновлення й при створенні дитячих будинків сімейного типу. Дослідження інтерперсональної поведінки дорослих людей з метою вивчення психологічної атмосфери в сім'ї. Вивчення ставлення досліджуваного до сім'ї, до представників своєї або протилежної статі, до сексуальних стосунків та ін. Визначення структури міжособистісних стосунків у сім'ї, особливостей сприйняття та переживання дитиною внутрішньосімейних відносин. Вивчення міжособистісного відношення дитини та його сприймання сімейних відносин. Оцінка загального емоційного та морально-психологічного стану особистості у групі, психологічного мікроклімату в групі, лідерських якостей її учасників, рівень згуртованості групи). Діагностування професійної діяльності дорослих (наприклад, стиль поведінки в конфліктній ситуації), емоційної сфери дорослих.

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Тест-опитувальник батьківського ставлення (Я.А. Варг, В.В. Столін).

- «Задоволеність шлюбом браком» (В.В. Столін, Т.Л. Романова, Г.П. Бутенко).
- Опитувальник «Поведінка батьків і ставлення підлітків до них».
- «Измерение родительских установок и реакций» (РЛЯУ) Е. Шефера.
- Опитувальник інтерперсонального діагнозу (Т. Лірі).
- Методика «Незакінченні речення» (Саксг. Леві. Модиф. В. Міхала).
- Кінестетичний малюнок сім'ї (Р. Бернс, С. Кауфман, інтерпр. Г. Хоментаскаскас).
- Методика Рене Жиля.
- Шкала депресії (за Т. Балашовою, О. Єлісеєвим) (діагностування наявності і ступеня вираження депресії).
- Опитувальник Бека (діагностування депресивних станів).
- Тест визначення типового стану Е. Бадемільера, В. Юстицького (вимірювання професійно зумовлених станів: загальної незадоволеності, нервово-психічної напруги, тривожності).

2. Вибірковий блок дисциплін «Політична психологія, коучинг».

Варіант І. Розробка стратегії розвитку комунікативних, лідерських, ціннісно-сміслових та організаторських якостей особистості та відповідальності в системі лідерських якостей засобами коучинг-технологій (володіння низкою соціально-аналітичних, соціально-проектних та соціально-прогностичних умінь лідера; здібність до лідерства; особистісні особливості лідерів; особливості соціального інтелекту та соціальних почуттів лідерів; емоційний аспект лідерства; вивчення ціннісної сфери лідерів).

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Тест комунікативних умінь КОС-1,
- Комунікативні та організаторські схильності» (КОС-2).
- Методика діагностики лідерських здібностей (Є. Жаріков, Є. Крушельницький).
- Методика діагностики міособистісних відносин Т. Лірі;
- Багатофакторного особистісного опитувальника 16-РФ Р. Кеттелла.
- Методики «Шкала совісності», В.В. Мельников, Л.Т. Ямпольський і «Соціальна емпатія».
- Методика «Оцінка емоційного інтелекту» (Н. Холл).
- Методика «Спрямованість особистості» (В. Смекайл, М. Кучер).
- Тест «Соціальний інтелект» (Дж. Гілфорд, М. Саллівен).
- Методика «Соціальний інтелект» Н.Ф. Каліної.
- Методика «Шкала соціальної відповідальності» (Л. Берковець, К. Лутермана в модифікації К. Муздибаєва)
- Методика «Шкала темпераментів» Л. Терстоуна (в адаптації Хойновського);

- Тест-опитувальник «Міра соціальної відповідальності».
- Тест емпатійних здібностей В.В. Бойка.
- Методика «Оцінка владних ресурсів менеджера».
- Методика «Опитувальник ціннісно-орієнтованого лідерства».
- Тест «Оцінки мотивації досягнення успіху або уникнення невдач»

А. Мехрабіана та ін.

Варіант II. Розробка стратегії формування позитивних міжособистісних стосунків та соціально-психологічного клімату в колективі та методом коучингу.

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Методика дослідження саморегуляції та успішності міжособистісного спілкування В.М. Куніциної;
- Методика діагностики мотиваційної структури особистості В.Е. Мільмана;
- Методика «Управління міжособистісними конфліктами» (Д.А. Веттен, К.С. Камерон);
- Методика дослідження міжособистісного сприйняття у конфліктній ситуації А.І. Тащевої (модифікація О.В. Місенко);
- Методика «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» (П.П.Хеппнер, І.Х.Петерсен).

Варіант III. Розробка стратегії формування ефективності діяльності керівника організації методом коучингу. Діагностування міжособистісних стосунків дорослої людини.

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики та тренінгові вправи:

- Анкета «Компетентність керівника навчального закладу в оптимізації умов діяльності педагогічних працівників».
- Тест Люшера – для оцінки рівня стресу.
- Опитувальник Т. Немчина – для оцінки нервово-психічної напруги (НПН).
- Методика визначення рівня рефлексивності» (А. Карпов, В. Пономарьов).
- Тест на самоствалення» В. Століна, С. Пантелеєва.
- Методика «Опитування для оцінки потреби досягнення успіху».
- Методика діагностування міжособистісних стосунків (Т. Лірі).
- Тест «Психологічне кліматичне коло».
- Методика «Конструктивна сварка» (С. Кратохвіл).

Тренінгові вправи.

Заняття 1. Образ Я і стосунки, ставлення як об'єкти психологічного впливу.

Заняття 2. Образ Я – цінності, установки, смисложиттєві орієнтації.

Заняття 3. Образ Я і психологічна травма.

Заняття 4. Збереження психічного здоров'я особистості (дихальні техніки; м'язова релаксація; дисоціювання від стресу; нейролінгвістичне програмування; психогігієнічні вправи).

3. Вибірковий блок дисциплін «Психосоматика та психологія здоров'я»

Варіант І. Розробка стратегії психодіагностики когнітивної або емоційно-вольової сфери клієнтів, мотивації або соціально-психологічних проблем малої групи, за запитом бази практики, обробити та оформити результати діагностики, на основі яких сформулювати та надати рекомендації (визначення рівня сформованості зорово-моторної координації; дослідження вміння дитини діяти за зразком; дослідження стану розвитку перцепції, сенсомоторної координації, рівня психічного розвитку дитини; перевірка фонематичного слуху дитини; перевірка рівня опанування вміння здійснювати звуковий аналіз слів; оцінювання вміння дотримуватися правил; вимірювання швидкісних характеристик психічних процесів, обсягу та якості довільної уваги; оцінювання здатності дитини до пізнавання та перевірка зорової пам'яті; дослідження рівня розвитку емоційно-вольової сфери дитини; визначення домінуючого мотиву навчання дитини). Дослідження психосоматичних розладів дорослих.

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Орієнтовний графічний субтест (А. Керн.)
- Зорово-графічний гештальт-тест (Бендер).
- Тест «Будиночок» (за принципом Р.А. Амтхауера).
- Методика «Малюнок людини».
- Методика «Звукові схованки».
- Тест «Лабіринт».
- Тест «Пишемо кружечками»
- Тест Тулуз Пьерона.
- Тест «Упізнай фігури».
- Тест «Знайди квадрат»
- Методика для визначення домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини (Н. Гуткіна).
- Малюнкові тести «Моя школа», «Мій клас», «Моя майбутня вчителька».
- Методика «Навчальна мотивація» (М. Гінзбург).
- Клінічний опитувальник для виявлення та оцінки невротичних станів

(К.К. Яхіна, Д.М. Менделєвича).

- Гісенівський опитувальник соматичних скарг.
- Контрольний список симптомів – SymptomCheck-List.
- Оцінка критичних життєвих подій за допомогою «Оціночної шкали повторного соціального пристосування» Холмса і Райха.
- Дослідження стресу у осіб із психосоматичними розладами за допомогою Шкали психологічного стресу.
- Дослідження стратегій подолання стресу за допомогою опитувальника способів допінгу Р. Лазаруса.

Варіант II. Розробка стратегії визначення когнітивної та особистісної зрілості осіб різних вікових категорій, їх стійкості до фізичних та нервових навантажень. Визначення рівня тривожності та схильності до неврозів. Дослідження тривожності, імпульсивності, агресивності, схильності до нечесної поведінки, замкненості, невпевненості. Клінікопсихопатологічні аспекти станів навчальної чи професійної дезадаптації. Розвиток культури здорового способу життя.

Розробити у відповідності з психологічними особливостями цільової аудиторії та провести тренінгові заняття, спрямовані на розвиток когнітивних процесів, комунікативних навичок, підвищення мотивації, попередження агресивних проявів у поведінці тощо (проблематику тренінгових занять студент обирає самостійно, узгоджуючи її із запитом бази практики).

Психосоматика під час війни (напруга, тривога, депресія та стрес).

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Психологічна діагностика готовності школярів до переходу в середню ланку.
- Тест-опитувальник «Оцінка рівня тривожності та схильності дитини до неврозу» (А.І. Захаров).
- Діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР) (З. Карпенко).
- Анкета «Школа» (І.В. Крук).
- Клінічний опитувальник для виявлення та оцінки невротичних станів

(К.К. Яхіна, Д.М. Менделєвича).

- Опитувальник Басса – Дарки.
- Тест ММРІ.
- Шкали тесту вимірювання тривожності Спілбергера– Ханіна.

Варіант. III. Розробка стратегії оцінювання педагогами і батьками розвитку соціальних і комунікативних якостей дитини (опитування педагогів, батьків щодо особливостей соціалізації дитини; виявлення факторів ризику психічного розвитку дітей; виявлення особливостей внутрішньої позиції школяра; виявлення соціальної компетентності дитини; реєстрація форм дезадаптованої поведінки дітей; виявлення ознак дезадаптації у дітей та ставлення до школи; визначення факторів ризику шкільних труднощів,

прогнозування можливих труднощів; виявлення труднощів у поведінці та діагностика емоційних розладів у дітей). Гармонізація емоційної сфери дорослих. Вправи для *гармонізації* емоційного стану та зняття напруги.

Рекомендовано застосовувати такі психодіагностичні методики:

- Бесіда про школу (Т. Нежнова).
- Профіль соціального розвитку шестирічки.
- Методика «Соціальна компетентність і комунікативні навички»
- Карта спостереження.
- Анкета для батьків учнів 1-х класів.
- Методика «Зведена анкета виділення факторів ризику шкільних труднощів» (М.М. Безруких);
- «Опитувальник для батьків виявлення труднощів у поведінці та емоційних розладів у дітей» (Р. Гудмен).

Розробити та провести психологічний просвітницький захід у форматі бесіди, воркшопу, квесту (на вибір студента), спрямований на попередження шкідливих звичок, проявів булінгу тощо в середовищі бази практики.

Змістовий модуль 3. Узагальнюючий етап

Тривалість зазначеного етапу – 1 тиждень.

Основними *напрямами роботи* на узагальнюючому етапі є:

- відпрацювання практичних навичок з творчої реалізації окреслених завдань;
- провести аналіз, систематизацію, класифікацію та інтерпретацію результатів дослідження, формулювання висновків за результатами дослідження;
- проведення корекційно-розвивальних занять;
- розробляти рекомендації та програми психологічної роботи з особистістю щодо розв'язання її актуальних психологічних проблем;
- здійснювати розробку програм психологічного супроводу професійної діяльності, організувати роботу з персоналом;
- втілювати результати наукового пошуку у практичну діяльність психолога;
- підготувати та представити звіт про проведену роботу.

Індивідуальними завданнями на цьому етапі виробничої практики є:

- аналіз отриманих результатів та оцінка досягнення мети корекційної роботи;
- розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

- занесення результатів даного етапу у щоденник та у звіт з виробничої практики;
- подання звітних матеріалів з практики протягом тижня після закінчення терміну практики керівнику-методисту;
- захист результатів виробничої практики на підсумковій конференції.

Результати проходження практики студент оформлює як письмовий звіт. Звіт становить систематизований і послідовний опис всіх процесів і висвітлює всі інші питання, передбачені програмою практики.

Форми та методи контролю виробничої практики

Формою підсумкового контролю з виробничої практики є диференційований залік.

Практика студентів оцінюється за 100-баловою шкалою університету, яка відповідно переводиться в національну шкалу та шкалу ECTS.

Результати роботи студента під час практики вносяться до Щоденника з практики і є підставою для формування загальної оцінки з практики.

Студент має право одержати від керівників практики роз'яснення стосовно результатів його оцінювання.

Студент організовує свою діяльність відповідно до вимог Статуту університету, виконує правила внутрішнього розпорядку бази практики, розпорядження адміністрації та керівників практики у частині здійснення завдань практики.

У випадку невиконання обов'язків, студент на підставі доповідної записки керівника практики від фахової кафедри може бути відсторонений від проходження практики або його робота може визнатися незадовільною. У цьому випадку рішенням Вченої ради факультету може бути призначене повторне проходження практики без відриву від навчальних занять в університеті. Студент, який після повторного проходження практики отримав негативну оцінку, відраховується з університету.

Після закінчення практики студенти в установлений термін звітують про виконання програми практики. Щоденник студента з практики разом зі звітом, підписаним і оціненим безпосередньо керівником від бази практики та інші документи, встановлені фаховою кафедрою, подаються на рецензування керівнику практики від фахової кафедри.

Усі звітні матеріали практики (щоденники, звіти студентів-практикантів, характеристика керівників з бази практики щодо оцінювання роботи студентів тощо) зберігаються на фаховій кафедрі протягом одного року.

Студенти, які не пройшли практику або частину практики з поважних причин (що підтверджено відповідними документами), рішенням Вченої ради факультету надається право на її проходження індивідуально без відриву від

навчальних занять. Організація індивідуального проходження практики таким студентам покладається на фахову кафедру.

Студенти, які не виконали програму практики без поважних причин, або отримали незадовільну оцінку «F» з практики, наказом ректора відраховуються з університету.

Організаційні питання практики, її хід, підсумки та можливості удосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти періодично обговорюються на підсумковій конференції, на засіданнях кафедр, а загальні підсумки практики заслуховуються на засіданні Вченої ради факультету.

Підсумкова оцінка за практику вноситься у відомість обліку успішності та в залікову книжку студента за підписом керівника практики від фахової кафедри.

Вимоги до звітної документації

Кожен студент по закінченні виробничої практики повинен здати таку *звітну документацію*:

1. *Індивідуальний план* роботи студента-практиканта (підписаний керівниками практик)
2. *Щоденник виробничої практики*, де відображується робота протягом кожного дня практики (додаток Б).
3. *Протоколи* психодіагностичних обстежень клієнта / клієнтів (додатки Т-Ш).
4. *Докладний сценарій одного психокорекційного заняття* із зазначенням його мети, завдань, методів та основних етапів (додаток І).
5. *Загальний звіт про практику* із зазначенням обсягу виконаної роботи, її результатів, труднощів, які, можливо, виникли в ході практики тощо.
6. *Характеристика* роботи студента-практиканта з бази практики (бланк з печаткою та рекомендованою оцінкою).

Характеристика є офіційним документом, який візується керівником від бази практики та враховується при визначенні оцінки за практику керівником-методистом практики (по кафедрі). Характеристику студенту-практиканту складає представник адміністрації бази практики або психолог, під керівництвом якого безпосередньо здійснювалася робота при проходженні практики. У характеристиці або довідці подається перелік виконаної студентом роботи, визначається ставлення до виконання своїх обов'язків, виставляється оцінка за практику.

Звітна документація оформлюється за такими технічними вимогами: шрифт – Times New Roman, кегль – 14, інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25, рівняння основного тексту – по ширині; поля сторінок: ліве – 2,5 см, нижнє і верхнє – 2 см, праве – 1,5 см; нумерація сторінок (за потреби) – у верхньому правому куті. Першою сторінкою звітної документації є титульний аркуш, оформлення якого презентовано у Додатках.

Розподіл балів, які отримують студенти

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
<i>Змістовий модуль 1. Організаційно-ознайомчий</i>		
1.	Аналіз ознайомлення з нормативно-правовою документацією, що регулює роботу психолога бази практики Складання індивідуального плану практики.	0-5
<i>Змістовий модуль 2. Діагностичний</i>		
2.	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань діагностичної роботи.	0-5
3.	Окреслення дослідницького інструментарію: підбір методик (2-4 методики) для визначення психологічної проблеми клієнта / клієнтів	0-5
4.	Проведення психодіагностичного обстеження клієнта / клієнтів	0-10
5.	Оформлення результатів психодіагностичного обстеження та заповнення протоколів індивідуального психодіагностичного обстеження кожного клієнта (3-5 досліджуваних для індивідуальної роботи; 8-15 досліджуваних для групової роботи)	0-5
6.	Проведення однієї групової консультації за розробленим планом на актуальну для клієнтів тему чи за запитом бази практики; написання протоколу групової психологічної консультації	0-10
7.	Проведення індивідуальних консультацій за запитом клієнтів (2-3)	0-10
8.	Проведення корекційно-розвивальних занять, спрямованих на вирішення психологічних проблем клієнтів, на гармонізацію процесу психічного розвитку та поведінки клієнта/ клієнтів (5-8 занять в залежності від запиту)	0-15
9.	Проведення вторинного психодіагностичного обстеження та перевірка ефективності консультативно-корекційної роботи (3-5 досліджуваних для індивідуальної роботи; 8-15 досліджуваних для групової роботи)	0-10
10.	Оформлення результатів вторинного психодіагностичного обстеження клієнтів	0-5
11.	Розробка психопрофілактичних заходів щодо запобігання виникнення психологічних проблем клієнтів у майбутньому. Визначення рекомендацій щодо подальшої психологічної роботи з досліджуваними та їх найближчим оточенням	0-5
<i>Змістовий модуль 3. Узагальнюючий</i>		
12.	Оформлення звітної документації та складання рефлексивного самозвіту з описом конкретних видів виконаної роботи, аналіз власних професійних успіхів та невдач.	0-5
13.	Презентація результатів виробничої практики на підсумковій конференції (презентації, доповіді, фотозвіт).	0-10
	<i>Всього</i>	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання результатів проходження виробничої практики

Нац. Шкала	«5» Відмінно	«4» Добре	«3» задовільно	«2» Незадовільно	«1» Незадовільно	
І	2	3	4	5	6	
шкала універс.	90-100	80-89	70-79	69-65	60-64	
шкала ECTS	A	B	C	D	E	
	всі завдання виробничої практики виконано в повному обсязі, магістрант вмів застосовувати і творчо використовувати психологічні та інструментальні знання, пов'язані з особливостями організації та проведення наукового дослідження; правильно вбудовує організаційну структуру проведення дослідження; структуру програми психологічного дослідження. Вміє працювати з літературою, виокремлювати ключові проблеми дослідження. Під час доповіді вміло використовувє презентацію, впевнено і докладно відповідає на поставлені запитання. Звітні матеріали подано у встановлений термін, вони містять всі структурні елементи.	завдання, передбачені програмою практики виконані правильно, але недостатньо повно. Виявлено вміня застосовувати організаційні та методичні вміня щодо змісту практики, пов'язані з особливостями наукового дослідження; правильно вбудовує організаційну структуру проведення дослідження; структуру програми психологічного дослідження. Вміє працювати з літературою, виокремлювати ключові проблеми дослідження. Під час доповіді вміло використовувє презентацію, впевнено і докладно відповідає на поставлені запитання. Звітні матеріали подано у встановлений термін, вони містять всі структурні елементи.	завдання практики виконано не в повному обсязі, в ході виконання завдань допускалися помилки. Недостатньо обгрунтовано вибирив методи та форми організації дослідження та представлення його результатів. Допускав помилки під час аналізу та інтерпретації даних. Робота носить дослідницький характер, але має поверхневий аналіз, матеріал викладено непослідовно та необгрунтовано. Підготовлена презентація доповіді, але наочна інформація не коментується. Основні тези роботи розкриті, але недостатньо обгрунтовані. Документація оформлена з помилками. Щоденник оформлено	завдання виконано з помилками. Всі завдання практики виконувалися, але допускалися неточності. Проведено дослідницької діяльності. Робота не носить дослідницького характеру, не має аналізу і не відповідає вимогам. У роботі немає висновків або вони носять декларативний характер. До захисту не підготовлена презентація доповіді. Звітна документація оформлена з помилками.	Виявлені проблеми встановлення контакту, не сформовані вміня проводити відповідні види науково-дослідницької діяльності. Робота не носить дослідницького характеру, не має аналізу і не відповідає вимогам. У роботі немає висновків або вони носять декларативний характер. До захисту не підготовлена презентація доповіді. Звітна документація оформлена з помилками. Щоденник оформлено	8 34-0 F ⁽³⁾ неможливість повторного складання) Студент не виконав запланованих завдань практики і виявив повну неготовність до науково-дослідницької діяльності. Звітна документація відсутня
Зміст критеріїв оцінки						

Навчально-методична карта виробничої практики

		V-VI	
Тиждень	I		II-III-IV
Модуль 1. Організаційно-ознайомчий етап	Модуль 2. Прогностично-пошуковий етап	Модуль 3. Узагальнюючий етап	
Самостійна робота	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомлення із спеціфікою, правилами трудового розпорядку та режимом роботи базової організації; • проходження інструктажів з охорони праці та техніки безпеки; • ознайомлення з нормативними документами, які регламентують діяльність психолога в організації, посадовими інструкціями, календарним планом роботи, графіком роботи; • складання індивідуального плану роботи практиканта та узгодження його з керівником практики; • опрацювання навчальної, наукової, методичної літератури з профілю; • спостереження за діяльністю психолога базової організації, фіксування її основних елементів в щоденнику практики, відмічаючи специфіку та ситуативні нюанси. 	<ul style="list-style-type: none"> • визначення проблематики та аудиторії для проведення практичної роботи; • підбір діагностичних методик для проведення дослідницької роботи; • розробка анкет для проведення експериментальних досліджень; • організувати та провести психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів. • здатність реалізувати професійні функції практичного психолога (психодіагностичну, психопрофілактичну, психологічну експертизу, прогностичну, консультативну, психокорекційну, реабілітаційну, професійно-освітню та ін.), взаємодіяти з клієнтами, виробляти стратегії взаємодії і пошуку шляхів розв'язання проблем. 	<ul style="list-style-type: none"> • відпрацювання практичних навичок з творчої реалізації окреслених завдань; • провести аналіз, систематизацію, класифікацію та інтерпретацію результатів дослідження, формулювання висновків за результатами дослідження; • проведення корекційно-розвивальних занять; • розробляти рекомендації та програми психологічної роботи з особистістю щодо розв'язання її актуальних психологічних проблем; • здійснювати розробку програм психологічного супроводу професійної діяльності, організовувати роботу з персоналом; • втілювати результати наукового пошуку у практичну діяльність психолога; • підготувати та представити звіт про проведenu роботу.
Види контролю	<p>Розробка плану дослідницької роботи.</p> <p>Занесення результатів першого етапу роботи до щоденника практики.</p>	<p>Визначення дослідницького інструментарію для емпіричного етапу за темою дослідження.</p> <p>Аналіз отриманих результатів.</p> <p>Робити висновки щодо потреб у психологічних заходах на формуючому етапі.</p> <p>Занесення результатів даного етапу роботи у щоденник та у звіт з виробничої практики.</p>	<p>Занесення результатів даного етапу у щоденник та у звіт з виробничої практики.</p> <p>Подання звітних матеріалів з практики протягом тижня після закінчення терміну практики керівнику-методисту.</p> <p>Захист результатів виробничої практики на підсумковій конференції.</p>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Базова література

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Методика та організація наукових досліджень із психології: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
https://library.udpu.edu.ua/library_files/417919.pdf
3. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

Допоміжна література

4. Бушуєва Т. В. Експериментальна психологія : навч. посіб. Київ ; Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2019. 247 с.
5. Бушуєва Т. В. Основи наукових психологічних досліджень : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ ; Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2017. 242 с.
6. Бушуєва Т. В. Психодіагностика. Підручник для студентів ВНЗ. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2016. 504 с.
7. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
8. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Методологія та методика наукового дослідження : підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 336 с.
9. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Чинний від 2016-07-01. Вид. офіц. Київ : УкрНДНЦ, 2016. 16 с. Отримано з: <http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>
10. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Редакція від 06.04.2022 [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n946>
11. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
12. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/kl_mspnd.pdf
13. Байер О. О., Глушко О. І. Актуальні питання психології сім'ї. Дніпро: РВВ ДНУ, 2020. 44 с. Електронний варіант доступний з: https://www.researchgate.net/publication/339936198_Aktualni_problemi_psihologii_sim'i
14. Основи наукових досліджень : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Наукова бібліотека ; укладачі: І. О. Железняк, В. В. Косенко ; редактор В. В. Косенко ; передмова В. В. Косенко. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. 284 с. Електронний варіант доступний з: http://library.sspu.edu.ua/biblioteka/bibliografichni_pokazhchyky/2014/1_g.pdf
15. Положення «Про академічну доброчесність у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова» [Електронний ресурс]. Київ, 2020. 11 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/Viddil_licen/2020/document/pologennya_academ_dobro.PDF
16. Положення про випускні кваліфікаційну роботу магістра та дипломну роботу спеціаліста в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. Проект [Електронний ресурс]. Київ, 2011. URL:

- https://npu.edu.ua/?option=com_content&view=article&id=1331%3
17. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науковопрактичної конференції (18 жовтня 2019 року) / уклад. З. Р. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 312 с. Електронний варіант доступний з: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/18_10_2019.pdf
  18. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія» [Електронний ресурс]. Київ : МОН, 2019. 14 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053-psikhologiya-mag.pdf>
  19. Шейко В. М., Кушнаренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 7-ме вид., стер. Київ : Знання, 2011. 310 с. Електронний варіант доступний з: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sheiko_Vasyl/Orhanizatsiia_ta_metodyka_naukovo-doslidnytskoi_diialnosti.pdf
  20. Яблонська Т. М. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні. *Український соціум*. 2004. № 2 (4). С. 80-84. Електронний варіант доступний з: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2004/04/80-84_no-2_vol-4_2004_UKR.pdf
  21. A Guide to Psychology and its Practice [Electronic resource]. URL: <https://www.guidetopsychology.com/testing.htm>
  22. Cherry K. The Scientific Method and Psychology Research [Electronic resource]. February 05, 2022. URL: <https://www.verywellmind.com/steps-of-the-scientific-method-2795782>
  23. Jhangiani R. S., Chiang I-C. A., Cuttler C., Leighton D. C. *Research Methods in Psychology*. 4th edition, Surrey, BC: Kwantlen Polytechnic University. 432 p. Retrieved from <https://kpu.pressbooks.pub/psychmethods4e/>
  24. Psychology as a Science and the use of Scientific Methods in Psychological Research [Electronic resource]. URL: <https://www.managementstudyguide.com/psychology-as-a-science-and-the-use-of-scientific-methods-in-psychological-research.htm>
  25. Simkus J., Frothingham M. B. Steps of the Scientific Method. Feb 23, 2022 [Electronic resource] *Simply Psychology*. URL: <https://www.simplypsychology.org/steps-of-the-scientific-method.html>
  26. The Organization of Scientific Research [Electronic resource] / Maheu R. et al. *Science and Synthesis*. Springer, Berlin, Heidelberg, 1967. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-642-95206-7_5
  27. Burkley E., & Burkley M. Mythbusters: A Tool for Teaching Research Methods in Psychology. *Teaching of Psychology*, 2009. #36(3), P.179–184. <https://doi.org/10.1080/00986280902739586>
  28. *Research Methods in Psychology* [4th edition] / By Rajiv S. Jhangiani, I-Chant A. Chiang, Carrie Cuttler, And Dana C. Leighton. – 432 p. URL: <https://kora.kpu.ca/islandora/object/kora%3A640/datastream/PDF/view>
  29. Cherry K. Basic Research in Psychology. June 20, 2022 [Electronic resource]. URL: <https://www.verywellmind.com/what-is-basic-research-2794876>

Інформаційні ресурси

30. Електронний журнал “Сімейний психолог”. URL: <http://icpk.net/electronic-journal/>
31. Електронні матеріали з дисципліни «Основи психодіагностики» URI: <https://drive.google.com/drive/folders/1INGKQhLL9zFZE6KK5X4UwMdvBLHhiM0Z>
32. Каталог корисних Інтернет-ресурсів. URI: [http://irbis.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=S&FT_PARAMS=&P21DBN=KWR&Z21ID=GUEST&Z21FAMILY=GUEST&S21FMT=briefHTML_ft&USES21ALL=0&S21ALL=\(%3](http://irbis.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=S&FT_PARAMS=&P21DBN=KWR&Z21ID=GUEST&Z21FAMILY=GUEST&S21FMT=briefHTML_ft&USES21ALL=0&S21ALL=(%3)

[C.%3EV%3DEXT%3C.%3E\)&FT_S21STR=&FT_S21LOG=4&FT_S21P03=K%3D&FT_S21P01=3&COM_S21STR=&SEARCH_STRING=&FT_NEAR_MFN=&FT_DISTANCE=&FT_NEARLEVEL=&FT_CONTEXT=&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=K%3D&S21CNR=5&S21REF=10&S21SRD=&S21SRW=&S21SCAN=&S21COLORTERMS=1&I21DBN=KWR_FULLTEXT&USE_TAGS_IN_SEARCH=&FT_RESTRICT=&isPersonalPanelOn=1&variant_search_field_selector=%7B%20%22field_type%22%20%3A%20%22input%22%2C%20%22parameters%22%20%3A%20%22S21P01%3D1%26S21P03%3DK%3D%26S21LOG%3D0%26S21P02%3D1%22%2C%20%22autocompleteType%22%20%3A%20%22extractLastWord%22%20%7D&NAME_main=&DSCP_main=&A1_main=&A34_main=EXT&VAR_main=&CHECK21=&AVT=&DAT_S21P06=&DAT_S21P07=&DP_S21P06=&DP_S21P07=&CHECKINDEX=&S21STN=1&side_search_panel_info=&block_cache=0.9617445947261016&](https://lib.npu.edu.ua/)

33. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. URI: <https://lib.npu.edu.ua/>
34. Онлайн ресурси, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://biblhgpa.jimdofree.com/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%8F%D0%BC-1/%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82/>
35. Онлайн-платформи та програми, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://osvita.ua/vnz/76907/>
36. Проблеми політичної психології. Рецензований збірник наукових праць з питань політичної психології. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/index>
37. Проблеми політичної психології. Журнал. URL: <https://ispp.org.ua/naukova-diyalnist/vidavnicha-diyalnist/periodichni-vidannya/problemi-politichno%D1%97-psixologi%D1%97-ta-%D1%97%D1%97-rol-u-stanovlenni-gromadyanina-ukra%D1%97nsko%D1%97-derzhavi/>
38. Психологічне здоров'я. Науково-практичний журнал. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Базова література

1. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Власова О. І. Методика викладання психології. Підручник. Київ: Геопринт, 2011. 340 с.
3. Методика викладання у вищій школі : навч.-метод. посібник / Уклад. : В. І. Кобаль. Мукачево : Вид-во МДУ, 2016. 203 с.
4. Навчально-методичне забезпечення особистісно орієнтованої підготовки майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти : метод. реком. / П. В. Лушин, О. В. Брюховецька, А. І. Гусев та ін.; НАПН України, Ун-т менеджменту освіти. Київ, 2015. 250 с.
5. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
6. Пономарьов О. С., Грень Л. М., Резнік С. М. Методика викладання у вищій школі. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. 192 с.
7. Пономарьов О. С., Резнік С. М. Основи методики викладання у вищій школі : текст лекцій. Харків: НТУ «ХПІ», 2008. 60 с.
8. Прищак М. Д., Залюбівська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця : ВНТУ, 2019. 150 с.
9. Романовський О. Г., Резнік С. М. Методика викладання психології : навч.-метод. посібник. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 51 с.
10. Тернопільська В.І. Коломієць, І.О. Піонтківська Довідник з виховної роботи зі студентами / В.І. Тернопільська, Т.В.. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 264 с https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5357/1/V_Ternopilska_NKB_GI.pdf
11. Ткачук Т. Л. Методика викладання психології: навч.-метод. посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 110 с.

Допоміжна література

12. Ажиппо О. Ю. Технологічний підхід до системи індивідуалізованої підготовки студентів вищих навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 1. С. 3-4.
13. Байер О. О. Посібник до вивчення курсу «Методика викладання психології». Дніпропетровськ : ДНУ, 2016. 28 с.
14. Бушуєва Т.В. Основи наукових психологічних досліджень. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. 2017. 244 с.
15. Винничук Р. В. Аксиологічний підхід у системі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Імідж сучасного педагога*. 2015. №10. С.25-27.
16. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр учбової літ., 2011. 384 с.
17. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
18. Вольнова Л. М. Проектна діяльність як засіб підвищення рівня професійної підготовки майбутніх психологів: методичні рекомендації, 2-е вид., виправлене і доповнене [Електронне видання]. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 49 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23889>
19. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців. Львів: ЛДУ БЖД, 2012. 380 с.

20. Кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми. URL: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota>
21. Лютий В.П. Соціальна профілактика негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі: Навчальний посібник. Київ: Академія праці і соціальних відносин, 2004. 42 с.
22. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 592 с.
23. Методика викладання психології у вищій школі: навч. посіб. / Ю.Ю.Бойко-Бузиль, С.Л.Горбенко та ін. Київ: Атіка, 2012. 272 с.
24. Методологічні проблеми трансформації комунікативної компетентності психолога в інформаційному суспільстві: монографія / за ред. В.В. Андрієвської. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 230 с.
26. Методика підготовки та проведення лекцій у Національній академії внутрішніх справ. Методичні рекомендації [Електронний ресурс] / За редакцією Є.М. Моїсєєва. Київ: НАВС, 2020. 44 с. URL: https://okop.naiuu.kiev.ua/assets/files/npa-navs/MetRec_lekc.pdf
27. Мороз С. Е., Калашник О. В., Михайлова О. С. Лекція в умовах модернізації системи вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018 р., № 61, Т. 2. С.137-141.
28. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: навчальний посібник для магістрів і аспірантів. Київ: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
29. Положення про організацію освітнього процесу у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова / URL: http://npu.edu.ua/images/NMC/Polozhenia/%D0%9E%D1%81%D1%82_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD_%D0%9E%D0%9F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B8.pdf
30. Положення про організацію та проведення практик студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укладачі: Р. М. Вернидуб, Н. Ю. Верпатова, Г. І. Мухіна. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 44 с.
31. Практика з психології: методичні рекомендації. Ступінь вищої освіти «Магістр» / укладачі: Ю.О. Михальчук, О.І. Мороз. Рівне, 2019. 60 с.
32. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.
33. Процай Л. П., Гібалова Н. В. Інтеграція хмарних і проектних технологій у підготовці майбутніх психологів. *Психологія і особистість*. 2017. № 1. С. 237-248.
34. Психологія вищої школи : підручник / О. І. Власова, В. А. Семиченко, С. Ю. Пащенко, Я. Г. Невідома / за ред. О. І. Власової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2015. 405 с.
35. Романовський О. Г. Упровадження інноваційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх психологів. *Теорія і практика управління соц. системами*. 2012. №2. С. 3–13.
36. Семиченко В. Методика викладання психології як предмет наукового аналізу. *Вісник Національного авіаційного університету. Зб. наук. праць. Педагогіка. Психологія*. 2018. № 12. С.130-140.
37. Сердюк Н. М. Становлення та розвиток викладання психології в Україні. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 69(2). С. 134-137.
38. Сопівник Р. В. Зміна підходів до навчання та виховання студентської молоді у вітчизняних вищих навчальних закладах України (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) [Електронний ресурс]. *Історичні записки : зб. наук. праць*. Луганськ, 2003. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4893.html>

25. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія» [Електронний ресурс]. Київ : МОН, 2019. 14 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053-psikhologiya-mag.pdf>
39. Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [Електронний ресурс]. *Всеосвіта*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2016/proekt-gendernoyi-strategiyi.doc>
40. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.
41. Супрун Д. М. Методика викладання психології як навчальна дисципліна в контексті підготовки спеціальних психологів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Випуск 30: зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 318-324.
26. Bernstein D. J., Addison W., Altman C., Hollister D., Komarraju M., Prieto L., Rocheleau C. A., & Shore C. Toward a scientist-educator model of teaching psychology. *Undergraduate education in psychology: A blueprint for the future of the discipline / Ed. Halpern D.F.* 2010. P. 29–45. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12063-002>
27. Eglash A. A group-discussion method of teaching psychology. *Journal of Educational Psychology*, 1954. №45(5), P.257–267. <https://doi.org/10.1037/h0053693>
28. Faw V. A psychotherapeutic method of teaching psychology. *American Psychologist*, 1949. №4(4), P.104–109. <https://doi.org/10.1037/h0060072>
29. Haines D. B., & McKeachie W. J. (). Cooperative versus competitive discussion methods in teaching introductory psychology. *Journal of Educational Psychology*, 1967. №58(6, Pt.1), P.386–390. <https://doi.org/10.1037/h0020046>
30. Meyers S. A. & Prieto L. R. Training in the Teaching of Psychology: What Is Done and Examining the Differences. *Teaching of Psychology*. 2000. Vol. 27, Issue 4. P. 258-261 | Published online: 20 Nov 2009. https://doi.org/10.1207/S15328023TOP2704_03

Інформаційні ресурси

31. Каталог корисних Інтернет-ресурсів. URI: [http://irbis.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=S&FT_PARAMS=&P21DBN=KWR&Z21ID=GUEST&Z21FAMILY=GUEST&S21FMT=briefHTML_ft&USES21ALL=0&S21ALL=\(%3C.%3EV%3DEXT%3C.%3E\)&FT_S21STR=&FT_S21LOG=4&FT_S21P03=K%3D&FT_S21P01=3&COM_S21STR=&SEARCH_STRING=&FT_NEAR_MFN=&FT_DISTANCE=&FT_NEARLEVEL=&FT_CONTEXT=&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=K%3D&S21CNR=5&S21REF=10&S21SRD=&S21SRW=&S21SCAN=&S21COLORTERMS=1&I21DBN=KWR_FULLTEXT&USE_TAGS_IN_SEARCH=&FT_RESTRICT=&isPersonalPanelOn=1&variant_search_field_selector=%7B%20%22field_type%22%20%3A%20%22input%22%2C%20%22parameters%22%20%3A%20%22S21P01%3D1%26S21P03%3DK%3D%26S21LOG%3D0%26S21P02%3D1%22%2C%20%22autocompleteType%22%20%3A%20%22extractLastWord%22%20%7D&NAME_main=&DSCP_main=&A1_main=&A34_main=EXT&VAR_main=&CHECK21=&AVT=&DAT_S21P06=&DAT_S21P07=&DP_S21P06=&DP_S21P07=&CHECK_INDEX=&S21STN=1&side_search_panel_info=&block_cache=0.9617445947261016&](http://irbis.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=S&FT_PARAMS=&P21DBN=KWR&Z21ID=GUEST&Z21FAMILY=GUEST&S21FMT=briefHTML_ft&USES21ALL=0&S21ALL=(%3C.%3EV%3DEXT%3C.%3E)&FT_S21STR=&FT_S21LOG=4&FT_S21P03=K%3D&FT_S21P01=3&COM_S21STR=&SEARCH_STRING=&FT_NEAR_MFN=&FT_DISTANCE=&FT_NEARLEVEL=&FT_CONTEXT=&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=K%3D&S21CNR=5&S21REF=10&S21SRD=&S21SRW=&S21SCAN=&S21COLORTERMS=1&I21DBN=KWR_FULLTEXT&USE_TAGS_IN_SEARCH=&FT_RESTRICT=&isPersonalPanelOn=1&variant_search_field_selector=%7B%20%22field_type%22%20%3A%20%22input%22%2C%20%22parameters%22%20%3A%20%22S21P01%3D1%26S21P03%3DK%3D%26S21LOG%3D0%26S21P02%3D1%22%2C%20%22autocompleteType%22%20%3A%20%22extractLastWord%22%20%7D&NAME_main=&DSCP_main=&A1_main=&A34_main=EXT&VAR_main=&CHECK21=&AVT=&DAT_S21P06=&DAT_S21P07=&DP_S21P06=&DP_S21P07=&CHECK_INDEX=&S21STN=1&side_search_panel_info=&block_cache=0.9617445947261016&)
32. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. URI: <https://lib.npu.edu.ua/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Базова література:

1. Алгоритми діяльності працівників психологічної служби / авт. кол. за заг. ред. В.Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2020. 106 с.
2. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: метод. рек. / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.
3. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Суми: Університетська книга, 2016. 384 с.
4. Максименко С. Д. Практикум із групової психокорекції : підручник / С. Д. Максименко, О. О. Прокоф'єва, О. В. Царькова, О. В. Кочкурова. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2015. 414 с.
5. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / О. Я. Кляпець, Б. П. Лазоренко, Л. А. Лепіхова, В. В. Савінов ; За ред. Т. М. Титаренко. Київ : Міленіум, 2009. 120 с. <https://docplayer.net/123977958-Metodiki-vivchennya-povsyakdenного-stresu-i-sposobiv-rozv-yazannya-krizovih-zhittievih-situaciy.html>
6. Настільна книга шкільного психолога / Авт.-уклад. О. Є. Марінушкіна. Харків : Вид-во «Ранок», 2010. 288 с.
7. Немеш О.М. Інтернет-технології в психологічній практиці: посібник / О.М. Немеш. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 256 с.
8. Основи практичної психології : Підруч. / В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева, В. Рибалка, В. Маценко. 3-е вид. Київ: Либідь, 2006.
9. Панок В.Г., Острова В.Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти). – К. : «Освіта України», 2010. – 230 с.
10. Психологічна практика в закладах освіти: організація та проведення: навчально-методичний посібник / укладачі: Кириленко В.Г., Крюкова О.В., Кучеровська Н.О., Палій В.С. Київ: 2017. 92 с.
11. Психологічна служба в закладах освіти: навч.-метод. посів, для студ. пед. вузів / уклад. Т.М. Дука. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 192 с.
12. Психологічна служба в системі освіти: Курс лекцій. / Укладач: І.С. Загурська. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 166 с.
13. Психологічна служба: Підруч. / В.Г.Панок (наук. ред.), А.Г.Обухівська, В.Д.Острова та ін. Київ: Ніка-Центр, 2016. 362 с. https://lib.iitta.gov.ua/705662/1/ps_sluzzba.pdf
14. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с. <http://www.psycholog.zg5.ru/instrumentariy/znz.php>

Додаткова література:

19. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
20. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах / Упоряд. Т.Червонна. Київ : Шк. світ, 2008. 128 с. <https://sf4b2e8052c76e462.jimcontent.com/download/version/1497255058/module/9139304285/name/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%201%2C%205%2C%2010%20%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B2.pdf>
21. Андрушко Я. С. Психокорекція: навч.-метод. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 212 с.

22. Байер О. О. Життєві кризи особистості : навчальний посібник. Дніпро : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. – 244 с.
23. Васильченко О. М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально-методичне видання .Київ: 2012. 96 с.
24. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: підручник. Київ: Ніка-Центр, 2011. 424 с.
25. Галузяк В.М., Холковська І.Л. Діагностичний інструментарій класного керівника. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. 304 с.
<https://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/1172?show=full>
26. Готовність дитини до навчання / упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 112 с.
27. Діагностика особистості: путівник практичного психолога: довідник / укладач В.В. Войтко. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. 76 с.
28. Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: Довідник вихователя дошкільного навчального закладу / Н.В. Пророк, С.А. Гончаренко, Л.О. Кондратенко та ін., за ред. Н. В. Пророк. Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2015. 84 с.
29. З досвіду роботи програм здорового способу життя в діяльності працівників психологічної служби / [В. Г. Панок, І. М. Вишнева, О. М. Дрозд та ін.] ; наук. ред. В. Г. Панок. Київ : Ніка-Центр, 2010. 147 с.
https://lib.iitta.gov.ua/1637/1/%D0%97_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%83_%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC_%D0%97%D0%A1%D0%96.pdf
30. Інтелектуальні здібності дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - Київ: Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
31. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених: навч. посіб. Дрогобич: Посвіт, 2014. 152 с.
32. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для психологічної діагностики: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП, 2011. 281 с.
33. Комінко С. Б. Кращі методи психодіагностики. Київ: Карт-бланш, 2005. 406 с.
34. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. 2-е видання. Київ: Літера ЛТД, 2008. С. 20-32.
35. Кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми/ URL: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota>
36. Кризова психологія Навчальний посібник За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2010. 401 с.
37. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 126 с.
38. Методи психодіагностики у професійному самовизначенні учнівської молоді: методичний посібник [для педагогічних працівників] / О. В. Мельника, Л. С. Злочеська, Н. С. Гончар. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2012. 224 с.
<https://lib.iitta.gov.ua/2303/>
39. Методичний путівник психолога Нової української школи: збірник методичних матеріалів / авт. кол.: к.п.н., доц. В. С. Поуль, О. М. Кадук, К. В. Нікітюк. Краматорськ: Відділ інформаційновидавничої діяльності, 2021. 46 с.
40. Методологічні проблеми трансформації комунікативної компетентності психолога в інформаційному суспільстві: монографія / за ред. В.В. Андрієвської. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 230 с.
41. Мілютіна К. Л. Баланс в умовах невизначеності : робочий зошит для самопомоги [Електронне видання]. ГО «МНГ», 2022. 92 с. DOI: <https://doi.org/10.56287/95240-8-0>

42. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: навч. посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 383 с.
43. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 464 с.
44. Морозов С. М. Психодіагностика. Тести. Методика та практика застосування. Київ: Главник, 2004. 221 с.
45. Неурова А. Б., Капіну с О.С., Грицевич Т.Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: навч.-метод. посібник. Львів: НАСВ, 2016. 181 с.
<https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2018/07/%D0%94%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf>
46. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Суми: Університетська книга, 2017. 330 с.
47. Положення про організацію освітнього процесу у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова / URL: https://npu.edu.ua/images/NMC/Polozhenia/%D0%9E%D1%81%D1%82_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD_%D0%9E%D0%9F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B8.pdf
48. Положення про організацію та проведення практик студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укладачі: Р. М. Вернидуб, Н. Ю. Верпатова, Г. І. Мухіна. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 44 с.
49. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 264 с.
50. Практика з психології: методичні рекомендації. Ступінь вищої освіти «Магістр» / укладачі: Ю.О. Михальчук, О.І. Мороз. Рівне, 2019. 60 с.
51. Приходько Ю. О. Психологічна профілактика як напрямок діяльності психолога закладу освіти. *Вісник Інституту розвитку дитини: зб. наук. пр./*Нац. пед. ун-т ім. МП Драгоманова. Ін-т розвитку дитини. Київ: Вид-во НПУ ім. МП Драгоманова. 2010. С. 158-166.
52. Професійна практика здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за ОПП «Практична психологія»: Навч.-метод. посібник / укл.: М.М.Душкевич, О.С.Лісова, В.М.Радчук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім.Ю.Федьковича, 2021. 104 с.
53. Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд. : С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ: Мыкрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
54. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І.М. Біла ... Г. П. Лазос ; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ: Логос. 232 с.
55. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ "Видавництво "Логос". 206 с.
56. Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медикопедагогічної консультації : [електронний ресурс] / авт. кол.: С. І. Васильковська, Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. – 66 с. Доступ з: https://lib.iitta.gov.ua/705351/1/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4_%D1%81%D1%96%D0%BC%D1%97.pdf
57. Розвиток пізнавальних процесів дитини / Упоряд.: С. Максименко, К.Максименко, О.Главник. Київ: Мікрос- СВС, 2003. (Психологічний інструментарій).

58. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія / 5-те видання. Київ: Академія 2017. 368 с.
59. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навч. посібник для студ. подвійних спец. з психологією. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
60. Сучасні методи і засоби для визначення і діагностування емоційного стресу : монографія / за заг. ред. О. П. Мінцера. Вінниця : ВНТУ, 2010. 228 с.
http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/2138/1/Monografiya_Syergyeyeva.pdf
61. Я хочу, я можу, я буду добре вчитись / Упорядник Т.Гончаренко. Київ: Редакції загальнопедагогіческих газет, 2003. 128с. <http://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2019/10/znz/file67.doc>

Інформаційні ресурси

62. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
63. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
64. Каталог корисних Інтернет-ресурсів. URI: [http://irbis.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=S&FT_PARAMS=&P21DBN=KWR&Z21ID=GUEST&Z21FAMILY=GUEST&S21FMT=briefHTML_ft&USES21ALL=0&S21ALL=\(%3C.%3EV%3DEXT%3C.%3E\)&FT_S21STR=&FT_S21LOG=4&FT_S21P03=K%3D&FT_S21P01=3&COM_S21STR=&SEARCH_STRING=&FT_NEAR_MFN=&FT_DISTANCE=&FT_NEARLEVEL=&FT_CONTEXT=&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=K%3D&S21CNR=5&S21REF=10&S21SRD=&S21SRW=&S21SCAN=&S21COLORTERMS=1&I21DBN=KWR_FULLTEXT&USE_TAGS_IN_SEARCH=&FT_RESTRICT=&isPersonalPanelOn=1&variant_search_field_selector=%7B%20%22field_type%22%20%3A%20%22input%22%2C%20%22parameters%22%20%3A%20%22S21P01%3D1%26S21P03%3DK%3D%26S21LOG%3D0%26S21P02%3D1%22%2C%20%22autocompleteType%22%20%3A%20%22extractLastWord%22%20%7D&NAME_main=&DSCP_main=&A1_main=&A34_main=EXT&VAR_main=&CHECK21=&AVT=&DAT_S21P06=&DAT_S21P07=&DP_S21P06=&DP_S21P07=&CHECK_INDEX=&S21STN=1&side_search_panel_info=&block_cache=0.9617445947261016&](http://irbis.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=S&FT_PARAMS=&P21DBN=KWR&Z21ID=GUEST&Z21FAMILY=GUEST&S21FMT=briefHTML_ft&USES21ALL=0&S21ALL=(%3C.%3EV%3DEXT%3C.%3E)&FT_S21STR=&FT_S21LOG=4&FT_S21P03=K%3D&FT_S21P01=3&COM_S21STR=&SEARCH_STRING=&FT_NEAR_MFN=&FT_DISTANCE=&FT_NEARLEVEL=&FT_CONTEXT=&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=K%3D&S21CNR=5&S21REF=10&S21SRD=&S21SRW=&S21SCAN=&S21COLORTERMS=1&I21DBN=KWR_FULLTEXT&USE_TAGS_IN_SEARCH=&FT_RESTRICT=&isPersonalPanelOn=1&variant_search_field_selector=%7B%20%22field_type%22%20%3A%20%22input%22%2C%20%22parameters%22%20%3A%20%22S21P01%3D1%26S21P03%3DK%3D%26S21LOG%3D0%26S21P02%3D1%22%2C%20%22autocompleteType%22%20%3A%20%22extractLastWord%22%20%7D&NAME_main=&DSCP_main=&A1_main=&A34_main=EXT&VAR_main=&CHECK21=&AVT=&DAT_S21P06=&DAT_S21P07=&DP_S21P06=&DP_S21P07=&CHECK_INDEX=&S21STN=1&side_search_panel_info=&block_cache=0.9617445947261016&)
65. Лист МОН від 05.09.2018 № 1/9-529 «Про документацію працівників психологічної служби у системі освіти України». Режим доступу: https://docs.google.com/document/d/1iRON0km8FlmBktybMuy3INVXGZJG_yNfdzReJueHtLE/edit
66. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. URI: <https://lib.npu.edu.ua/>
67. Національна бібліотека України імені В.Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
68. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
69. Онлайн ресурси, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://biblhgpa.jimdofree.com/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%8F%D0%BC-1/%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82/>
70. Онлайн-платформи та програми, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://osvita.ua/vnz/76907/>

71. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-01#Text>
72. Положення про психологічну службу у системі освіти України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18>.
73. Проблеми політичної психології. Журнал. <https://ispp.org.ua/naukova-diyalnist/vidavnichadiyalnist/periodichni-vidannya/problemi-politichno%D1%97-psixologi%D1%97-ta-%D1%97%D1%97-rol-u-stanovlenni-gromadyanina-ukra%D1%97nsko%D1%97-derzhavi/>
74. Проблеми політичної психології. Рецензований збірник наукових праць з питань політичної психології. <https://politpsy.org/index.php/popp/index>
75. Психологічне здоров'я. Науково-практичний журнал. <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health>
76. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>

ДОДАТКИ

**ДОДАТКИ
ДО ВИРОБНИЧОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
ПРАКТИКИ**

ДОДАТОК А

Міністерство освіти та науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет психології
Кафедра _____

ЗВІТ

про виконання програми виробничої науково-дослідницької практики

студента _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

групи _____

Кваліфікаційний рівень _____ «Магістр» _____

Спеціальність _____ «053 Психологія» _____

Освітньо-професійна програма _____ «Психологія» _____

Місце проходження практики:

Науково-дослідницька установа, бібліотека, архів

_____ повна назва

Термін проходження практики:

з _____ по _____

Керівник практики (по кафедрі):

_____
_____

Керівник від бази практики:

_____
_____

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Шкала ECTS _____

Керівник практики від кафедри

_____
(ПБ)

_____
(підпис)

Київ 20__

Міністерство освіти та науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет психології
Кафедра _____

ЩОДЕННИК

з виробничої науково-дослідницької практики
студента _____

(Прізвище, ім'я, по батькові)

освітній рівень **магістр**

спеціальність **053 «Психологія»**

освітньо-професійної програми **«Психологія»**

  1-го   курсу

   мгіс   групи

Місце проходження практики:

Науково-дослідницька установа, бібліотека, архів

_____

повна назва

Термін проходження практики:

з _____ по _____

Керівник практики (по кафедрі):

_____

Керівник від бази практики:

_____

Київ – 202__

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

направляється на виробничу науково-дослідницьку практику
до _____
(назва науково-дослідницької установи, бібліотека, архів, адреса)

Термін проведення практики:
з „___” _____ 20___ р. по „___” _____ 20___ р.

Керівник практики від університету:
_____
(Прізвище, ім'я, по батькові, посада)

Студент прибув на базу практики
„___” _____ 20__ р.

Директор закладу (Керівник установи)
(базу практики)

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

МП

Студент вибув з бази практики
„___” _____ 20__ р.

Директор закладу (Керівник установи)
(базу практики)

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

МП

ГРАФІК РОБОТИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Дні тижня	Інтервали робочого часу	
	з _____ 202__ рік	по _____ 202__ рік
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		
П'ятниця		

Підпис студента-практиканта _____

1. Організація практики

Настановча конференція з виробничої науково-дослідницької практики відбудеться „___” _____ 20__ р.

Підсумкова конференція з виробничої науково-дослідницької практики відбудеться „___” _____ 20__ р.

1.1. Студент, прибувши на базу практики, повинен подати керівникові практики щоденник, пройти інструктаж з правил внутрішнього розпорядку закладу, техніки безпеки, уточнити план проходження практики, отримати завдання для проведення науково-дослідницької роботи.

1.2. Під час проходження практики студент зобов'язаний:

- суворо додержуватися правил внутрішнього розпорядку закладу – бази практики, студент може бути відсутнім лише з дозволу керівників практики;
- сумлінно виконувати завдання практики, передбачені програмою;
- виявляти високу відповідальність, старанність, творчу ініціативу, наполегливість, організованість, дисциплінованість, педагогічний такт і гуманність;
- систематично вносити записи до щоденника з практики та своєчасно подавати на перевірку необхідну документацію.

1.3. Підсумки практики підбиваються на підсумковій студентській конференції факультету. Оцінювання результатів практики є диференційованим і враховується під час призначення стипендії

1.5. Студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, отримав негативний відгук про виконану роботу або не набрав достатню кількість балів, рішенням вченої ради факультету може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених фаховою кафедрою. Студент, який отримав остаточно негативну оцінку з практики, відраховується з університету.

2. Завдання виробничої науково-дослідницької практики

---

3. Перелік звітної документації студента-практиканта

4. Критерії оцінювання виробничої науково-дослідницької практики

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Наставничо-організаційний		15
1.	Ознайомлення із загальним планом практики, її основними завданнями. Розробка плану дослідницької роботи	0-15
	<i>Форма звітності:</i> індивідуальний план роботи	
Змістовий модуль 2. Прогностично-пошуковий етап		75
2.	Окреслення основних напрямів теоретичних пошуків (проблемні питання у руслі теми дослідження), формування бібліографії (не менше 30 джерел)	0-25
	<i>Форма звітності:</i> літературний огляд з теми дослідження (обсяг – до 5 сторінок)	
3.	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань науково-дослідницької роботи;	0-15 0-15
	Окреслення дослідницького інструментарію	
	<i>Форма звітності:</i> понятійно-категоріальний апарат дослідження (обсяг – до 5 сторінок)	
4.	Оформлення тексту доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи	0-20
	<i>Форма звітності:</i> текст виступу або доповіді на науковій конференції (обсяг – 2 сторінки)	
Змістовий модуль 3. Аналітико-систематизуючий		10
5.	Узагальнення та впорядкування результатів науково-дослідницької практики.	0-10
	<i>Форма звітності:</i> щоденник науково-дослідницької практики та звіт студента про пройденої практику (обсяг – 1 сторінка)	
	Всього	100

5. Календарний графік проходження виробничої науково-дослідницької практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики				Відмітки про виконання
		1	2	3	4	
1	2	3	4	5	6	7

Керівник практики від університету:

_____

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

6. Робочі записи під час практики

---

7. Результати роботи студента

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Настановчо-організаційний		15
1.	Ознайомлення із загальним планом практики, її основними завданнями. Розробка плану дослідницької роботи	0-15
	<i>Форма звітності:</i> індивідуальний план роботи	
Змістовий модуль 2. Прогностично-пошуковий етап		75
2.	Окреслення основних напрямів теоретичних пошуків (проблемні питання у руслі теми дослідження), формування бібліографії (не менше 30 джерел)	0-25
	<i>Форма звітності:</i> літературний огляд з теми дослідження (обсяг – до 5 сторінок)	
3.	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань науково-дослідницької роботи;	0-15
	Окреслення дослідницького інструментарію	0-15
	<i>Форма звітності:</i> понятійно-категоріальний апарат дослідження (обсяг – до 5 сторінок)	
4.	Оформлення тексту доповіді (виступу) для участі у студентській конференції за обраною тематикою магістерської роботи	0-20
	<i>Форма звітності:</i> текст виступу або доповіді на науковій конференції (обсяг – 2 сторінки)	
Змістовий модуль 3. Аналітико-систематизуючий		10
5.	Узагальнення та впорядкування результатів науково-дослідницької практики.	0-10
	<i>Форма звітності:</i> щоденник науково-дослідницької практики та звіт студента про пройденої практику (обсяг – 1 сторінка)	
Всього		100

8. Звіт студента про проходження виробничої науково-дослідницької практики

У ньому слід висвітлити:

- місце та умови проходження практики;
- зміст практичної роботи студента, її результати та стислий аналіз;
- інформацію про знання, уміння, навички, придбані та вдосконалені під час практики;
- труднощі, що виникли у процесі проходження науково-дослідницької практики;
- рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення процесу практичної підготовки студентів.

9. Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

10. Висновок керівника практики від університету про проходження виробничої науково-дослідницької практики

Оцінка:

за національною шкалою _____

кількість балів за 100 бальною шкалою _____ за шкалою ECTS _____

Керівник практики від кафедри:

_____

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

ДОДАТОК Б

Приклад представлення понятійно-категоріального апарату дослідження

Тема роботи: «Психологічні чинники дезадаптації учнів та шляхи її попередження при переході до середньої ланки школи»

Актуальність дослідження. Проблема охорони психічного здоров'я дітей, актуальність якої стає все більш очевидною у зв'язку зі спостережуваним зростанням нервово-психічних захворювань і функціональних розладів серед дитячого населення, вимагає широких профілактичних заходів у системі освіти. Якісно інша, у порівнянні з попередніми інститутами соціалізації (сім'я, дошкільні установи), атмосфера шкільного навчання, що складається із сукупності розумових, емоційних і фізичних навантажень, висуває нові, ускладнені вимоги не тільки до психофізіологічної конституції дитини або її інтелектуальних можливостей, але і до цілісної її особистості, і, перш за все, до її соціально-психічного рівня. Так чи інакше, вступ до школи завжди пов'язаний зі зміною звичного способу життя і вимагає адаптації до нових умов соціального існування.

Перехід дитини до середньої ланки школи – відповідальний і достатньо важкий період у житті кожного школяра. Це обумовлено зміною навчальної та соціальної ситуації, що висуває перед учнем якісно нові завдання порівняно з початковою школою. Тому забезпечення успішної адаптації дитини до системи навчання у середній освітній ланці сприяє ефективності подальшого її особистісного розвитку. Необхідність швидко пристосуватися до нових вимог, виправдати очікування вчителів та батьків щодо навчальної успішності при різкій зміні умов навчання – вже є стресогенним фактором і викликає ризик виникнення дезадаптації. До того ж перехід у середню освітню ланку співпадає у часі з початком вікової кризи – переходом до підліткового віку з його фізіологічними та психологічними особливостями.

У психолого-педагогічній літературі проблема адаптації вивчалась на різних рівнях – від розкриття змісту поняття (Ф. Б. Березін, В. Г. Казначеев, А. Й. Капська, І. А. Милославова, Т. Д. Молодцова, А. А. Северний та ін.), до визначення чинників дезадаптації, які детермінують даний процес (І. Ф. Аршава, Г. М. Голоухова, В. Ф. Каган, І. Т. Крук, О. О. Назаренко, О. Ю. Осадько та ін.).

Проблема профілактики дезадаптації особистості в умовах навчального закладу досить широко представлена у працях таких українських науковців, як: О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, Г. М. Голоухова, О. І. Пилипенко, В. М. Оржеховська, які досліджують теоретичні засади превентивної роботи; В. В. Гур'єва, Г. М. Федоришин, М. В. Шакурова, котрі розкривають специфіку профілактики шкільної дезадаптації; О. І. Власова, С. А. Ізбянська, Ф. Р. Мавлеткулова, О. О. Максимова та М. І. Тіхонова, котрі аналізують особливості попередження ранньої шкільної дезадаптації.

Водночас, попри значний обсяг досліджень з порушеної проблеми, вона залишається актуальною, оскільки сьогодні ми стикаємося з тим, що у певної частини дітей спостерігаються труднощі в адаптації до шкільного життя при переході від молодшої до середньої школи. Це може виявлятися у мотиваційно-емоційних, пізнавальних і поведінкових порушеннях. Тому завданням психолога є виявлення учнів з низьким рівнем адаптації та шкільної спрямованості та цілеспрямована робота з ними. Актуальність даної проблеми загострюється тим, що успішність переходу від молодшої до середньої освітньої ланки забезпечується врахуванням наступності та спадкоємності між ними, цілеспрямованим формуванням у дітей психологічних механізмів, що дозволять адекватно прийняти нову ситуацію діяльності та спілкування.

Отже, необхідність теоретичного обґрунтування психолого-педагогічної підтримки і супроводу дитини на етапі переходу від початкової до середньої освітньої ланки, виявлення психологічних чинників дезадаптації учнів та окреслення шляхів її попередження при

переході до середньої ланки школи зумовило вибір теми дослідження «Психологічні чинники дезадаптації учнів та шляхи її попередження при переході до середньої ланки школи».

Об'єкт дослідження: дезадаптація учнів.

Предмет дослідження: психологічні чинники дезадаптації учнів при переході до середньої ланки школи.

Мета дослідження: *виявити* психологічні чинники дезадаптації учнів і розробити програму їх попередження при переході до середньої ланки школи.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наявні дослідження проблеми дезадаптації учнів.
2. Визначити психологічні чинники психологічної дезадаптації учнів при переході до середньої ланки школи.
3. Описати методику та проаналізувати результати вивчення дезадаптації учнів.
4. Розробити програму роботи психолога та рекомендації щодо попередження шкільної дезадаптації при переході учнів до середньої ланки школи.
5. Здійснити перевірку ефективності експериментальної роботи³.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, систематизація й узагальнення психолого-педагогічної літератури задля виявлення стану розробленості досліджуваної проблеми, порівняння та синтез для визначення загальної логіки розв'язання проблеми шкільної дезадаптації науковцями; *емпіричні* – тестування (опитувальник «Визначення особистісної адаптованості школярів», «Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації й адаптації» Н.Г.Лусканової, «Методика дослідження самооцінки» С.А. Будасі, «Опитувальник тривожності» Спілбергера-Ханіна), проєктивні методи (методика «Школа звірів»); *методи математичної обробки даних; статистичні методи* (кореляційний аналіз даних за Пірсоном).

---

³ Це завдання є лише в магістерських роботах

ДОДАТОК В

Приклад літературного огляду з теми дослідження

Тема: Підходи до розвитку духовної культури особистості в українському та китайському освітньому контексті

Проблема духовності є важливою для будь-якого суспільства і в будь-який час, хоча може бути пов'язана як зі зниженням, так і з підвищенням активності духовного саморозвитку, зростанням чи нівелюванням духовних потреб, зміною засобів і шляхів збагачення духовного досвіду тощо. Актуалізація значення досліджень духовної культури в Україні частково пов'язана з напруженістю економічної, політичної та соціальної ситуації. В цих умовах особливо важливо не лише залишитися людиною, не «опуститися», але й розвиватися та самоудосконалюватися, використовуючи здобутки попередніх поколінь, відображені у мистецьких творах, літературі, філософських положеннях та релігійних ідеях, а також створювати нові надбання, перетворюватися себе і світ навколо.

Звернення до українських наукових джерел свідчить, що проблема духовності, духовної культури, духовних цінностей залишається предметом як індивідуальних, так і колективних комплексних досліджень вже багато років. Серед монографічних праць можна відзначити такі: В. Ф. Барановський «Духовность личности: социальный механизм развития» (1995), О. М. Олексюк «Формування духовного потенціалу студентської молоді» (1996), В. Л. Храмова «Целостность духовной культуры» (1995, 2009), Е. О. Помиткін «Психологія духовного розвитку особистості» (2007), О. П. Колісник «Психологія духовного саморозвитку особистості» (2007), А. І. Корецька «Соціально-освітні чинники духовності» (2009), С. О. Ставицька «Духовна самосвідомість особистості: становлення і розвиток в юнацькому віці» (2011), М. Й. Боришевський «Виховання духовності особистості» (2013) та ін.

Низка дисертаційних досліджень останніх років присвячена питанням виховання і розвитку духовної культури дітей і молоді, серед них праці В. А. Подрезова (2003), В. О. Долженка (2006), О. П. Омельченка (2006), О. М. Перехейди (2009), Е. О. Помиткіна (2009), Н. О. Тугай (2009), Б. В. Новожилова (2010), М. В. Роганової (2011), О. Т. Горіної (2014), О. І. Лопуги (2016) та ін.

Такий інтерес дослідників до означеного феномену з позицій філософії, педагогіки, психології, культурології, політології тощо певною мірою, безперечно, впливає і на неоднозначність трактувань поняття «духовна культура», а також розгляду її сутнісного наповнення. Враховуючи означене, а також мету нашого дослідження ми зробили основний акцент, насамперед, на освітньому аспекті. Слід відзначити, що питання виховання духовної культури в Україні визнано одним із пріоритетів державної політики. Зокрема, в «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» метою стратегії гуманітарного розвитку України визначено «формування вільної, забезпеченої всіма можливостями для самовиявлення, фізично й духовно розвиненої особистості, яка живе в гармонії із собою, іншими людьми, природним середовищем і навколишнім світом» [9, с.3]. Це зумовлює необхідність створення усіх можливостей і використання потенціалу різних соціальних інститутів – сім'ї, навчальних закладів, громадських і релігійних організацій тощо з метою організації розвиваючої роботи з молоддю.

Означене вище завдання актуалізується і в працях українських учених. Так, О. М. Олексюк *духовну культуру* особистості визначає одним із найважливіших компонентів освіти, оскільки духовний потенціал, на її думку, відображує «органічний взаємозв'язок вищих духовних цінностей – Істини, Добра, Краси та сутнісних сил особистості, які актуалізуються в соціокультурній діяльності», а також постає як «активне прагнення знайти найвищий смисл свого існування, співвіднести своє життя з абсолютними цінностями і тим

самим прилучитися до духовного універсуму загальнолюдської культури» [10, с.12]. При цьому формування духовного потенціалу молоді розглядається як відкрита педагогічна система, головною метою якої є максимальна активізація потенційних ціннісно-сміслових функцій та відношень між афективними, нормативно-регулятивними та поведінковими процесами з тим, щоб надати їхньому синтезу «ефект випередження» в розвитку.

В. В. Гнатюк та О. В. Гелета підкреслюють, що духовна культура відображає рівень розвитку моральності, є «сховищем позитивного морального досвіду в формі цінностей і рекомендацій людської поведінки, самостійним чинником морального життя», «несе у собі нормативність...» [5, с.29]. Г. Г. Авдіянець у статті «Духовна культура як основа гуманізації вищої педагогічної освіти» звертає увагу на те, що духовна культура – «головна умова і основа життя суспільства і кожної людини, засіб і середовище виховання особистості, розвиток людської індивідуальності, яка втілює загальнолюдські цілі, прагнення, вселюдську сутність» [1, с.5]. Саме тому, на думку вчених, так важливо, щоб вища педагогічна освіта орієнтувалася на духовне, культурне та емоційне збагачення майбутніх фахівців.

Інша українська дослідниця О. Т. Горіна вказує, що якщо розглядати духовну культуру як педагогічну категорію, то важливо відзначити, що «у навчально-виховному процесі ВНЗ її сутність проявляється через задоволення духовно-культурних потреб, серед яких важливими є інтелектуально-пізнавальні, особистісно-орієнтовані, морально-етичні» [6, с.37].

Духовна культура, на думку А. Й. Буковинського, передбачає «формування свідомості та світогляду людини, залучення її до активного економічного, політичного й культурного життя країни». Тому формування духовності й духовної культури, вважає учений, одне з найважливіших завдань не лише вищої школи, але й загальноосвітньої та професійної, яке «нерозривно пов'язане з відродженням нації, демократизацією й гуманізацією суспільства» [3, с.228]. З цього приводу доречним є згадати слова М. Й. Боришевського, який наголошує на зв'язку духовності з національними цінностями та вказує: «У систему цінностей, в контексті яких функціонує духовність, входять, крім моральних, громадянські цінності. Серед них найважливіше місце посідають наступні: почуття патріотизму, ідентичності з національною спільнотою; глибоке усвідомлення ролі рідної мови (мови роду) у життєдіяльності нації, держави; відповідальність за долю нації; повага до інших національних спільнот...» [2, с.9].

«Духовне оновлення суспільства неможливе без відповідного оновлення освітньої галузі». – переконаний і Е. О. Помиткін. Він зауважує, що до цього часу у багатьох навчальних закладах, особливо загальноосвітніх, об'єктивними критеріями діяльності вважається показники участі дітей в олімпіадах та статистичні дані вступу випускників до ВНЗ. «Навіть виховний процес вважається менш важливим, ніж збільшення інформаційної обізнаності дітей. ... Інтелектуальний розвиток заохочується навіть при низькому рівні морального та духовного розвитку учнів» [11, с.33]. Саме тому вчений підкреслює, що при «побудові системи психолого-педагогічного забезпечення процесу духовного зростання молоді слід також враховувати статус духовності у соціумі. Високий статус особистісного і, зокрема, духовного розвитку є показником психологічного здоров'я нації, свідченням високих моральних якостей громадян у суспільстві» [11, с.35].

Не можна не погодитися і з М. Й. Боришевським, Л. І. Пилипенко, О. І. Пеньковою та іншими дослідниками, які вказують, що «духовно довершена особистість – це наслідок тривалої, наполегливої праці людини над собою, праці, яка спрямована на поступове самовдосконалення, свідоме вибудовування себе з метою наближення до обраного ідеалу, в якому гармонійно поєднуються високі людські чесноти, що дає можливість виконати, зреалізувати себе, а завдяки цьому відчувати всю повноту людського щастя» [2, с.5]. Таким чином, можна констатувати, що українські учені переконані: виховання духовної культури дітей та молоді, з одного боку, повинне бути цілеспрямованим і належним чином організованим процесом, що базується на «засадах загальнолюдських, національних, всепланетарних цінностей» [7, с.131] та «здійснюється соціальними інститутами сім'ї,

церкви, школи, роботи, держави» [3, с. 229]; з іншого боку, цей процес не виключає «самоактивності», оскільки зростаюча особистість «здатна трансформувати ці впливи, поступово виробляючи власне концептуальне розуміння й ставлення до сутності життя, життєвих цілей і на цій основі визначати свій власний життєвий шлях, реалізуючи найважливіші духовні цінності» [2, с.7-8].

Щодо *духовної культури Китаю*, то слід відзначити, що це питання, з нашої точки зору, досить рідко розглядається відокремлено від низки інших феноменів, зокрема конфуціанської філософії, традиційної китайської культури загалом, феноменів гармонійності та музичності, завдань всебічного розвитку особистості тощо. Така ситуація, на нашу думку, певною мірою пов'язана як із соціокультурними, так і з лігвістичними аспектами. Так, часто один ієрогліф може мати різні значення в залежності від контексту, від «сусідніх» ієрогліфів, від самого походження слова. Разом із тим, ми можемо констатувати, що в Китаї, як і в Україні питання духовності не втрачають свого значення, що, до речі, відображається як у дослідженнях самих китайських учених, так і науковців інших країн, яких цікавить питання сутності духовної культури Китаю та її світової цінності.

Серед праць, які стосуються означеного аспекту, на нашу думку, можна відзначити такі: Дайнянь Чжан «О духовных основах китайской традиционной культуры» (1982), Вей Хон Ду «Духовные ценности человека в философии и практике буддизма» (2000), В. В. Малявін «Китайская цивилизация» (2000), Л. С. Васільєв «Культы, религии, традиции в Китае» (2001), Дун Юй «Китайская культура» (2004), Чженнун Ся «Энциклопедия китайской культуры» (2005), Гізела Лі «China: World Cultures Through Time» (2007), Ші Вейда і Ху Чженпен «Теория построения гармоничной культуры» (2008), Сіньсін Цзін «Роль гуманитарных ценностей конфуцианства в развитии духовной культуры современного студенчества» (2009), М. Л. Титаренко, А. І. Кобзєв та А. Є. Лукьянов «Духовная культура Китая» (2006-2010), Ші Чжонвен і Чень Кіашенг «China's Culture» (2010), Кетлін Купер «The Culture of China. Understanding China» (2010), В. Г. Хорос «Китайская цивилизация в глобализирующемся мире» (2014) та ін.

Щодо *питання виховання духовної культури в освітньому аспекті*, то, наприклад, Сіньсін Цзін у дисертаційному дослідженні «Роль гуманитарных ценностей конфуцианства в развитии духовной культуры современного студенчества» вказує, що в останні роки все частіше звучить думка про те, що вища освіта Китаю зіткнулася з проблемами, пов'язаними з реальною загрозою руйнування духовного здоров'я нації. Вчений підтримує думку своїх колег з приводу негативних впливів процесів глобалізації, зокрема «вестернізації», які часто суперечать традиційним нормам та ідеалам китайського суспільства. «Розвиток духовної культури сучасного студентства КНР повинен ґрунтуватися на найважливішій сфері життєдіяльності людини і суспільства – гуманітарній культурі та її ціннісних складових». – переконаний дослідник. «У той же час розвиток гуманітарної культури, що враховує унікальність національної духовного досвіду, забезпечить передачу духовних цінностей від одного покоління до іншого, збереже мову нації, ментальні особливості певного культурного співтовариства, сприятиме формуванню національної самосвідомості та культурної самоідентифікації, задавати високі життєві ідеали, сприяти суспільному згодю». – стверджує Сіньсін Цзін [14, с.3,13,18].

Хун Цзоу зазначає, що «духовною основою китайської традиційної культури, якщо дивитися на її сутність, є китайський народний дух», суть якого формують: стійкість та ініціативність; гармонія і спокій; чеснота; гармонія людини і всесвіту [13, с.96]. С.Ю. Распертова наголошує на ролі принципу «гармонія – найвища цінність» у формуванні духовної культури Китаю. Цитуючи Цін Ляньбіня, вчена підкреслює, що «необхідно ... розвивати кращі традиції національної культури, переймати всі кращі досягнення інших культур, підтримувати концепцію гармонії, виховувати дух гармонії, в подальшому формувати спільні для всього суспільства ідеали, переконання і норми моралі; закладати базис єднання всього народу» [12, с.75, 76]. Це сприятиме досягненню гармонії особистості, гармонії в сім'ї, гармонії у суспільстві.

В кінці 80-х років XX ст., спираючись на ідеї Цай Юань-пея і Тао Сін-чжі, головним змістом ідейно-моральної підготовки сучасного китайця офіційно було проголошено «виховання якісних характеристик» (су чжи цзяо юй). Як зауважує М. Л. Титаренко в книзі «Духовная культура Китая» (том 5), «вирішення цього завдання базується на відданості національним духовним цінностям у процесі оволодіння іноземними технологіями. ... В останні десятиліття XX ст. все частіше ставилося ... завдання – виховання «людини» як особистості (женьге), яка поєднує в собі і риси індивідуальності (гесін), і якості висококваліфікованого фахівця (женьцай), а в майбутньому і людини культури (женьвень) в дусі модернізованого конфуціанства» [8, с.571]. Таким чином, можна констатувати, що в кінці XX ст. китайські вчені підійшли до розуміння розвитку духовної культури особистості як продукту її власної творчої діяльності та пов'язали останню з розкриттям неповторної індивідуальності. Хоча, безперечною залишається також роль гуманізму як основи духовності китайської традиційної культури та вплив ідей конфуціанства.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що, незважаючи на соціокультурні чи національні впливи, поняття духовної культури зберігає транскультурний характер, вбираючи в себе дух народу, його традиції, цінності, надбання. Через різні соціальні інститути, насамперед, сім'ю і школу (в тому числі й вищу), цінності духовної культури транслуються зростаючому поколінню, прилучаючи його до прекрасного, гармонійного, вищого, і таким чином стимулюючи саморозвиток і творчу та перетворюючу діяльність молоді.

ДОДАТОК Д

Приклад оформлення тез

Ткаченко Віра Ігорівна,
студентка I курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
УДУ імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна,
УДУ імені Михайла Драгоманова

«Значення та чинники успішного спілкування у професійній діяльності»

Актуальність проблеми. У зв'язку зі значним культурним та науковим розвитком у сучасному світі суттєво змінюються вимоги до професійних компетенцій особистості, до рівня освіти, вміння спілкуватися в колективі та будувати взаємини з людьми. Соціальна та професійна реалізація, що охоплюють побудову успішної кар'єри в обраній сфері діяльності, є одними із важливих потреб особистості. Необхідно зауважити, що поряд з освітою, здібностями та професійною майстерністю, значущим чинником, що зумовлює та сприяє професійному росту і побудові кар'єри фахівця, є успішне спілкування.

Все більше діячів бізнесу зауважують значення згуртованості та взаєморозуміння у колективі для успіху компанії. Колектив (команда проекту) є одним із вагомих показників, який оцінюється інвесторами при вирішенні питання про фінансування бізнес-проекту. Це свідчить про складність побудови команди і важливість якісної, успішної комунікації між її членами.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання успішного професійного спілкування вивчали О.А. Баєва, А.В. Бичок, О.Г. Берестенко, А.П. Коваль, О.Є. Богданова та інші вчені. Зокрема, А.В. Бичок зазначає, що частка професійного спілкування в професійному успіху фахівця-економіста становить від 50 до 85% [2]. Г.Є. Улунова вказує, що професійне спілкування має свої відмінності залежно від конкретної професійної діяльності, що дозволяє виокремити педагогічне спілкування, спілкування працівників міліції, медичних працівників тощо [4].

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературу, що висвітлює питання професійного спілкування, на нашу думку, можна стверджувати, що основними чинниками, які визначають його успіх, є:

- моральні якості особистості, принципи та етика професійного спілкування,
- психологічні особливості особистості, її здібності, здатність до діалогу, взаєморозуміння з іншими, вміння знаходити особистий підхід до кожного,
- комунікативні навички та комунікативна компетентність.

Серед основних комунікативних умінь, які важливо розвивати фахівцю, що прагне успіху, є такі:

- швидко орієнтуватися в ситуації та умовах спілкування, що змінюються, та відповідно реагувати;
- планувати та здійснювати систему комунікації;
- точно знаходити адекватні засоби комунікації, що відповідають ситуації спілкування, її меті та індивідуальним особливостям учасників,
- підтримувати контакт та адекватно реагувати на зворотній зв'язок.

В професійній комунікації надзвичайно важливим є вміння висловлювати свої думки, слухати, сприймати партнера, ставити запитання, контролювати та стримувати свої емоції, управляти своїми почуттями. На думку О.Г. Берестенко, стрижнем професійної комунікативної компетентності є мова – «ментальний феномен, у якому закодовані знання людини, її уявлення про світ загалом, її індивідуальний життєвий досвід, цілісна картина світу всього соціуму» [1, с.29].

Досвід спілкування особистості в професійному колі, розвиток її комунікативної компетенції призводить до формування індивідуального професійного стилю спілкування. Формування комунікативної компетентності спирається на систему принципів – суспільної спрямованості, особистісного орієнтування, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, урахування вікових та індивідуальних особливостей, гуманістичної спрямованості, опори, діяльнісного підходу, співробітництва, демократичності стосунків суб'єктів, цілісності підходу та культуровідповідності [3].

Як *висновок*, хочемо підкреслити, що коректне та вдале спілкування є не лише свідченням високого рівня культури професіонала, але й надзвичайно вагомим чинником, що визначає професійний успіх особистості. На успіх такого спілкування впливають і психологічні особливості особистості, і її комунікативні здібності та компетентність (знання, навички, вміння). Результатом розвитку та формування останньої є власний індивідуальний стиль професійного спілкування, який найбільшою мірою і зумовлює ефективність професійної взаємодії.

Список використаної літератури:

1. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування: навч. посібник. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 300 с.
2. Бичок А. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. Тернопіль, 2010. 23 с.
3. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / За заг. ред. проф. Є. П. Качана. Тернопіль: ТДЕУ, 2006. 373 с. URL : http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/econ_praci_i_soc_vidnosyn.pdf
4. Улунова Г. Є. Підходи до визначення поняття «професійне спілкування». *Вісник Харківського Національного університету. Серія Психологія*. 2011. №937. С.275-279.

**ДОДАТКИ
ДО ВИРОБНИЧОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПРАКТИКИ**

ДОДАТОК А

Загальні вимоги до оформлення звітної документації практики

Матеріали практики студента-практиканта

Вся поточна й звітна документація, що зібрана та оброблена студентом-практикантом, повинна бути правильно оформлена, систематизована та подана на перевірку у встановлений термін.

До документації обов'язково необхідно додавати стимульний матеріал, бланки, тексти завдань та методик, протоколи проведення аудиторних занять, виховних і організаційних заходів.

Титульна сторінка звітних матеріалів оформлюється за встановленим зразком (див. Додатки).

Звіт про проходження практики

Короткий звіт є основним документом, що відображає обсяг і якість роботи, яка виконана студентом-практикантом під час проходження практики.

У звіті повинно бути зазначено обсяг виконаної роботи, аналіз ефективності обраних засобів та терміну психологічної роботи, труднощів, що виникли у ході психологічної практики та рекомендації щодо поліпшення її організації.

Звіт рекомендується готувати протягом всього періоду практики, при підготовці тексту необхідно дотримуватися вимог чіткого викладу матеріалу, логічності, стислості й точності тексту, обґрунтованості висновків і пропозицій.

Обсяг звіту - 4-5 сторінки стандартних аркушів А 4. В кінці звіту студент-практикант ставить особистий підпис.

Звіт погоджується з керівником практики (відповідальним по кафедрі) і візується керівником-методистом практики.

Після проходження практики, звіт повинен подаватися студентом своєчасно, до проведення звітної конференції з даного виду практики (протягом 1-2 тижнів після завершення практики).

Щоденник роботи студента-практиканта

У щоденнику (див. Додатки) студент фіксує зміст роботи протягом всього періоду проходження практики і вказує тривалість виконання того чи іншого виду роботи.

Характеристика або довідка з місця проходження практики (бази практики.)

Характеристика є офіційним документом, який візується керівником від бази практики та враховується при визначенні оцінки за практику керівником-методистом практики (по кафедрі).

Характеристику студенту-практиканту складає представник адміністрації бази практики, або викладач, під керівництвом якого студентом безпосередньо здійснювалася робота при проходженні практики.

У характеристиці або довідці подається перелік виконаної студентом роботи, визначається ставлення до виконання своїх обов'язків, виставляється оцінка за практику.

ДОДАТОК Б

Зразок титульної сторінки звітної документації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Факультет психології

Кафедра _____

Звітні матеріали

_____ практики
студента-практиканта _____ курсу _____ групи
_____ спеціальності

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

Місце проходження практики:

Заклад вищої освіти: _____

Група: _____

Термін проходження практики:

з _____ по _____

Керівник практики (по кафедрі):

_____

_____

Керівник від бази практики:

_____

_____ рік

ДОДАТОК В
Зразок оформлення щоденника звітної документації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Факультет психології

Кафедра _____

Щоденник

проходження _____ практики
студента-практиканта _____ курсу _____ групи
Факультету психології

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

Місце проходження практики:

Заклад вищої освіти: _____

Група: _____

Термін проходження практики:

з _____ по _____

Керівник практики (по кафедрі):

_____
_____

Керівник від бази практики:

_____

_____ рік

Варіант заповнення щоденника А

Дата	Термін	Короткий зміст роботи (план проведення заходів)	Примітки (звіт про виконання)

Варіант заповнення щоденника Б

Дата	Завдання практики	Зміст роботи	Примітки

ГРАФІК РОБОТИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Дні тижня	Інтервали робочого часу	
	з _____ рік	по _____ рік
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		
П'ятниця		

Підпис студента-практиканта _____

1. Організація практики

Настановча конференція з науково-педагогічної практики відбудеться „___” _____ 20___ р.

Підсумкова конференція з науково-педагогічної практики відбудеться „___” _____ 20___ р.

1.1. Студент, прибувши до закладу – бази практики, повинен подати керівникові практики щоденник, пройти інструктаж з правил внутрішнього розпорядку закладу, техніки безпеки, уточнити план проходження практики, отримати завдання для проведення психологічної роботи.

1.2. Під час проходження практики студент зобов'язаний:

– суворо додержуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу – бази практики, студент може бути відсутнім лише з дозволу керівників практики;

– сумлінно виконувати завдання практики, передбачені програмою;

– виявляти високу відповідальність, старанність, творчу ініціативу, наполегливість, організованість, дисциплінованість, дотримуватися етичного кодексу психолога;

– систематично вносити записи до щоденника з практики та своєчасно подавати на перевірку необхідну документацію.

1.3. Наприкінці практики студент звітує про виконання програми науково-педагогічної практики на раді навчального закладу – бази практики й подає до фахової кафедри необхідну звітну документацію.

1.4. Підсумки науково-педагогічної практики підбиваються на підсумковій студентській конференції факультету. Оцінювання результатів практики є диференційованим і враховується під час призначення стипендії

1.5. Студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, отримав негативний відгук на раді про виконану роботу або не набрав достатню кількість балів, рішенням вченої ради факультету може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених фаховою кафедрою. Студент, який востаннє отримав негативну оцінку з практики, відраховується з університету.

2. Завдання науково-педагогічної практики:

---

3. Перелік звітної документації студента-практиканта

---

4. Критерії оцінювання науково-педагогічної практики

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Організаційно – методична робота		10
1.	Ознайомлення із загальним планом практики та її основними завданнями. Складання індивідуального плану практики.	0-5
2.	Виступ на засіданні кафедри. Затвердження індивідуального плану практики.	0-5
Змістовий модуль 2. Навчальна робота		60
3.	Організація та проведення навчальних занять (2 лекції, 2 практичні, 2 лабораторні/семінарські)	0-10 за кожне
Змістовий модуль 3. Виховна робота із студентами		10
4.	Проведення виховного заходу зі студентами	0-10
Змістовий модуль 4. Керівництво науковою роботою студентів		10
5.	Проведення одного засідання проблемної групи, здійснення консультування студентів з питань проведення наукових досліджень.	0-10
Змістовий модуль 5. Етап оформлення та узгодження звітної документації з науково-педагогічної практики		10
6.	Підготовка та оформлення звітної документації науково-педагогічної практики.	0-10
Всього		100

5. Календарний графік проходження науково-педагогічної практики

№ з./п	Назви робіт	Тижні проходження практики					Відмітки про виконання
		1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	6	7	8

Керівник практики від університету:

Керівник від бази практики:

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

6. Робочі записи під час практики

---

7. Результати роботи студента

№	Вид діяльності студента-практиканта	Кількість балів
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		
13.	Підготовка і оформлення протоколів проведених занять	
14.	Відвідування лекційних, практичних, семінарських та лабораторних занять викладачів і студентів, участь в їх обговоренні	
15.	Проведення виховних та організаційних заходів	
16.	Підготовка і оформлення конспекту позакласного заходу з предмета	
17.	Проведення виховного заходу	
18.		
19.		
20.	Проведення організаційного заходу	
21.	Психологічний аналіз виховного заходу	
22.	Психологічний аналіз організаційного заходу	
23.		
24.		
25.	Ведення щоденника	
26.		
27.		
28.		
29.		
	Всього:	

8. Звіт про проходження науково-педагогічної практики

У звіті слід висвітлити:

- місце та умови проходження практики,
- зміст практичної роботи студента та її стислий аналіз,
- знання, уміння, навички, придбані та вдосконалені під час практики,
- труднощі, що виникли у процесі практичної діяльності,

– пропозиції щодо вдосконалення процесу практичної підготовки студентів.

---

9. Відгук і оцінка роботи студента на практиці

(назва закладу – бази практики)

Керівник практики від бази практики

_____ (підпис) _____ (Прізвище, ініціали)

МП

„_____” _____ 20__ р.

10. Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

---

11. Висновок керівників практики від університету про проходження практики

Оцінка:

за національною шкалою _____

кількість балів за 100 бальною шкалою _____ за шкалою ECTS _____

Керівники практики від університету:

_____
(підпис) _____ (Прізвище, ініціали)

_____
_____
_____

МП _____ (Підпис) _____ (Прізвище, ім'я, по батькові)

ДОДАТОК Г

Допоміжна програма психологічного дослідження під час психологічної практики

Визначення проблеми дослідження.

Передбачає опис наявної проблемної ситуації та потреби, доцільності подолання труднощів, що виникли в навчально виховному процесі.

Визначення об'єкту й предмету дослідження.

Об'єктом може виступати психічне явище певної категорії учнів, які підлягають дослідженню.

Предмет – це завжди окремі психічні властивості, стани, процеси, функції, види поведінки, діяльності і спілкування, взаємозв'язки між психічними явищами, характеристики певних явищ тощо.

Так, щодо проблеми труднощів навчання учнів 3-х класів з математики об'єктом дослідження може бути мисленнева діяльність учнів 3-х класів, а предметом дослідження – характер сформованості мисленневих процесів, здатність до абстрогування.

Побудова гіпотези, визначення мети, постановка завдань.

Гіпотеза – припущення про існування або відсутність якогось феномену, його зумовленість певними зовнішніми або внутрішніми чинниками, взаємозв'язки властивостей, ступінь їх вияву.

Мета – бажаний кінцевий результат.

Постановка завдань – це вибір шляхів і засобів для досягнення мети, що передбачає розгляд більш вузьких компонентів дослідження. Такими компонентами можуть бути:

- сфери психіки та їх структурні компоненти (емоційна, когнітивна, поведінкова, комунікативна сфери);
- детермінанти явищ, що вивчаються;
- внутрішня структура явища (компоненти, певні характеристики) тощо.

Завдання можуть бути сформульовані як запитання, відповіді на які дають змогу досягти мети.

Обґрунтування вибору методів і методик. Опис психодіагностичного інструментарію за схемою:

- 4.1. Назва методики.
- 4.2. Автор.
- 4.3. Літературне джерело.
- 4.4. Яку функцію (якість, явище, особливість тощо) досліджує.
5. Строк проведення.

Підпис студента-практиканта _____

ДОДАТОК Д

Приклад плану-конспекту лекційного заняття

Дисципліна «Юридична психологія»

ТЕМА: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

План:

1. Місце юридичної психології в системі наук, її об'єкт і предмет.
2. Історія розвитку та сучасні напрями юридичної психології.
3. Принципи і методи юридичної психології.

Література:

1. Юридична психологія: підручник / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – Вид. 2-є, доопр. та доп. – К.: КНТ, 2008. – 352 с.
2. Юридична психологія. Альбом схем з коментарями / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – Вид. 3-є, доопр. та доп. – К.: КНТ, 2008. – 152 с.
3. Юридична психологія: словник / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – Вид. 2-ге, уточ. та доп. – К.: КНТ, 2008. – 224 с.
4. Юридична психологія: практикум / за заг. ред. Л.І. Казміренко. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 190 с.
5. Казміренко Л.І. Система і структура юридичної психології // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: тези науково-практичної конференції (м. Київ, 28 січня 2009 р.). – К., 2008. – С. 68-71
6. Казміренко Л.І. Про парадигму судової психології та її місце в системі кримінального судочинства сучасної України // Українське правосуддя: здобутки та перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Чернівці, 16 травня 2008 р.). – Чернівці, 2008. – С. 335-344

ВСТУП

Для нашого часу характерними є значний розвиток психологічної науки, використання психологічних знань для вирішення прикладних проблем різних напрямів людської діяльності, у тому числі й юридичної. Нині теорія і практика потребує психологічного аналізу значної кількості складних феноменів, що впливають на життєдіяльність людини, визначаючи її місце у суспільстві і, зокрема, соціально корисну чи антисоціальну спрямованість поведінки, дотримання чи порушення правових норм тощо.

Кожна галузь професійної діяльності має притаманні лише їй риси, що впливають на характер та особливості взаємин людей у процесі реалізації конкретних трудових операцій. Це повною мірою стосується й юридичної діяльності. Саме ця обставина зумовила відокремлення специфічної галузі наукового знання, що вивчає закономірності людської психіки у сфері дії права. Інтеграція юриспруденції та психології сприяла становленню нової науки – юридичної психології, спрямованої на науково-практичне забезпечення завдань правотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності.

1. МІСЦЕ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В СИСТЕМІ НАУК, ЇЇ ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ

Юридична психологія – самостійна галузь знання, що знаходиться на межі психології та юриспруденції. Вона вивчає психологічні явища, пов'язані з правом, його виникненням і застосуванням у цілісній системі “людина – суспільство – право”. В центрі її уваги – психологічні аспекти свідомості, особистості та поведінки у сфері права, оскільки саме право – результат людської діяльності, звернений, передусім, до особистості. Особистість –

безпосередній учасник реально існуючих суспільних відносин (економічних, виробничих, службових тощо); вона стає стороною правових відносин у всій їх багатоманітності (кримінальних, цивільних та ін.) у зв'язку чи з приводу фактів, що набувають конкретного юридичного значення.

Інтеграція між юриспруденцією та психологією відбувається на трьох рівнях: 1) безпосереднє застосування психологічних знань фахівцями-психологами (експертами, спеціалістами або консультантами) в кримінальному, цивільному, адміністративному процесі або на стадії виконання покарання чи реалізації інших заходів правового впливу; 2) використання психологічних знань фахівцями-юристами (в оперативно-розшуковій та процесуальній діяльності, перевихованні правопорушників і ресоціалізації засуджених тощо); 3) синтез психологічних та юридичних знань у новій галузі знання – юридичній психології (уточнення та удосконалення юридичних понять та інститутів, зокрема, вина, осудність, мотив, мета тощо). Юридична психологія є наукою водночас і психологічною, і юридичною, а її виникнення стимулює розвиток і вдосконалення як психологічного, так і юридичного знання.

Отже, **юридична психологія** — науково-практична дисципліна, що вивчає **факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері правових відносин і правової поведінки** та розробляє рекомендації щодо підвищення ефективності правотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності.

Загалом можна вважати, що юридична психологія як елемент цілісної системи психологічної науки більшою або меншою мірою пов'язана та взаємодіє з усіма її елементами.

Загальна психологія є для юридичної психології теоретичною базою, оскільки використовується її понятійний та категоріальний апарат, знання про загальні закономірності психічної діяльності людини.

Соціальна психологія вивчає психологічні особливості виникнення та функціонування малих і великих соціальних груп, витоки формування суспільної думки, проблеми лідерства та конформізму тощо. Це сприяє більш повному дослідженню суспільної та індивідуальної правосвідомості, специфіки групової делінквентної поведінки.

Педагогічна психологія досліджує психологічні засади навчання та виховання і забезпечує юридичну психологію знаннями методів впливу на правопорушника з метою перевиховання, підготовки курсантів, слухачів і студентів до специфіки майбутньої професійної діяльності.

Вікова психологія вивчає закономірності психічного розвитку людини, на різних вікових етапах її життя: в дитинстві, підлітковому віці, юності, зрілості та старості. Використання юридичною психологією даних цієї науки дозволяє більш точно диференціювати психологічні особливості правопорушника, потерпілого, свідка залежно від їх віку, підбирати адекватні та необхідні засоби психологічного впливу з метою забезпечення справедливого правосуддя.

Патопсихологія досліджує різні форми порушення нормальної психічної діяльності людей, отже – може забезпечувати юридичну психологію даними про психологічні особливості правопорушників із психічними аномаліями.

Методологічною базою для юридичної психології, як і для всіх інших наук, є **філософія**. Зазначені принципи визначають використання юридичною психологією загальнонаукових методів: аналізу і синтезу, індукції і дедукції, аналогії, порівняння, системно-структурного та функціонального, логічного тощо.

Об'єктом юридичної психології є особистість як свідомий індивід, що має певний соціальний статус і виконує конкретні соціальні функції в системі “людина – суспільство – право”.

Предмет юридичної психології – психологічні особливості правового опосередкування поведінки особистості (групи) у сфері правової дійсності.

Основні категорії юридичної психології є похідними від категорій психологічної науки: свідомість, особистість, діяльність.

Свідомість – вищий рівень психічного відображення дійсності і саморегуляції, притаманний людині як суспільно-історичній істоті, що характеризується наступними ознаками: 1) здатність до оволодіння сукупністю знань, узагальненим досвідом людства; 2) наявність самосвідомості, виділення себе з оточуючого світу, розуміння своїх фізичних і психічних властивостей; 3) здатність до цілепокладання, розуміння мети своєї діяльності.

Особистість – активний носій свідомості, який має індивідуально-типову структуру психологічних властивостей, вибірково ставиться до оточуючої дійсності та виконує певні соціальні ролі, що визначаються включеністю у суспільні відносини та спільну діяльність. Ознаками особистості є активність, наявність певної структури, системи особистісних відносин та рольової поведінки.

Діяльність – вища, притаманна лише людині форма активності, у процесі якої досягається усвідомлена мета, пов'язана з задоволенням певної потреби та детермінована відповідним мотивом (сукупністю мотивів).

2. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

В історичній ретроспективі можна виділити такі основні етапи розвитку юридичної психології:

I – описовий (з давнини до початку XIX ст.);

II – порівняльно-аналітичний (XIX ст.);

III – природничо-науковий (з початку XX ст. до теперішнього часу).

Так, у Європі почала інтенсивно розвиватися судова психологія. У 1792 р. виходить робота **К. Екартсгаузена** “Про необхідність психологічного аналізу кримінально-правових понять”; у першій половині XIX ст. побачили світ роботи **І. Гофбауера** “Психологія та її застосування до судового життя” та **І. Фредрейха** “Систематичне керівництво з судової психології”, де висвітлювалися психологічні аспекти проблем особистості злочинця, індивідуалізації вини та покарання, а також безпосередньо психології кримінального судочинства.

Середина і друга половина XIX ст. знаменувалася в Європі значним посиленням інтересу до кримінальної психології, що зумовлювалося, насамперед, розвитком антропологічних поглядів на детермінацію злочинної поведінки (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, Р. Гарофало). У книзі “Злочинна людина, вивчена на основі антропології, судової медицини та тюрмознавства” (1876 р.) **Ч. Ломброзо** здійснив спробу визначити матеріальний субстрат злочину, висловивши думку про те, що злочинець — це атавістичний тип, який має низку фізичних і, відповідно, психічних рис, що наближають його до дикунів, первісних людей або, навіть, тварин. На його думку, злочинця неможливо виправити, як неможливо приручити та одомашнити хижака, тому єдиним виправданим засобом боротьби зі злочинністю є якомога більш рання ізоляція представника злочинного типу від суспільства.

Помітним досягненням у розвитку юридичної психології були роботи **Г. Гросса** “Посібник для слідчих” і “Кримінальна психологія”. Автор вперше аргументував необхідність виділення окремого напрямку юридичної психології – судової психології, в структурі якої виділив “суб’єктивну психологію”, під якою розумів психічну діяльність судді, і “об’єктивну психологію” – психічну діяльність тих учасників процесу, які забезпечують судді матеріал для остаточних висновків і суджень, необхідних для винесення вироку (обвинувачуваного, свідка, потерпілого).

Історія юридичної психології в нашій країні три етапи її розвитку:

1) кінець XVII ст. – перша половина XVIII ст. (епоха Просвіти) – перші спроби проникнути в психологію (душу) злочинця, критично осмислити психологію людей, що вершать правосуддя;

2) кінець XVIII ст. – остання чверть XIX ст. – характеризується початком читання курсів із юридичної психології;

3) ХХ ст. – початок ХХІ ст. – оформлення юридичної психології як галузі психологічної науки і становлення її як експериментальної дисципліни;

Починаючи з Петра І, на теренах Російської імперії кримінально-правові і процесуальні питання розглядаються у визначеному змісті через призму психологічних знань.

Так, *Посошков І.Т.* пропонував різні способи допитів свідків і обвинувачуваних, рекомендував класифікувати злочинців за ступенем їх “зіпсованості”. Він говорив, що усвідомлення права відсутнє у масі народу. *Татищев В.М.* вважав, що багато законів порушуються через незнання, і що їх необхідно вивчати з раннього віку, коли психіка дитини до цього найбільш сприятлива. Князь *Щербатов М.М.* стверджував, що законодавець повинен знати людське серце і створювати закони з урахуванням психології злочинця і народу. Він одним з перших порушив питання про дострокове звільнення злочинця, що виправився, і вважав, що відбування покарання повинне бути сполучене з працею.

Український філософ-просвітник та юрист *П. Лодій* (1764-1829 рр.) у праці “Логічні настанови, спрямовані на пізнання та розмежування істинного і помилкового” (1815 р.) намагався обґрунтувати кримінально-правові поняття за допомогою психології. Він визнавав лише ті покарання, що виступають як засоби психологічного примусу, вважав, що покарання має відповідати духу злочину. Такої ж думки дотримувалися *В. Єлпатьєвський, Г. Гордієнко, Х. Штельцер* став першим, хто розпочав викладання курсу “Кримінальна психологія” (Московський та Тартуський університети, 1806-1812 рр.).

Практична спрямованість юридичної психології особливо визначилася в 50-70 роках ХІХ ст. Так, *С. Баршев* у роботі “Погляд на науку кримінального законодавства” (1858 р.) відзначав, що жодне питання кримінального права не може бути вирішене без допомоги психології: “Якщо суддя не знає психології, те це буде суд не над живими істотами, а над трупами”. На його думку, психологія потрібна не тільки суддям, але й слідчим, тому що зі скасуванням катувань у їх розпорядженні залишається лише один засіб розкриття злочину – вплив на психіку злочинця. Психологія потрібна і законодавцю, якого вона навчить бачити в злочинці не неприборканого звіра, а людину, яку потрібно перевиховувати, а не діяти на неї “мечем і в’язницею”. У 1871 р. *А. Фрезе* опублікував першу в Росії роботу “Нарис судової психології”, визначивши її предмет як “нотатки до юридичних питань про нормальні і ненормальні прояви душевного життя”.

Прогресивні юристи другої половини ХІХ і початку ХХ ст. (*Л. Владимиров, Д. Дріль, С. Гогель, А. Коні, Л. Петражицький, В. Чиж, М. Ядринцев* та ін.), розуміючи, що лише психологія дозволяє визначити закономірності, детермінуючі поведінку людини, вважали, що юридична психологія повинна скласти наукову основу кримінального права, тобто на її базисі має будуватися вчення про суб’єкт злочину, осудність, зміст покарання.

Так, професор *Л. Владимиров*, викладач Харківського, Московського та Петербурзького університетів у своїх працях “Про значення лікарів-експертів у кримінальному судочинстві” (1870 р.), “Психологічні особливості злочинця за новітніми дослідженнями” (1877 р.), “Психологічні дослідження в кримінальному суді” (1901 р.) обґрунтував необхідність залучення до кримінального судочинства експертів – спеціалістів із психології, які мали б право ознайомитися з матеріалами справи, обстежувати підсудного, допитувати учасників процесу.

Роботи *В. Чижа* “Медичне вивчення злочинця” (1894 р.), “Злочинна людина перед судом медичної науки” (1894 р.), “Кримінальна антропологія” (1895 р.) є розвитком теорії Ч. Ломброзо, але його власні ідеї щодо необхідності залучати обізнаних у психології та психіатрії осіб до участі в кримінальному судочинстві були обґрунтованими та цінними.

Професор Петербурзького та Варшавського університетів *Л. Петражицький* у книгах “Про мотиви людських вчинків” (1904 р.) та “Вступ до вивчення права і моральності. Емоційна психологія” (1908 р.) стверджував, що реально існують лише психічні процеси, а інші соціально-історичні утворення є лише їх зовнішніми проєкціями – “емоційними фантазмами”. Він вважав, що державно-правові та інші науки мають опиратися на аналіз

психологічних явищ. Соціальний прогрес, розвиток права, моралі, естетики і навіть перехід від правової системи рабства до права вільної праці та конкуренції – це все наслідки і результати “прогресу людської психіки”.

У цей же час (друга половина XIX і початок XX ст.) все більш вагомим значення набували експериментальні дослідження з юридичної психології. Умови для цього були створені зусиллями лікарів-практиків у галузі експериментальної фізіології і психіатрії (І. Сеченов, В. Бехтерев, С. Корсаков, В. Сербський, В. Кандинський та ін.).

Під керівництвом **В. Бехтерева** здійснене перше експериментальне дослідження неповнолітніх злочинців, результати якого викладені в роботі “Про розумову працездатність малолітніх злочинців” (1903 р.).

Після Великої Жовтневої революції досить тривалий час (1917-1934 рр.) юридична психологія у нашій країні охоплювала велике коло проблем і була авторитетною галуззю науки. У Петроградському університеті юридичну психологію викладав А. Коні, був створений перший у світі Державний інститут по вивченню злочинності і злочинця (1925 р.), проведене значне число досліджень і опубліковано тільки за перші чотири роки його існування понад 300 робіт. У 1926-1927 рр. в “Адміністративному віснику НКВС” були опубліковані статті **О. Лурія** про апаратурну методику діагностики причетності особи до злочину, де обґрунтована висловлена можливість упровадження вітчизняного поліграфа. У цей час видавалися книги з проблем професіограми слідчого й оперативного працівника (Казань, 1925 р.), психології натовпу (Харків, 1929 р.) та ін.

Відомий учений, професор Московського університету **С. Познішев** опублікував низку робіт, присвячених пенітенціарному і кримінальному праву, перевихованню ув’язнених. Його книга “Кримінальна психологія. Злочинні типи” (1926 р.) стала підсумком проведених досліджень щодо особи злочинця та причин злочинів.

Були опубліковані й інші роботи, присвячені загальнотеоретичним питанням юридичної психології. Так, **О. Ольгинський**, визначаючи предмет науки при здійсненні правосуддя, вказував, що її можна називати “кримінальною психологією”. До сфери її вивчення мають входити психологія свідчень, психологія злочину і його причини, психологія злочинця і психологія винесення вироку. **А. Брусиловський** писав, що слід розрізняти кримінальну психологію і судову психологію. Під кримінальною він розумів ту, яка вивчає злочин і особу злочинця після винесення йому судового вироку. Судову психологію він визначав як сукупність науково-психологічних знань, спрямованих на висвітлення, постановку і експериментальну розробку процесуальних психологічних проблем, до яких належить психологія показань свідків, психологія звинувачуваного, психологія інших учасників процесу (захисників, експертів, цивільних позивачів тощо), психологія суду і судової роботи, питання, які виникають у судовій аудиторії, межі дослідження у кримінальному суді, презумпція невинуватості та її роль, форми і види сугестії при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ тощо.

На I Всесоюзному з’їзді психологів, присвяченому вивченню поведінки людини (1930 р.), з доповідями виступили **А. Брусиловський** (“Основні проблеми психології підсудного у кримінальному процесі”) і **О. Тагер** (“Про висновки і перспективи вивчення судової психології”). Останній визначив такі основні розділи юридичної психології:

- а) кримінальна психологія – вивчає поведінку правопорушника;
- б) процесуальна психологія – вивчає організацію і діяльність суду;
- в) пенітенціарна психологія – вивчає поведінку осіб, які відбувають покарання, і тих, на кого покладені функції нагляду і перевиховання засуджених.

У 1971 р. у Москві відбулася I Всесоюзна конференція з судової психології, в якій брали участь понад 300 вчених і практиків; вона стала важливою віхою і стимулом на шляху розвитку юридичної психології. Спеціалісти у сфері юридичної психології брали участь у наступних (V-VII) з’їздах психологів СРСР (1977, 1983, 1989 рр.), де була представлена секція “Юридична психологія”.

У 1986 р. в Тарту відбулася II Всесоюзна конференція з юридичної психології, де було визначено назву науки, її напрями, дидактику і методику психологічної підготовки юристів у вищих навчальних закладах. Проблеми юридичної психології розглядалися на спеціальних секціях Всесоюзних конференцій із роботи психологічної служби у Москві (1984 р.), республіканських конференціях із проблем підвищення добробуту (1987 р.), ролі соціальних і психологічних наук у справі підвищення ефективності і культури обслуговування (1988 р.) в Тарту, із експериментальної психології у Львові (1988 р.), на конференціях і нарадах, які проводилися Прокуратурою СРСР, МВС СРСР та ін.

Становлення України як незалежної держави спонукало до подальшого розвитку юридичної психології. Відповідно до переліку ВАК України, вона ввійшла до кола психологічних спеціальностей (19.00.06), при Національній академії внутрішніх справ України створена спеціалізована рада по захисту докторських і кандидатських дисертацій. У 1996 р. проблеми юридичної психології розглядалися на секції II Всеукраїнського з'їзду психологів.

Юридична психологія в Україні сьогодні представлена такими основними напрямками:

1) **кримінальна психологія** – психологічні закономірності формування антисуспільної спрямованості особистості, мотивів вчинення злочинів, особливості виникнення і динаміки протиправних установок поведінки; психологія формування та розвитку злочинних груп (натовпу) тощо;

2) **психологія процесуальної** (слідчої, судової, адвокатської та ін.) **і непроцесуальної** (оперативно-розшукової, управлінської та ін.) **діяльності** – психологічні засади розкриття і розслідування злочинів;

3) **пенітенціарна психологія** – психологічні закономірності динаміки особистості у процесі відбування покарання, у тому числі – у місцях позбавлення волі, особливості формування і функціонування мікрогруп засуджених;

4) **правова психологія** – психологічні аспекти правотворчості і змісту права, загальної і спеціальної превенції закону, його впливу на формування правосвідомості (суспільної та індивідуальної) та суб'єктів правовідносин;

5) **психологія юридичної праці** – психологічні аспекти професійного психологічного відбору, психологічного супроводження оперативно-службових заходів, психологічної підготовки фахівців для здійснення юридичної діяльності;

б) **судово-психологічна експертиза** та інші форми використання спеціальних психологічних знань в юрисдикційному процесі (кримінальному, цивільному, адміністративному).

3. ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Методологічними засадами юридичної психології як системи є наступні базисні елементи:

1) принципи – загальнонаукові (фундаментальні), що визначають відправні положення у сфері людинознавства в цілому, та принципи психології;

2) методи, що використовуються для вирішення завдань юридичної психології.

Зазначені принципи створюють передумови до використання загальнонаукових методів: системного, структурно-функціонального, логічного тощо.

Основними принципами психології визначено: 1) принцип розвитку – безупинних кількісних та якісних змін психічних явищ; 2) принцип детермінізму (причинної обумовленості) – залежності розвитку психіки від способу життя (подій, життєвих ситуацій) людини; 3) принцип єдності свідомості і діяльності – свідомість є внутрішнім змістом діяльності, а діяльність її зовнішнім відображенням.

Методи юридичної психології можна поділити на дві основні групи: 1) методи наукового дослідження; 2) методи психологічного впливу.

Основними методами наукового дослідження в юридичній психології є спостереження, експеримент, вивчення продуктів (результатів) діяльності, тестування (анкетування) та експертне оцінювання.

Спостереження – цілеспрямоване вивчення особистості на основі сприймання її дій та вчинків за природних умов життєдіяльності (наприклад, слідчий при проведенні допиту фіксує особливості поведінки та проявів психіки допитуваного, не акцентуючи на цьому уваги, щоб не зникла природність поведінки).

Експеримент – збирання фактів за спеціально створених умов, які забезпечують активний прояв психічних явищ, що вивчаються. Створюючи певні умови, юрист чи психолог дістає можливість чітко окреслити чинники, що діяли в момент виникнення та перебігу досліджуваного психічного явища; встановити його причину; повторювати дослід і, таким чином, накопичувати кількісні показники, на основі чого можна дійти висновку про випадковість або типовість явища (наприклад, при допиті експериментальною умовою є повідомлення допитуваному невідомих йому слідчих матеріалів, варіювання тактики допиту).

Бесіда (анкетування, тестування) – вивчення особи за допомогою виконання нею певних завдань або відповідей на сукупність запитань.

Вивчення продуктів (результатів) діяльності – одержання інформації фактів за допомогою аналізу матеріальних результатів психічної активності. Використовуючи цей метод, юрист чи психолог має справу не з самою людиною, а з зафіксованими матеріальними слідами, що дозволяє неодноразово до них повертатись, порівнювати результати, одержані в різний час або за різних умов діяльності (прикладом застосування цього методу може бути аналіз почерку, аудіозапису тощо).

Метод експертних оцінок полягає в одержанні відомостей про людину від осіб, які можуть досить повно та компетентно її характеризувати (наприклад, реалізацією експертного оцінювання є опитування родичів, друзів, знайомих, співробітників).

Методи психологічного впливу – активна та цілеспрямована діяльність, метою якої є зміна параметрів психіки чи поведінки об'єкта спілкування. В контексті професійного спілкування ці методи реалізуються, зокрема, працівниками правоохоронних органів у протидії злочинності: для розкриття і розслідування злочинів, встановлення їх причин, ресоціалізації засуджених, адаптації їх до відповідного соціального середовища, а також для формування і розвитку необхідних професійно важливих властивостей і якостей фахівців. У найбільш загальному вигляді методи психологічного впливу поділяються залежно від структурних складових психіки, на яку вони спрямовані: вплив на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери.

ВИСНОВКИ

Таким чином, системне уявлення про юридичну психологію, її проблеми (факти, закономірності і механізми), принципи і методи дозволяє розглядати її як єдине ціле у вигляді неподільних психологічних і юридичних аспектів явищ, що вивчаються. Розробка теоретичних і методологічних проблем юридичної психології не є самоціллю. Теорія повинна забезпечувати практичне застосування отриманого знання. Необхідною ланкою між ними є юридична психологія.

ДОДАТОК Е

Приклад плану-конспекту семінарського заняття

Дисципліна «Юридична психологія» ТЕМА: ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ

Категорія слухачів: здобувачі ступеня вищої освіти бакалавра.

Навчальна мета: з'ясування теоретичних і методологічних засад пенітенціарної психології як галузі юридичної психології, етапів її розвитку як науки та усвідомлення основних понять; ознайомлення студентів з психологічними характеристиками особистості засуджених в динаміці та їх адаптаційними можливостями.

Виховна мета: виховання інтересу до майбутньої професійної діяльності, до особливостей пенітенціарної психології; формування потреб у психологічній самоосвіті та самовдосконаленні.

Розвиваюча мета: розвиток вмінь та навичок у визначенні типу засуджених та використанні методів психологічного впливу на особистість засуджених з метою найбільш ефективної корекції поведінки.

Навчально-методичне забезпечення, ТЗН: альбом схем, візуальний матеріал з практичними та творчими завданнями, психодіагностичний інструментарій, альтернативно-тестові завдання.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки: пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, патопсихологією, психологією конфлікту, психологією управління тощо; також пов'язана з такими галузями юридичної психології як: кримінальна психологія, психологія потерпілого, психологія неповнолітніх злочинців, слідча психологія, психологія судового процесу та психологія юридичної праці.

Навчальні питання: (закріплення теоретичного матеріалу теми)

1. Визначте предмет і завдання пенітенціарної психології.
2. Проаналізуйте історія виникнення і розвиток пенітенціарної психології.
3. Охарактеризуйте основні напрямки досліджень і методологія.
4. Дайте характеристику особистості засуджених та їх адаптаційним можливостям.
5. Вкажіть типи засуджених, їх класифікація.
6. Конфлікти і шляхи їх вирішення в умовах установ виконання покарань.
7. Визначіть систему принципів і методів вивчення особистості засуджених.
8. Дайте характеристику психологічних чинників, що впливають на ефективність ресоціалізації засуджених

Ключові поняття: мікросередовище засуджених, пенітенціарна психологія, адаптація, ресоціалізація, типи засуджених

Методи навчання: поєднання активних форм навчання (розгляд ситуацій, ігрове використання творчих завдань, тестування і самотестування, аналіз візуального матеріалу тощо) з суто лекційним матеріалом, спрямованим на оволодіння майбутніми фахівцями базовими знаннями з провідних психологічних проблем для професійного та особистісного зростання.

Література:

1. Васильев В.П. Юридическая психология. – СПб.: Питер Пресс, 2000.
2. Еникеев М.И. Юридическая психология. Ученик для вузов. – М.: НОРМА. 2000.
3. Гуревич К. М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы / Константин Маркович Гуревич. – М. : Наука, 1980. – 272 с.
4. Романов В.В. Юридическая психология. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2009, 324с.

5. Романов В.В., Кроз М.В. Руководство по профессиональному психологическому отбору кандидатов на службу в органы прокуратуры. – М., 1994.

6. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: Вопросы и ответы. – М.: Юриспруденция, 2000.

7. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: Учебник для вузов / Отв. ред. В.А.Томсинов. – М.: Зерцало, 1998. 423с.

8. Юридична психологія / за заг. Ред.. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2000.

9. Юридична психологія. Альбом схем з коментарями. – К., 2000.

Методичні поради до проведення заняття:

Чітко дотримуватися загальноприйнятої структури проведення семінару. А саме:

1) Організація групи (привітання, відмітка про присутність на навчальному занятті).

2) Вступне слово (*Тема:* Пенітенціарна психологія; *мета:* з'ясування теоретичних і методологічних засад пенітенціарної психології як галузі юридичної психології, етапів її розвитку як науки та усвідомлення основних понять; ознайомлення студентів з психологічними характеристиками особистості засуджених в динаміці та їх адаптаційними можливостями; *завдання:* закріпити знання теоретичного матеріалу та перевірити його рівень вивчення, сформувані вміння та навички у визначенні типу засуджених та використанні методів психологічного впливу на особистість засуджених з метою найбільш ефективної корекції поведінки)

3) Основна частина (відповіді та обговорення навчальних питань, перевірка рівня засвоєння знань за допомогою альтернативно-тестових завдань (тести додаються)).

Після того, як виступ закінчено, слухачам слід надати можливість задати виступаючому запитання. Цю можливість має і викладач. Далі ідуть доповнення до відповіді виступаючого. Для питань та доповнень відводиться час до 5-7 хвилин. Розгляд кожного питання завершується коротким висновком викладача 1-2 хвилини, в якому доцільно, зокрема ще раз акцентувати увагу слухачів на найбільш важливих основних положеннях розглянутого питання.

Проведення тестів з метою перевірки рівня засвоєння теми семінарського заняття.

Студентам пропонуються 15 питань із варіантами відповідей. Необхідно обрати тільки одну відповідь, яку вони вважають правильною. Після проведення тестів підраховуються правильні відповіді – це і є кількість отриманих балів. Отримані бали за відповідь сумуються із набраними балами за тест. Виводиться середній бал за тему практичного заняття.

4) Підведення підсумків та коментоване оголошення оцінок.

Заключне слово керівника семінарського заняття:

Керівник семінарського заняття робить короткий висновок після розгляду кожного питання і загальний із усього семінарського заняття.

У висновку викладач підводить підсумки семінарського заняття, розбирає деякі виступи, вказує на їх позитивні і негативні сторони, висвітлює деякі теоретичні положення, які не було висвітлено, рекомендує літературу для поглибленого вивчення окремих питань теми.

Заключне слово викладача повинно містити у собі:

- реалізацію мети семінару (досягнута, досягнута частково, не досягнута);
- стимулювання активності слухачів;
- привчання їх критично відноситися особистих виступів та виступів своїх товаришів.

Завдання на наступний семінар:

- створити психологічний портрет працівника пенітенціарної служби;
- Підготувати доповідь на тему «Особливості професійної діяльності фахівця пенітенціарної служби»

- Підготувати повідомлення на тему «Вплив психологічних і соціальних чинників на процес ресоціалізації засуджених »

Завдання для самостійного вивчення - 2 год.

- Підготуватися до семінарських занять.
- Підготуватися до практичних занять.
- Підготувати презентацію за планом лекційного заняття.
- Законспектувати до словника поняття навчальної дисципліни.
- Підготувати повідомлення або доповідь на тему: Специфіка перебування неповнолітніх в місцях позбавлення волі, кримінальна субкультура колективу засуджених.

Заклучна частина:

1. Нагадати тему, цілі, навчальні питання та якість їх відпрацювання.
2. Провести розбір заняття, на якому вказати позитивні та негативні сторони заняття, кращих та гірших слухачів, недоліки і шляхи їх усунення;
3. Дати завдання на самостійну підготовку.
4. Дати відповідь на запитання слухачів, що виникли в ході заняття.

ДОДАТОК Є

Приклад плану-конспекту практичного заняття

Дисципліна «Юридична психологія»

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАЦІ

Категорія слухачів: здобувачі ступеня вищої освіти бакалавра.

Мета практичного заняття: ознайомлення студентів з професіограмами юридичних професій, структурою професійної діяльності фахівців юридичної сфери з метою отримання більш повної інформації про об'єктів правоохоронної діяльності та формування вмінь і навичок практичної діяльності.

План заняття

1. Характеристика психології юридичної праці.
2. Психологічні особливості професіограм юридичних професій.
3. Структура професійної діяльності фахівців юридичної сфери.
4. Особливості вербальної та невербальної комунікації в професійній діяльності фахівців юридичної сфери.

4.1. Питання для обговорення

1. Психологічні особливості професійної діяльності фахівців юридичної сфери.
2. Моделі фахівців у юридичній діяльності.
3. Психологічні передумови професійної деформації в юридичній практиці.

4.2. Практичні завдання

1. Створення професіограми психолога юридичної сфери.
2. Групова дискусія «Вплив психологічних та соціальних чинників на особистість фахівця юридичної сфери».

4.3. Рекомендована література:

1. Васильєв В.П. Юридическая психология. – СПб.: Питер Пресс, 2000.
2. Еникеев М.И. Юридическая психология. Учебник для вузов. – М.: НОРМА. 2000.
3. Гуревич К. М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы / Константин Маркович Гуревич. – М. : Наука, 1980. – 272 с.
4. Романов В.В. Юридическая психология. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2009, 324с.
5. Романов В.В., Кроз М.В. Руководство по профессиональному психологическому отбору кандидатов на службу в органи прокуратуры. – М., 1994.
6. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: Вопросы и ответы. – М.: Юриспруденція, 2000.
7. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: Учебник для вузов / Отв. ред. В.А.Гомсинов. – М.: Зерцало, 1998. 423с.
8. Юридична психологія / за заг. Ред.. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2000.
9. Юридична психологія. Альбом схем з коментарями. – К., 2000.

ДОДАТОК Ж
Протокол №_

Лекційне заняття №2

Курс: 3

Дисципліна: «Групові форми психологічної реабілітації»

Тема: Організаційні питання групової психологічної реабілітації

Мета: ознайомитись з груповими формами роботи та організаційно-процедурними заняттями ,визначити учасників і керівництво груп.

Завдання:

1. Виділити основні переваги групової форми роботи та групу клієнтів з якими така форма роботи найактуальніша.
2. Ознайомитись з організаційно-процедурними вимогами групової роботи.
3. Визначити яким має бути керівництво групи.

План:

1. Переваги групової форми роботи
2. Учасники групової роботи
3. Організаційно- процедурні заняття групової роботи
4. Керівництво групою.

Особливі спостереження:

Лекція пройшла успішно студенти залишились задоволеними, показавши свою активність у задаванні питань та відповідях на мої запитання.

Лекцію провела студентка-практикантка

_____

підпис

Превор С.В.

**ДОДАТКИ
ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ**

ДОДАТОК А

Титульна сторінка звітних матеріалів

Міністерство освіти та науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет психології
Кафедра _____

Звітні матеріали

з виробничої практики

студента-практиканта _____ курсу _____ групи

спеціальності Психологія

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

Місце проходження практики:

Школа (центр, освітній заклад): _____

Термін проходження практики:

з _____ по _____

Керівник практики (по кафедрі):

_____
_____

Керівник від бази практики:

_____

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Шкала ECTS _____

Керівник практики від кафедри

_____
(ПБ)

_____
(підпис)

Київ-202____

ДОДАТОК Б

Зразок оформлення щоденника виробничої практики

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Факультету психології

Кафедра _____

ЩОДЕННИК

з виробничої практики

студента _____

(Прізвище, ім'я, по батькові)

освітньо-кваліфікаційний рівень **магістр**

галузь знань **05 Соціальні та поведінкові науки**

спеціальність **053 «Психологія»**

_____

Місце проходження практики:

Школа (центр, освітній заклад): _____

Термін проходження практики:

з _____ по _____

Керівник практики (по кафедрі):

_____
_____

Керівник від бази практики:

_____

Київ – 202__

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

направляється на виробничу практику

до _____
(Назва освітнього закладу, установи – бази практики, адреса)

Термін проведення практики:

з „___” _____ 20__ р. по „___” _____ 20__ р.

Керівник практики від університету:

_____ (Прізвище, ім'я, по батькові, посада)

Студент прибув на базу практики

„___” _____ 20__ р.

Директор закладу (Керівник установи)

(бази практики)

_____ (Підпис)

_____ (Прізвище, ім'я, по батькові)

МП

Студент вибув з бази практики

„___” _____ 20__ р.

Директор закладу (Керівник установи)

(бази практики)

_____ (Підпис)

_____ (Прізвище, ім'я, по батькові)

МП

ГРАФІК РОБОТИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

(прізвище, ім'я, по батькові)

Дні тижня	Інтервали робочого часу	
	з _____ 202__ рік	по _____ 202__ рік
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		
П'ятниця		

Підпис студента-практиканта _____

1. Організація практики

Настановча конференція з виробничої практики відбудеться „___” _____ 20___ р.

Підсумкова конференція з виробничої практики відбудеться „___” _____ 20___ р.

1.1. Студент, прибувши на базу практики, повинен подати керівникові практики щоденник, пройти інструктаж з правил внутрішнього розпорядку закладу, техніки безпеки, уточнити план проходження практики, отримати завдання для проведення навчально-виховної та науково-дослідної роботи.

1.2. Під час проходження практики студент зобов'язаний:

- суворо додержуватися правил внутрішнього розпорядку закладу – бази практики, студент може бути відсутнім лише з дозволу керівників практики;
- сумлінно виконувати завдання практики, передбачені програмою;
- виявляти високу відповідальність, старанність, творчу ініціативу, наполегливість, організованість, дисциплінованість, педагогічний такт і гуманність;
- систематично вносити записи до щоденника з практики та своєчасно подавати на перевірку необхідну документацію.

1.3. Підсумки практики підбиваються на підсумковій студентській конференції факультету. Оцінювання результатів практики є диференційованим і враховується під час призначення стипендії

1.5. Студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, отримав негативний відгук про виконану роботу або не набрав достатню кількість балів, рішенням вченої ради факультету може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених фаховою кафедрою. Студент, який востаннє отримав негативну оцінку з практики, відраховується з університету.

2. Завдання виробничої практики

5. Перелік звітної документації студента-практиканта

6. Критерії оцінювання виробничої практики

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Організаційно-ознайомчий		
1.	Аналіз ознайомлення з нормативно-правовою документацією, що регулює роботу психолога бази практики Складання індивідуального плану практики.	0-5
Змістовий модуль 2. Діагностичний		
2.	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань діагностичної роботи.	0-5
3.	Окреслення дослідницького інструментарію: підбір методик (2-4 методики) для визначення психологічної проблеми клієнта / клієнтів	0-5
4.	Проведення психодіагностичного обстеження клієнта / клієнтів	0-10
5.	Оформлення результатів психодіагностичного обстеження та заповнення протоколів індивідуального психодіагностичного обстеження кожного клієнта (3-5 досліджуваних для індивідуальної роботи; 8-15 досліджуваних для групової роботи)	0-5
6.	Проведення однієї групової консультації за розробленим планом на актуальну для клієнтів тему чи за запитом бази практики; написання протоколу групової психологічної консультації	0-10
7.	Проведення індивідуальних консультацій за запитом клієнтів (2-3)	0-10
8.	Проведення корекційно-розвивальних занять, спрямованих на вирішення психологічних проблем клієнтів, на гармонізацію процесу психічного розвитку та поведінки клієнта/ клієнтів (5-8 занять в залежності від запиту)	0-15
9.	Проведення вторинного психодіагностичного обстеження та перевірка ефективності консультативно-корекційної роботи (3-5 досліджуваних для індивідуальної роботи; 8-15 досліджуваних для групової роботи)	0-10
10.	Оформлення результатів вторинного психодіагностичного обстеження клієнтів	0-5
11.	Розробка психопрофілактичних заходів щодо запобігання виникнення психологічних проблем клієнтів у майбутньому. Визначення рекомендацій щодо подальшої психологічної роботи з досліджуваними та їх найближчим оточенням	0-5
Змістовий модуль 3. Узагальнюючий		
12.	Оформлення звітної документації та складання рефлексивного самозвіту з описом конкретних видів виконаної роботи, аналіз власних професійних успіхів та невдач.	0-5
13.	Презентація результатів виробничої практики на підсумковій конференції (презентації, доповіді, фотозвіт).	0-10
	Всього	100

7. Результати роботи студента

№	Вид діяльності студента-практиканта	К-ть балів
Змістовий модуль 1. Організаційно-ознайомчий		
1.	Ознайомлення із загальним планом практики та її основними завданнями	
2.	Розробка плану дослідницької роботи	
Змістовий модуль 2. Діагностичний		
3.	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань діагностичної роботи	
4.	Окреслення дослідницького інструментарію	
5.	Визначення основних напрямів дослідження	
6.	Здатність реалізувати професійні функції практичного психолога (психодіагностичну, психопрофілактичну, психологічну експертизу, прогностичну, консультативну, психокорекційну, реабілітаційну, професійно-освітню та ін.), взаємодіяти з клієнтами, виробляти стратегії взаємодії і пошуку шляхів розв'язання проблем.	
Змістовий модуль 3. Узагальнюючий		
7.	Підготовка та оформлення звітної документації виробничої практики.	
8.	Презентація результатів власного наукового дослідження або науково-дослідної роботи бази практики під час звітної конференції	
9.	Захист практики	
	Всього	

8. Звіт про проходження виробничої практики

У звіті слід висвітлити:

- місце та умови проходження практики;
- зміст практичної роботи студента, її результати та стислий аналіз;
- знання, уміння, навички, придбані та вдосконалені під час практики;
- труднощі, що виникли у процесі проходження виробничої практики;
- рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення процесу практичної підготовки студентів.

---

9. Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

---

10. Висновок керівника практики від університету про проходження виробничої практики

Оцінка:

за національною шкалою _____

кількість балів за 100 бальною шкалою _____ за шкалою ECTS _____

Керівник практики від кафедри:

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

Додаток В
ПРОТОКОЛ № __
збору первинної інформації

Суб'єкт запиту: _____

Зміст запиту: _____

Зміст бесіди з клієнтом: _____

Питання психолога:

Відповіді клієнта:

1. _____

1. _____

2. _____

2. _____

3. _____

3. _____

Додаткова інформація (джерела, зміст): _____

Психологічна проблема: _____

Мета психодіагностичного обстеження: _____

Підпис студента-практиканта: _____

ДОДАТОК Г
ПРОТОКОЛ №_
психодіагностичного обстеження клієнта

1. Об'єкт дослідження: _____

2. Мета дослідження: _____

3. Експериментатор: _____

4. Обстежуваний: _____

5. Психодіагностичний інструментарій: _____

_____

6. Дата і час проведення обстеження: _____

1. Інструкція: _____

_____

8. Результати психологічного обстеження: _____

_____

9. Аналіз результатів: _____

_____

10. Висновки: _____

_____

_____

Підпис студента-практиканта: _____

ДОДАТОК Д
ПСИХОЛОГІЧНА КАРТКА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО
(Варіант 1)

1. Ім'я та прізвище _____
1. Дата народження _____
2. Школа (або інший навчальний чи виховний заклад) _____
3. Клас _____
4. Дата обстеження _____
5. Відомості про сім'ю (кількість членів сім'ї, тип взаємовідносин, професія батьків тощо) _____
6. Стан здоров'я _____
7. Навчальні досягнення _____
8. Улюблені шкільні предмети _____
9. Улюблені заняття _____
10. Гуртки, секції, факультативи, що відвідує (чи відвідував) _____
11. Наявність (відсутність) труднощів у навчанні _____
12. Поведінка у школі _____
13. Суспільна активність _____
14. Обґрунтування вибору даного учня в якості обстежуваного _____
- _____
15. Задачі діагностичного обстеження учня _____
16. Обґрунтування вибору конкретних методів обстеження _____
- _____
17. Результати індивідуальної психодіагностики (у вигляді таблиці): _____
- _____

№ п/п	Дата проведення	Назва методики, автор, спрямованість методики	Короткий результат, висновки та рекомендації

18. Результати спостережень та бесід _____
- _____
19. Психологічна характеристика обстежуваного клієнта, прогноз щодо подальшого розвитку та рекомендації _____
- _____
- _____
- _____

Підпис студента-практиканта _____

ДОДАТОК Е
ПСИХОЛОГІЧНА КАРТКА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО
(Варіант 2)

1. Загальні відомості про дитину:

- Прізвище, ім'я _____
- Дата народження _____
- Загальний фізичний розвиток _____
- Стан здоров'я _____
- Склад сім'ї, матеріальне забезпечення, житлові умови _____

2. Особливості життя дитини у сім'ї:

- Взаємовідносини дитини з батьками _____
- Організація діяльності та відпочинку дитини у сім'ї _____
- Виконання режиму та правил поведінки в сім'ї _____
- Ставлення дитини до батьків і вихователів _____
- Особливості комунікативних взаємовідносин дитини з ровесниками _____

3. Психічний розвиток дитини:

- Пізнавальна спрямованість дитини (зміст та характер запитань дитини під час занять, прогулянок, екскурсій) _____
- Тип сприймання дитини, розвиток спостережливості _____
- Розвиток мови (запас слів, вміння відповідати на запитання, переказувати запропонований текст казки, розповіді) _____
- Особливості розвитку уяви як центрального новоутворення у дошкільному віці, її прояв у дитини в грі _____

4. Характеристика особистості дитини:

- Риси темпераменту дитини, екстраверт чи інтроверт _____
- Бажання та інтереси дитини _____
- Особливості емоцій та почуттів дитини _____

• Моральні уявлення дитини і судження про те, “що таке добре і що таке погане”
тощо _____

• Мотиви поведінки дитини в ситуації вільного вибору, під контролем дорослих,
ровесників і поза контролем _____

• Нахили та здібності дитини, що виявляються у неї в різних видах діяльності. Прояв у
дитини елементів творчості _____

Підпис студента-практиканта _____

ДОДАТОК Є

ДОКОРЕКЦІЙНА ПСИХОДІГНОСТИЧНА КАРТКА

(психологічна інформація про клієнта психолога
для проведення психокорекційної роботи)

1. Ім'я та прізвище досліджуваного (клієнта) _____

2. Дата народження _____

3. Клас (група) _____

4. Школа (дошкільна установа) _____

5. Стать _____

6. Характеристика провідної діяльності та загального психічного розвитку _____

1) виявляє цікавість до учбових предметів (до всіх в однаковій мірі, виділяє окремі предмети) або не виявляє цікавості ні до жодного предмету _____

2) особливості виконання учбової діяльності (організованість, активність та ін.) _____

3) розвиток мови (запас слів, вміння переказувати учбові та неучбові тексти; краще володіє усною чи письмовою мовою) _____

4) розвиток уваги (уміння зосереджуватися тощо) _____

5) розвиток пам'яті _____

6) розвиток мислення _____

7) найбільш суттєві труднощі у навчанні (за відзивами вихователів, вчителів) _____

8) типова реакція на оцінку, схвалення та зауваження вихователів, вчителів (частіше погоджується або не погоджується; ставлення до допомоги, контролю, схвалення тощо.) _____

9) загальна характеристика поведінки дитини у дошкільного закладу, учня у школі (поведінка на заняттях, перервах; веде себе спокійно, стримано, активно рухається; флегматичний) _____

10) виконання режиму та правил поведінки (виконує, зрідка порушує; свідомо ігнорує правила поведінки; випадки грубого порушення правил поведінки) _____

11) за якими предметами є найбільш суттєві пробіли знань. Її причини _____

7. Суспільна та трудова діяльність _____

1) суспільна активність (пасивний/дисциплінований виконавець; активний, ініціативний/пасивний, безініціативний: виконує постійні або разові доручення) _____

2) участь у заходах і житті класу/школи (для учнів) (ініціативний, організатор, учасник, виконавець) _____

3) яким видам трудової діяльності віддає перевагу _____

- 4) які особливості має виконання учбової діяльності (організованість, активність та інше) _____
- 5) найбільш суттєві труднощі у навчанні (за відзивами вихователів, вчителів) _____
- 6) типова реакція на оцінку, схвалення та зауваження вихователів, вчителів (частіше погоджується чи не погоджується; відношення до допомоги, контролю, схвалення та інш.) _____
- 7) загальна характеристика поведінки дитини у дошк. закладі, учня у школі (поведінка на заняттях, перервах; веде себе спокійно, стримано, активно рухається; в'ялий флегматичний) _____
- 8) виконання режиму та правил поведінки (виконує, зрідка порушує; свідомо ігнорує правила поведінки; випадки грубого порушення правил поведінки) _____
- 9) за якими предметами є найбільш значні пробіли знань. Причини їх _____

8. Особливості комунікативних взаємовідносин (у колективі, з батьками, з вчителями, з вихователями, з іншими дітьми) _____

- 1) особливості взаємовідносин з батьками (труднощі, непорозуміння, конфлікти) _____
- 2) становище у класі (групі) (має авторитет чи ні, має симпатії у середовищі ровесників та ін.) _____
- 3) особливості взаємовідносин з іншими дітьми _____
- 4) стиль взаємовідносин з ровесниками (спокійно-доброзичливий, агресивний, нестійкий; залежить від ситуації) _____
- 5) специфічні стереотипи емоційної поведінки (образливість, конфліктність, капризність, плаксивість та ін.) _____

9. Особливості зростання особистості:

- 1) інтереси (перелік всього, що цікавить, скільки читає, які кружки та заняття любить, як проводить час та ін.) (для учнів) _____
- 2) які має схильності (до професії, до виду діяльності) _____
- 3) найбільш явно виражені риси характеру _____
- 4) характер оволодіння навичками культурної поведінки (володіє, не володіє, є окремі зриви з дорослими та/або з ровесниками) _____

10. Результати спеціальної психодіагностики (за даними тестів) _____

11. Відомості про сім'ю та її особливості (повна сім'я, неповна сім'я, конфліктна сім'я та ін.) _____

---

12. Відомості (якщо це можливо) про загальний стан здоров'я (нервовість, підвищена втомлюваність, часті захворювання та ін.) _____

Підпис студента-практиканта _____

ДОДАТОК Ж
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ ДОШКІЛЬНИКА
(діагностика рівня розвитку та готовності до школи)

Прізвище та ім'я дитини _____

Вік дитини _____

Група дитячого закладу _____

Дата обсте- ження	Сприйняття				Увага				
	Назва методики	Назва методики	Назва методики	Назва методики	Назва методики				
					Продуктивність	Стійкість			
1	2	3	4	5					
Уява			Пам'ять						
			Впізнавання	Запам'ятовування та відтворення					
Назва методики	Назва методики	Назва методики	Оперативна пам'ять	Короткочасна зорова	Коротко- часна слухова	Динаміка заучу-вання			
			Назва методики	Назва методики	Назва методики	Назва методики			
6	7	8	9	10	11	12			
Мислення				Мова					
Образно-логічне		Наглядно-дійове		Назва методики	Назва методики				
Назва методики		Назва методики							
13		14		15	16				
Особистісні особливості			Міжособистісні відносини						
Мотиви досяг- нення успіху	Тривож- ність	Само- оцінка	Доб- рота	Уваж- ність	Прав- диві- сть	Ввіч- ли- вість	Відпові- даль- ність	Соціо- метрич- ний статус	Зага- льна оцінка
Назва методики	Назва методики	Назва методики							
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26

Підпис студента-практиканта _____

ДОДАТОК 3

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИСНОВКИ Й ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Прізвище, ім'я дитини _____

Дата заповнення _____

Дата обстеження	Найбільш розвинені психологічні властивості		Найменш розвинені психологічні властивості		Інші особливості	Загальні психолого-педагогічні рекомендації	Спеціальні психолого-педагогічні рекомендації
	Найменування	Показник	Найменування	Показник			

Підпис студента-практиканта: _____

ДОДАТОК І

ЗРАЗОК ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ

«Тренінг вирішення організаційних (педагогічних) конфліктів»

Мета тренінгу: поглибити знання про специфіку конфлікту як одного з явищ комунікації; навчитися конструктивному вирішенню конфліктних ситуацій; формувати адекватне сприйняття конфліктів та навички способів їх запобігання; одержання учасниками психологічної підтримки.

Завдання тренінгу:

- 1.Активізувати внутрішню енергію учасників, створити позитивний настрій у групі.
- 2.Ознайомити учасників з теоретичними поняттями про конфлікт, причини виникнення конфліктів у педагогічному колективі.
- 3.Допомогти учасникам усвідомити і сформулювати свої сильні сторони в спілкуванні з оточуючими та визначити проблеми, які можна вирішити.
- 4.На конкретних прикладах розглянути моделі поведінки в конфліктних ситуаціях.
- 5.Навчити розуміти емоційний стан іншої людини та адекватно виражати й регулювати власний.

Формати роботи: заняття проводяться один раз на місяць. Загальна кількість учасників – 14-16 педагогів.

Аудиторія тренінгу: тренінг проводиться в аудиторії №63 в НПУ ім.М.П.Драгоманова.

Обладнання: зошити для кожного учасника, кольорові олівці, магнітофон, касети із записами музики, м'ячик, обруч.

Результати тренінгу:

- 1.поглибили знання про специфіку конфлікту як одного з явищ комунікації;
- 2.навчилися конструктивному вирішенню конфліктних ситуацій;
- 3.сформували адекватне сприйняття конфліктів та навички способів їх запобігання.

Організаційні вимоги: на кожному занятті має бути 14 - 16 педагогів. Тренінг складається з 6 занять, які розділені на місяці Тобто по 2 заняття в тиждень. Одне заняття триває 4 години.

Програма (структура)тренінгу:

Заняття 1. Психологічна природа конфлікту.

Мета: дати визначення конфлікту, його структури, динаміки; основних причин конфліктів; розглянути модальність повинності в спілкуванні як можливу причину педагогічного конфлікту.

Заняття 2. Шляхи вирішення конфліктів.

Мета: показати учасникам, яким чином можна попереджати, усувати конфлікти.

Заняття 3. Спілкування – один із кроків вирішення конфлікту.

Мета: формування компетентності учасників в конфліктній ситуації; уміння поводитися толерантно, з будь-якої конфліктної ситуації знаходити шляхи вирішення.

Заняття 4. Стратегія співробітництва в педагогічному конфлікті.

Мета: показати існування спотвореної думки про людину в емоційно напруженій ситуації, вчитися вирішувати конфлікти з урахуванням інтересів усіх сторін.

Заняття 5. Згуртований колектив – це шлях до вирішення конфліктів.

Мета: розвиток відповідальності і внесок кожного учасника в розв'язанні спірних питань. Одержання емоційного і фізичного задоволення від результатів тренінгу.

ОПИС ОДНОГО ЗАНЯТТЯ

ЗАНЯТТЯ 2. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ.

Мета: показати учасникам, яким чином можна попереджати, усувати конфлікти

1. Вправа «Мій погляд на взаємини»

Мета: допомогти учасникам усвідомити і сформулювати свої сильні сторони; визначити проблеми, які можна вирішити.

Кожному учаснику пропонується намалювати на аркуші паперу себе і своїх близьких (батьків, колег, сім'ю) у вигляді правильних та неправильних геометричних фігур.

Коли робота буде закінчена, психолог ставить запитання, які учасники обмірковують самостійно:

- Як розташовані ваші фігури: на одному рівні чи на різних? Чому?
- Де розташована ваша фігура?
- На якій відстані розташовані ваші фігури?
- Скільки місця займає ваша фігура і скільки навколо вас?
- Чи багато гострих кутів у вашому зображенні?
- Якби я попросила намалювати ідеальні взаємини, як би ви змінили свій малюнок?
- На які роздуми наводить вас ваш малюнок?

Конфлікти у сфері педагогічної взаємодії дуже насичені, варіативні, тісно пов'язані з сімейними конфліктами й обумовлені розвитком конфліктності педагогів.

- У процесі спілкування можуть виникати бар'єри, які негативно діють на взаємини: бар'єри характеру (один рішучий, вольовий, а другий — боязкий);

- бар'єри темпераменту (холерик — флегматик);
- бар'єр негативних емоцій (страждання — гнів, вина, сором, відраза, презирство);
- бар'єр поганого настрою, самопочуття;
  - бар'єр настановлення (усі чоловіки... егоїсти, від мене хочуть позбутися тощо);
- бар'єр сприйняття (людина не вміє слухати співрозмовника);
- бар'єр першого враження.

Міні-лекція «Конфліктні типи особистостей»

У кожної людини залежно від особистого досвіду є власна класифікація важких у спілкуванні людей. Запропонована тут класифікація Д. Скотта носить умовний характер.

Паровий каток. Такі люди вважають, що всі повинні поступатися їм, вони переконані в своїй правоті. Головне для них — не підірвати свій імідж.

Краще поступитися в малому такій людині, допомогти їй заспокоїтися.

Якщо ви вирішили боротися за свої права — дайте їй можливість «випустити пару», знизити емоційне напруження. Не суперечте співбесіднику в цей час. Лють такої людини можна придушити лише власним спокоєм.

Прихований агресор. Такі люди приносять незручність і неприємності іншим людям за допомогою закулісних маніпуляцій. Вони переконані в своїй правоті, але в них немає влади, щоб діяти відкрито.

Не давайте такому опоненту привід для агресивного нападу. У випадку взаємодії бажано виявити конкретний факт заподіяння зла і сказати такій людині, що вам відомо, що саме вона зробив вам ту чи іншу прикрість.

Розгнівана дитина. Такі люди не злі, але іноді вибухають, немов діти, в яких поганий настрій.

Якщо у вас немає можливості ухилитися від контакту з цією людиною, то найкраще в момент спалаху не суперечити їй, дати виговоритися, переконати її в тому, що ви слухаєте. Переведіть розмову на вирішення проблеми, не наполягайте на вибаченні або прийміть його, не аналізуючи те, що сталося.

Ті, хто сильний скаржитися. Такі люди схильні звинувачувати всіх оточуючих. Якщо вони говорять вам про когось, можна або «піддакувати», або заперечувати. Але краще вислухати, не обов'язково погоджуватися зі сказаним. Дайте зрозуміти, що ви слухаєте, потім переведіть розмову на іншу тему. Можна запитати: що б ви хотіли зробити в цій ситуації? Чим я можу вам допомогти?

Мовчазний. Причини замкнутості таких людей — вороже ставлення, погане самопочуття. Успіх вашого спілкування буде залежати від того, чи відома вам причина.

Найкраще, щоб з'ясувати це, — поставити мовчазній людині кілька відкритих запитань, наприклад: «Що ви думаєте з цього приводу?». Але якщо запитань буде надто багато, мовчазний ще більше може замкнутися, бо тоді розмова буде схожа на допит. Причому необхідно враховувати і можливі природні особливості людини: якщо вона мало говірка, не підганяйте її, дайте час для відповіді. Головне при взаємодії з такими людьми — доброзичливість.

Конформіст. Ці люди здаються приємними в усіх відношеннях, але їхні слова розходяться з ділом: вони у відповідальний момент підведуть вас, не виконавши того, що обіцяли. У спілкуванні з ними скажіть, що для вас найголовніше — правдивість. Нехай вони обіцяють зробити для вас тільки те, що справді можуть.

Ваше головне завдання в ситуації конфлікту — розпізнати тип особистості і реагувати на її вчинки так, щоб не посилювати конфлікт, а прийти до конструктивного рішення.

2. Вправа «Розмова по телефону»

Мета: закріпити поняття, отримані під час міні-лекції.

Інструкція: придумати, що б робила і говорила мама дитини залежно від типу її конфліктної особистості. Уявити, що мама розмовляє по телефону і переказує свої слова та дії подрузі.

Ситуація. В одному дитячому садку вихователька, збираючи дітей на прогулянку, виявила, що батьки забули надіти дитині рукавички, зате поклали другу пару шкарпеток. Щоб руки в малюка не замерзли, вихователька вдягла малюкові на руки шкарпетки. Під час прогулянки прийшла мама дитини і влаштувала скандал.

Запитання учасникам гри: коли виховательці було б легше (важче) вирішити конфлікт?

Досвід вивчення педагогічних конфліктів вказує на те, що не всі конфлікти можна попередити, тому потрібно навчитися їх вирішувати.

Конструктивне вирішення конфліктів можливе в процесі ефективного спілкування конфліктуючих сторін. Негативний емоційний стан — напруження, надмірне збудження — заважають людям контролювати себе, переживати приниження, образи, розуміти і чути одне одного.

3. Вправа «Товсте скло»

Мета: відпрацювати навички виразного використання міміки і жестів, необхідних педагогу в процесі роботи.

(Учасники діляться на 2 команди.)

Інструкція: уявіть, що ви спілкуєтеся одне з одним через товсте скло, тобто бачите, але не чуєте одне одного. Використовуючи невербальні засоби спілкування, донесіть якусь інформацію до всіх учасників.

- Чи легко було вам спілкуватись?

- Які труднощі виникали під час виконання вправи?

Управління своїми емоціями в ситуації конфлікту — одна з умов конструктивного вирішення проблем.

4. Підведення підсумків заняття. Рефлексія.

5. Ритуал прощання.

МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійної програми «Психологія»**

Укладачі:

**Андрущенко Т. В., Мозгова Г. П., Ханецька Т. І.,
Федоренко А. Ф., Вольнова Л. М., Поліщук С. П.,
Федоренко Л. П.**

Підписано до друку 20.03.2023 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Умов.друк.арк. 7,56. Облік.видав.арк. 6,49

Наклад 300 прим. Зам. № 114.

Віддруковано з оригіналів.

Вид-во Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.